COMMENTARII COLLEGII CONIMBRICENSIS, SOCIETATIS IESV,

In Libros ARISTOTELIS, QVI PARVA NATVRALIA APPELLANTVR.

HAC NOVISSIMA EDITIONE ab omnibus erroribus expurgati, & summa cum diligentia correcti.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS, M DC XVI.

Apud Andream Baba.

PROOEMIVM

LIBRI Aristotelis, quos nostrates Philosophi Parua Naturalia, id est, parua de rebus naturæ opuscula inscripsere, supplementa quædam sunt librorum de Anima. Continent enim explicationem quarundam affectionum, quæ aut omnibus viuentibus conueniunt; vt Mors, & Vita: aut solis animantibus; vt Vigilia, Somnus, Respiratio. Sequimur autem in hoc opere eandem methodum, & scribendi rationem, quam in Meteoris, ob eas causas, quas ibidem exposuimus. Quod tamen ad libros de Sensu & Sensili attinet, in quibus Aristoteles de sensuum organis, eorumque obiectis potissimùm disserit, statuimus nihil hoc loco in eos commentari; quoniam tota ea disputatio abundè tractata atque illustrata à nobis fuit in Res operi subiecta.

libris de Anima: & similiter in libris de Ortu & Interitu ad quos, ne crambe bis cocta apponatur, & studiosus Lector cum quodam eadem legendi, & repetendi fastidio detineatur, illum remittimus, vbi superflua, quę ipsius desiderio satisfacient, occurrent.

IN LIBRVM ARISTOTELIS DE MEMORIA, ET REMINISCENTIA.

Quid, & quotuplex sit memoria.

CAPVT I.

MEmoria fuso vocabuli significatu tribus modis à Philosophis accipitur, vt tradit partim Mag. Albertus in summa de homine, tractatu de memoria; partim alij varijs in locis. Primùm pro ipsa facultate seu potentia, quâ recordamur: secundò pro recordandi actu: tertiò aliquantulum impropriè pro habitu, seu imaginibus, quarum interuentu memorandi actus exercetur. Quod ad primum attinet, potentia recordandi nihil aliud est, quàm vis animæ, quæ rerum cognitarum imagines, tanquam depositum recondit ac seruat, vt eas, cùm opus fuerit, exhibeat. Quò pertinet illud D. Damasceni lib. 2 fidei orthod. cap. 20. *Vt ea, quæ meminimus, est memoria ac recordationis origo & promptuarium.* Et illud D. Augustini lib. 10. Confession. cap. 8. *Omnia recipit recolenda, cùm opus est, & retractanda grandis memoriæ recessus, & nescio quid secreti, atque ineffabiles sinus eius; quæ omnia, suis quæque foribus intrant ad eam, & in ea reponuntur: nec ipsa tunc intrant, sed rerum sensatarum imagines illic præsto sunt cogitationi reminiscenti eas.*

Memoriā tribus modis accipi.

A

B

C

Porrò (vt præter alios edisserunt Simplicius 3. de Anima, text. 20. D. Thomas 1. p. q. 79. artic. 6. Alensis 2. part. quæst. 69. mem. 1. artic. 1. Scotus in 4. d. 45. quæst. 3.) memorandi facultas duplex est: vna sensitiua, quæ in capite sedem obtinet; altera intellectiua, quæ in ipsa animi nostri substantia insidet. De sola autē sensitiua agit Aristoteles hoc in libro, cùm doceat memoriā esse phantasmatum: & in ea tantùm animæ parte sitam esse, in qua imaginatio consistit. De eadē locutus est D. Damascenus loco antè citato, statuens memoriæ organum esse posteriorē cerebri ventriculum, quem occipitium vocant. Intellectiuam tradidit Aristoteles 3. de Anima, cap. 4. text. 6. cùm docuit animam esse locum specierum, non totam, sed intellectum: de qua etiam interpretandus est D. Aug. lib. 10. de Trin. cap. 11. cū ait, memoriam, intelligentiam & voluntatem, vnā esse mentem: hoc est, in vna eademque mente inhærere.

Memoria sensitiua.

Memoria intellectiua.

Esse verò admittendam istiusmodi intellectiuam memoriā, ex eo constat, quia recordamur rerum vniuersalium, & immaterialium; quarum notio non in potentiam organo cor-

poris affixam, sed in aliam facultatem nobiliorem & materiæ expertem cadit. Item, quia cum pars sensitiua habet thesaurum specierum ad memorandum, potiori iure eundem obtinebit intellectiua pars, quæ excellentior est. Præterea, quia anima separata recordatur eorum, quæ in hac vita gessit; vt affirmat D. Augustinus in Psalm. 108. & Gregorius 4. lib. Moral. capit. 42. constatque tum ex sermone Abrahami ad diuitem Luc. 16. *Recordare fili, quia recepisti bona in vita tua, Lazarus autem similiter mala*: tum ex verbis ipsius diuitis, qui recordabatur quinque fratrum, quos inter viuos habebat.

Animã separatã recordari eorum, quæ in vita gessit.

Quare minimè audiendus est Auicenna, qui lib. 6. Natural. part. 5. capit. 6. intelligibilium specierum thesaurum homini denegat, aiens non conseruari in mente humana species intelligibiles: totamque intellectiuæ recordationis vim referens ad irradiationem illius intelligentiæ, quam finxit cœleste quoddam lumen infundere in animam nostram, vt rerum notitijs imbuatur. Cuius erroris confutationem lege apud D. Thomam 1. part. quæst. 79. artic. 6. & lib. 2. contra gent. capit. 74 Vide etiam Scotum in 1. dist. 3. quæst. 6.

Discutitur, num memoria intellectiua propriè memoria sit, an non?

CAPVT II.

QVæri solet, etiam inter eos, qui intelligibilium specierum thesaurum in nostris animis dari confitentur, vtrum memoria intellectiua simpliciter ac propriè memoria dicenda sit? Nonnulli partem negatiuam amplectuntur, eo potissimum argumento, quòd ad memoriam requiratur perceptio determinatæ differentiæ præteriti temporis: siquidem non nisi rei præteritæ recordamur. Ea verò perceptio, cum non sit abiuncta à singularibus

Negatiuæ partis arg.

A conditionibus, non videtur spectare per se ad intellectum, sed ad sensum. Cui opinioni haud obscurè adstipulatur Diuus Thomas lib. 2. contra gent. cap. 74. hisce verbis: *Memoria in parte sensitiua ponitur, quia est alicuius, prout cadit sub determinatio tempore; non enim est nisi præteriti: & cum non abstrahatur à singularibus conditionibus, non pertinet ad partem intellectiuam, quæ est vniuersalium. Sed per* B *hoc non excluditur, quin intellectus possibilis sit conseruatiuus intelligibilium, quæ abstrahuntur ab omnibus conditionibus particularibus.* Hæc D. Thomas: quibus similia docuit M. Albertus in summa de homine, tract. de memoria.

Proposita dubitatio ita expedienda est: Si dicamus, ad rationem eius memoriæ, quæ absolutè ac propriè memoria vocatur, requiri, vt eadem C potentia habeat in se species, quę res singulares & determinati temporis differentias repræsentent: tunc iuxta eorum sententiam, qui arbitrantur hoc vitæ statu non dari in nostro intellectu imagines rerum singulariũ, asserendum est, memoriam intellectiuam, quæ animæ in corpore existenti conuenit, non esse absolutè, proprieque memoriam. Quod placet M. Alberto & D. Thomæ loco citato, D & Ferrariensi in comm. lib. 2. cont. gent. cap. 74 Si autem statuamus, vel dari species illas rerum singularium in intellectu nostro; vel ad rationem prædictæ memoriæ non oportere, vt in eademmet potentia eiusmodi species hæreant & cõseruentur, sed sufficere inesse illas in phãtasia, à cuius actu intelligendi vis ad singularium notitiam determinetur: pronũciandum erit, memoriam intellectiuam E propriè & absolutè memoriam esse: quod affirmat Scotus in 4. d. 45. q. 3. Vtrumlibet horum probabilitatem habet, vt constat ex ijs, quę de cognitione singulariũ, & de speciebus intelligibilibus, partim * in 1. Phys. partim in 3. de Anima, à philosophis in vtramque partem disputari solent. Quæ nõ est curæ nobis in præsentia aut repetantur, aut anticipentur.

Sol. dub.

* In nostris cõm. 1. Phys. c. 1. quæst. 4

Erit

Erit etiam qui petat, quo pacto anima separata recordetur singularium, cum ad eiusmodi actum non possit iam determinari ab interno sensu? Quæ dubitatio locum habet apud eos, qui putant in intellectu, dum est in corpore, non imprimi species rerum singularium, ac proinde nec eas inde acceptas animam secum deferre. Respondendum cum D. Thoma 1. part. quæst. 99. artic. 4. animam separatam cognitione naturali cognoscere, meminisseque singularia per species sibi inditas in abscessu à corpore: eiusmodi enim species determinatè illi repræsentant singularia cum suis conditionibus; si non omnia, saltem ea, ad quæ peculiarem obtinent habitudinem, vel ob antecedentē notitiam, vel ob aliquam affectionem, aut aliud quid ex diuinæ prouidētiæ ordine. In sententia verò illorum, qui arbitrantur nostrum intellectum in hoc vitæ statu haurire è sensibus imagines rerum singularium, nullam ingerit difficultatem proposita quæstio: cum anima à corpore abiuncta per eiusmodi species recordari possit rerum singularium, quæ ijs repræsentantur. Quod ad finem librorum de Anima, in tractatu de anima separata, planius disseremus.

De recordatione animæ separatæ.

Memoriam intellectiuam non esse facultatem re, aut essentia ab intellectus distinctam.

CAPVT III.

QVæstio est, num memoria intellectiua & intellectus differant inter se tanquam duæ potentiæ? Putant nonnulli, quos commemorat Richardus in 2. distinct. 14. quæst. 2. circa 2. princ. quibus ipse etiam libentius assentitur: videturque hæc pars hisce rationibus concludi. Mens humana dicitur ad sanctissimæ Triadis imaginem diuinitus efformata: quia vt in vna essentia diuina tres sunt personæ; ita in anima tres potentiæ, intellectus, memoria, voluntas: non igitur memoria & intellectus eadem facultas sunt. Item: memoria tendit in rem cognitam vt cognita est, intellectus in rem absolutè spectatam: ergo cum diuersa ratio obiecti potentiarum distinctionem arguat, diuersæ potentiæ erunt intellectus & memoria. Tertiò: eadem causa distinctionis videtur esse in viribus sensitiuis & in intellectricibus: sed in viribus sensitiuis alia potentia apprehendit, alia conseruat: quæ enim per communem sensum apprehenduntur, seruantur in phantasia; quæ per imaginationem, in memoria: vt alibi ostendemus, traditque Auicenna 6. Natur. lib. 4. capit. 1. Non est igitur, cur intellectus à memoria intellectiua non distinguatur. Accedit testimonium D. Augustini 10. de Trin. cap. 11. vbi tria in mente constituit, memoriam, intelligentiam & voluntatem: additque, horum vnum, nempe intelligentiam, oriri ex memoria. Cum igitur nihil ex se ipso oriatur, patet, memoriam & intellectum nō eandem esse animi facultatem; sed aut re, aut saltem essentia inter se distingui.

1. arg. partis affirm. — 2. Argum. — 3. Argum. — 4. Argum.

Asserendum tamē est, intellectum & memoriam intellectiuam, vnam eandemq. esse animi facultatem, nec re, nec specie diuersā. Primùm, quia eiusdem est, seruare habitus & ijs vti: at intellectus seruat habitus memorādi, id est, species intelligibiles, vt docet Aristoteles lib. 3. de Anima, c. 4. tex. 7. vbi intellectum patientem appellat locum, seu thesaurum specierum. Quare idem intellectus eademque facultas erit, quæ ijs vtitur intelligendo & memorando. Secundò, quia simplex rei cognitio & recordatio non inueniunt in obiecto discrimen per se, sed accidentarium tantum: illa enim fertur in rem absolutè; hæc in rem, vt antea cognitā: quæ rationes non per se variant obiectum.* Tertiò, quia frustra ponitur facultatum multitudo, vbi sat est vna eademque potentia: sat est autem vna potentia ad intelligendum & recordandum, non minus quam ad apprehendendum & iudican-

1. ratio pro parte neg. Cū D. Th. 1 p. q. 79. art. 7.

2. ratio. De hac re D. Damas. l. 2. Fid. c. 12. D. Aug. lib. 14. de Trin. c. 12. & li. 12. c. 4. D. Basil. hom. 10 in Gen. Rup. li. 2. de Trinit. & eius op. cap. 3. & 5.

* 3. ratio.

 dum.

dum. Stabiliturque argumentum, quia reminiscentia, qua rerum immaterialium recordamur, constar ex discursu circa res immateriales, qui necessariò ad intellectricem vim pertinet, cuius est circa talia discurrere.

Solut.1.ar. pro parte contraria. Imago Trinitatis, vt nostrę animæ sit impressa.

Argumenta verò, quæ oppositum suadebant, paruo negotio diluuntur. Ad primum dicendum: rationem imaginis & similitudinis, quæ in nostra anima comparatione Dei inuenitur, spectari præcipuè secundum actus verbi amoris: vt declarat D.Thomas 1.par.quæst.93.art.7. & Durandus in 1. distinct.3.par.2. quæst.3. quia videlicet, vt Pater in diuinis per actum notionalem suæ intellectionis gignit Filium, & Pater simul ac Filius per actum amoris vterique communem spirant Spiritum Sanctum: ita noster animus cogitando interiùs format conceptum seu verbum; & ex hoc in amorem rei cognitæ prorumpit. Verùm quia principia actuum sunt potentiæ atque habitus, & vnumquodque virtute in suo principio continetur; monet ibidem S. Thomas, posse etiam Trinitatis imaginem in nobis attendi secundùm potentias, prout in eis actus virtute existunt. Non tamen oportet prædictam similitudinem in eo cerni, vt quemadmodum in vna essentia diuina tres sunt personæ realiter distinctæ; ita in nostra anima tres sint potentiæ. intellectus, memoria, & voluntas, re aut specie diuersæ: sufficit enim numerari vtcunque tres potentias, etsi earum aliquæ essentiali & reali discrimine distinguantur, nimirum voluntas & intellectus, itemque memoria & voluntas; aliquæ accidentariò tantùm, videlicet intellectus & memoria. Lege D. Thomam. in quæst. de Verit.quæst.10.art.3. & in 1.dist.3.quæst 4 art.1.

Sol.2. Ad secundum dicito: rem in se, & rem vt cognitā, non includere rationes, quæ per se varient obiectum, atque essentiæ discrimen inuehant.

Sol.3. Ad tertium: organum memoriæ exigere temperamentum, quod obsequiat diuturnæ conseruationi: officia verò sensus communis, & imaginationis eam qualitatum compositionem requirere, quæ tantummodo apta idoneaque fit ad facilè recipiendum: hanc autem à priori necessariò diuersam esse: quia mollia promptè recipiũt, malè retinent; dura pertinaciter seruant, ægrè recipiunt. Vnde est, quod sensus communis eiusq. thesaurus in diuersa parte celebri debent consistere, similiterque imaginatio & eius promptuarium (si tot sensus interni constituendi sint, qua de re alibi.) Ex quo sequitur, has potentias vt situ, ita & re ipsa inter se distingui. In intellectu autem & memoria intellectrici longè diuersa ratio est. Nā cùm in corpore non hæreant, haudquaquam ad functiones suas obeundas organorum & temperamenti diuersitatem exposcunt. Sol. 4. Ad vltimum, cùm D. Augustinus ait intelligentiam oriri à memoria, nihil aliud velle, quàm intelligendi actum elici à specie residente in intellectu, qui prout imaginibus recordationi obseruientibus consignatus est memoria, & intellectus fœcundus vocatur. Aduertit etiam D.Thomas 1.part.quęst. 79.art.7. cùm idem D.Augustinus in lib.10.de Trinit.cap.11. & 12. ponit in mente memoriam, intelligentiam & voluntatem, non hęc accipere pro tribus potentijs; sed memoriā pro habituali animæ retentione, intelligentiam pro actu intellectus voluntatem pro actu voluntatis.

Memoriam sensitiuam conuenire etiam brutis, etsi non omnibus.

CAPVT IV.

Quod ad memoriam sensitiuam attinet, eam brutis quoque animantibus conuenire palam est; licèt non omnibus. Huius assertionis priorem partem tradit Aristoteles in lib. de mem. & remin. ca. 1. & lib. 1. Metap. cap. 1. & lib. 7. Eth. cap. 3. D. August. lib. 10. Confess. cap. 17. & lib. 1. Music. cap. 4. aliique auctores

ctores communi assensu. Eamque satis probant manifesta memoriæ indicia, quæ in brutis deprehenduntur: quale est, vt alia omittamus, identidem certa loca, nidos, latibula repetere: & sobolem suam dignoscere. Item quia, vt tradit Aristoteles lib. 4. de histor. animal. cap. 10. & Plinius lib. 10. Natur. hist. ca. 75. compertum est, præter hominem somniare etiã equos, canes, boues, oues, capras, & denique genus omne quadrupedum & viuiparorum. Quod priuatim in canibus declarat ipsorum latratus per quietem. Non somniarent autem bruta, nisi haberent in somnijs occursantes præteritarum rerum imagines, asseruatas in interno sensu, haud dubiè ad memoriæ munus.

Indicia memoriæ in brutis.

B

Posteriorem partem assertionis, videlicet memoriam nõ omnibus brutis conuenire, tradit Aristoteles lib. de mem. & remin. capit. 1. & 1 Metaph. ca. 1. probaturque ex eo; quia quæ solo gustu, & tactu prædita sunt, ac res præsentes tantùm dignoscunt, memoria carent: veluti conchylia, ceteraque eiusmodi marinis scopulis adhærentia. Nec enim indigent memoria, cùm hanc ob id potissimùm natura brutis concedat, vt locum antea cognitum adire possint, noxium aliquid fugiendi, aut iucundum consectandi gratia. Vnde est etiam, quòd nec omnia quæ locum mutant memoriam habent; vt lumbrici, cochleæ, & alij quidam vermes, qui huc illuc vagantur, nec ad certa loca redire deprehenduntur. Sunt tamen, qui omnia, quæ quoquo modo mouentur loco, memoria pollere existiment, vt D. Thomas 1. Metaph. lect. 1. Sunt, qui non omnia, quæ ad easdem sedes remeant, memoriam vendicare putent, vt M. Albertus tract. 1. eiusdem oper. capit. 6. ait enim muscas, quas constat eundem cibum importunè repetere, non habere memoriam: quod ex eo suadet, quia flabello repulsæ identidem se ingerunt: non enim id facerent, si plagæ acceptæ recordarentur. Neutra tamen harum opinionum placet. Non prima: quia

Quę bruta careãt memoria.

C

D

E

A sola mutatio loci non est sufficiens memoriæ argumentum, cum videamus quædam animantia, vbi primùm in lucem edita sunt confestim ab vno loco ad alium progredi, quæ tamen memoriæ ductu nondum agi queunt, vt planum est. Non secunda: quia muscæ non ex obliuione plagæ eò redeunt, vnde abiguntur; sed quia ob stoliditatem, vrgente præsertim rei delectabilis appetitu, minùs sibi consulunt. Quin potiùs illa eiusdem loci repetitio signum memoriæ est: nec enim eodem redirent, nisi loci memoriam haberent.

Muscę memoria prædite sunt.

Non esse negandum, competere piscibus memoriam.

CAPVT V.

QVæri solet, num memoria piscibus insit, an nõ? Ratio dubitãdi in eo est, quia animãtia aquatilia sunt deterioris notæ, quàm terrestria. Vnde Philo Iudæus in libro de Mundi opificio ait, propterea Deum animalium creationem a piscibus inchoasse, quia eum seruare ordinem voluit, quem in suis rebus secutura esset in posterum natura: quæ quidem à vilioribus incipiens desinit in præstantissima omnium: at aquatilium generi despicatissima inertissimaq. obuenit anima, adeò vt prę terrestrium comparatione quodammodo sint animalia & non animalia, videaturq. eis anima pro sale indita, ne putrescerent. Cum igitur nonnulla ex ijs, quæ in terra viuunt, careant memoria; cõsequens videtur, vt eam piscibus natura denegarit.

Secundò idem confirmatur, quia in præmolli & fluxa materia, qualis est piscium, nequeunt typi, & imagines impressæ conseruari, sed confestim defluunt & extinguuntur; vt si quis annulum in profugum amnem imprimat. Tum, quia memoriæ, vt & ceteris functionibus animalibus, non parum officit algor;

gor; quem tamen in natatilibus frigidissimi elementi indigenis abundare oportet: docente Galeno lib. 6. de vsu part c.9 & Arist. lib.2. de part. anim. c.2. & in lib. de respir. c.6 contra Empedoclem, falsò putantem, ex animalibus calidissima esse aquatilia. Hisce argumentis adducti fuere ad tuendam partem negatiuam nonnulli, quos refert refellitq. D. Aug. lib.3. de Genesi ad lit. cap.8.

Similia scripsit Rondelet. lib. 3. de pisc. c. 3. & l.4.c.10. Porphyr. li.2. de abstinentia.

Sed huius sententiæ falsitas ex indicijs memoriæ, quæ in piscibus deprehensa sunt, palam conuincitur. Constat enim, referente Plinio lib. 10. Nat. hist cap 70 pisces in quibusdam viuarijs plausu congregari solitos fuisse ex consuetudine; imò & ad nomen vocatos aduenisse in piscinis Cæsaris, non confertim solùm, sed quosdam priuatim. Quod certè non nisi ex plausus, nominumque & pabuli memoria faciebant. Quò etiã pertinet id, quod idem Plinius lib.9. cap. 8. narrat de Delphino, qui quocunque diei tempore inclamatus à puero, quamuis occultus atque abditus, ex imo aduolabat, pastusq. præbebat ascensuro dorsum, receptumq. per mare in ludum portabat ac reuehebat. Secundò idem ea ratio persuadet, quia memoria, vti superiùs diximus, ob id maximè à natura tributa est, vt animantes ad definita loca commodi alicuius gratia se conferant: certũ verò est, pisces in easdem speluncas, eademque domicilia, statis temporibus sese abdere, indeque egressos eodem rursus commeare. Hanc opinionem, quæ Philosophorum communis videtur, secutus est D. Tho. 1.p.q.72. art.1. cum D. Augustino loco citat. etsi aliter visum fuit D. Basilio hom. 8. in Genesin.

Sol. arg. partis contrariæ.

Argumenta verò, quæ in contrariam partem adduximus, sic erunt explicanda. Circa primum fatẽdum, aquatilia generatim loquendo tam volatilibus quàm terrestribus deteriora esse: vt astruit D. Thom. 1. par. q.71. art.1. & q.72. art.1. Cui rei vel id argumento est, quòd hæc pluribus & absolutioribus organis ad operationes suas obeundas instructa sunt.

A Secundò, quòd sensus habẽt acutiores, earumque nonnulla disciplinam capiunt: quod piscibus non cõuenit. Item, quia nobiliorem procreandi modum vendicant: pisces enim maiori ex parte oua tantùm generant, eaque imperfecta: qui gignendi modus despectior est. Diximus maiori ex parte, quia non totum piscium genus est ouiparum, id est, non animal, sed ouum pariens: cùm quidam

B sint viuipari, id est, non ouum, sed viuum animal parientes: vt pistris, balæna, vitulus. Quod testatur D. Basilius hom.7. in Genesin, Plinius lib. 9. cap.13. & cap.51. Rondeletius lib. 4. de Pisc. capit 3. post Aristot 3. de Gener. anim. cap.3. & 5. quanquam vniuersum piscium genus eatenus ouiparum dici possit, quatenus omnes pisces aut intra se, aut extra, oua pariunt. Ex dictis tamen non neces-

C sariò concluditur, omnia, quæ in terrestrium & volatilium generibus numerantur, excellentiorem naturam, quàm aquatilia omnia sortiri: alioqui muscæ, & vermes perfectiores essent crocodilis, delphinis, balænis.

Nec nobis omnino probatur sententia Philonis, dum piscium genti vsque adeò detrahit, vt eos vix animantium appellatione digneiur, tamque eis pro sale animam det. Li-

D cet enim id verum sit de ijs, quæ marinis affixa scopulis stabilem sedem habent, & ad stirpium naturam propè accedunt; haudquaquam tamen de vniuerso piscium genere probè dictum haberi debet: vt facilè perspiciet, qui expenderit, quæ de eorum ingenio, stratagematis, vafricie, & quorundam adumbrata prudẽtia auctores prodiderunt. Aristoteles lib. 8 de Hist. anim. c.13. & lib.9. cap 37.

E Plutarchus in lib. de animal. indust. Plinius lib.9. Natur. hist. D. Basilius orat.19. de Prouid. D. Ambrosius lib. 5. Hexam. ca.10. Opianus lib.3 Rondeletius lib.4. de piscibus cap.11.

Ad secundum argumentum dicito: nimiam mollitudinis & frigoris exuperantiam impedire concentum primarum qualitatum, organo memoriæ necessarium; atque adeò non posse

posse in eo memoriam consistere: A verùm etsi pisces molli & frigida sint natura, non tamen in ijs adeò vehementem esse eiusmodi qualitatum excessum, vt memoriæ necessarium temperamentum labefactet.

De organo memoriæ sensitiuæ.

CAPVT VI.

Vide Cęl. Rho. li. 3. c. 29. & li. 20. cap. 8.

COmmunis Philosophorum sententia est, quam tradit D. Nemesius in lib. de Nat. hom. cap. 13. & D. Damascenus lib. 2 fid. orthod. cap. 20. D. Thomas in 1. d. 3. q. 4. art. 1. ad 2. M. Albertus in summa de homine, tract. de memoria, Auicenna lib. 6. Natur. memoriam sensitiuam (vt diximus in lib. de Anima) sedem habere in posteriori parte capitis, quæ occipitium vocatur. Id quod multis indicijs comprobant: primùm, quia læsa ea parte offenditur memoria, & eo loco percussos rerum cepit obliuio. Secundò, quia eius partis soliditas ob id potissimùm videtur procurata à natura, vt tenaciùs hęreant infixæ species. Postremò, quia cùm recordari volumus, quasi natura nos docente occipitium scalpimus, vt memorandi vim quodammodo exciemus & acuamus.

Occipitiū sedes memoriæ.

Hæc tamen de ea memoria intelligi debent, quæ species proximè ab imaginatrice facultate sibi commissas reseruat. Nam quæ sensus communis thesaurus est, anteriorem cerebri partem occupat. Nisi quis malit vnam tantùm dari memoriam sensitiuam, quæ tam rerum sensatarum, quàm non sensatarum typos recondat. Cui opinioni proxima argumenta non parum afferunt probabilitatis.

.

De actu memorandi & reminiscendi.

CAPVT VII.

MEmoriæ seu memoratricis facultatis duo sunt actus: vnus, qui accepto à potentia nomine Memoria vocatur; alter, qui Reminiscentia dicitur. Memoria definitur à B Philosophis, rei antea cognitæ, vt cognita est, repetita cognitio: siue regressio ad notionem eius, quod fuit antè apprehensum, prout apprehensum fuit. Etenim si quis eliciat cognitionem rei sibi antea prorsus ignotæ, aut rei quam priùs nouit, sed omnino exciderat, non dicetur recordari: quia non considerat rem, vt ab se antea cognitam. Vnde est, quòd (vt 1. cap. huiusce libri Aristoteles docuit) memoriæ solæ res præteritæ C subijciuntur: quemadmodum externo sensui tantùm præsentes; & spei, futuræ dumtaxat. Sed erit, qui nobis opponat auctoritatem D. Augustini, lib. 14. de Trinit. cap. 11. vbi ita scripsit: *Non solùm præteritorum est memoria, sed etiam præsentium.* Vnde Virgilius de Vlysse ait:

Lege etiā ca. 2. eiusdem lib.

---Nec talia passus Vlysses, Lib. 9. Aen.
Oblitusue sui est Ithacus discrimine D *tanto.*

Cùm enim sui non oblitum diceret Vlyssem, quid aliud intelligi voluit, nisi quòd meminerit sui? cùm sibi ergo præsens esset, nullo modo sui meminisset, nisi ad res præsentes memoria pertineret. Hæc D. Augustinus loco cit. quæ repetit in epistola 72. ad Nebridium. Occurrendum tamen, paulò latiùs ac minùs propriè sumptum illic ab eo & à poeta memoriæ nomē: quod E si propriè vsurpassent, neutiquam ad rerum præsentium cognitionem extendissent.

Obijciat rursum aliquis, non videri memoriam rectè definiri cognitionem rei cognitæ, vt cognita est: quòd res cognita, vt cognita, non possit cognosci, nisi ipse cognoscendi actus percipiatur; cùm tamen nulla potentia corporis organo affixa supra

Obiect.

supra suum actum reflecti possit, vt est communis philosophorum sententia. Dilutio. Respondendum, ad actum recordandi non esse opus, vt potentia suummet actum abstractè sumptum liquidove cognoscat (id enim soli immateriali facultati conceditur) sed sufficere, percipere illum quoquo modo, videlicet accessoria quadam ratione, & concretè; prout inuoluitur in perceptione rei cognitę, vt cognita est. Qui modus reflectendi supra proprium actum etiam potentiis insidentibus organo corporeo conuenire potest.

Lege Aristo. cap. 2. lib. de memoria & reminisc. Reminisci verò, vt etiam loco citato Aristoteles explicat, dicitur quispiam, cùm ex alio aliud ei incidit: vt cum ex lacte in candorem progreditur, ex candore in aera, & ab hoc in humorem, ex quo ei tandem Autumnus, qui exciderat, in mentem venit. Et D. Augustinus lib. 6. Musicæ. cap. 8. *Quid aliud*, inquit, *agimus, cùm reuocamus nos in memoriam, nisi quodammodo quod reposuimus quærimus? Recurrit autem in cogitationem occasione similium motus animi non extinctus, & hæc est quæ dicitur recordatio.* His similia scripsit Plato in Philebo. Alex. li. 3. Nat. quęst. Themistius etiam 2. libro suæ paraph. cap. 4. Reminiscentiam definit reducem & quasi rediuiuam memoriam, siue renouationem memoriæ collapsæ: cùm vnus motus animi recogitando alterum trahit, vt vnus annulus alium in catena. Licebit tamen eandem apertiùs & enucleatiùs definire hunc in modum: Reminiscētia est progressio, qua potentia memorandi, ex aliquo aliquibusve memoria comprehensis, venit in cognitionem eius, quod nec memoriæ occurrebat, nec à memoria penitus exciderat. Exempli gratia, si quis heri librum in loco aliquo reposuit, cuius loci ei in mentem hodie non venit, & vt ipsum in memoriam reducat, loca vbi heri fuit, & eos quibus cum locutus est, animo repetat; tandemq. ex alicuius memoria occurrat menti locus, vbi librum reliquerat, dicetur loci illius reminisci, cuius antea simpliciter recordari non poterat.

A Ex quo perspicuum fit, plura ad reminiscentiam exigi, quàm ad memoriam: licet enim ambæ in eo conueniant, quòd nec meminisse, nec reminisci possimus eius rei, cuius in nobis simulacrum euanuit; ita vt eā nec per se primò concipere, nec ex alia ad eius apprehensionem deuenire valeamus: tamen vt memoremur, sat est rem antea cognitam vt cognitam apprehendere; B ad reminiscendum verò requiritur antecedens obliuio, cum notitia iterata alicuius rei, quæ nō exciderat, & ex qua eius, quam inquirimus, notionem consequutione quadam & discursu prouehimur. Vnde (vt in 4. huius libri capite aduertit Aristoteles) cum memoria etiam brutis animantibus cōpetat, solus homo reminiscendi vim habet, sicuti & in eo duntaxat ratiocinatio, & discursus reperitur. Aui. 6. Na. Ideoque C vt idem cap. 1. dixerat, qui celeritate ingenij valent, faciliùs reminisci queunt: quia videlicet in discurrendo expeditiores sunt. Lege Platonem in Philebo, Plotinum in lib. de sensu & memoria, Themistium hoc loco. 2. lib. suæ paraphrasis, cap. 15. D. Thomam 1. part. quæst. 78. art. 4. & ex recentioribus Fernelium lib. 6. suæ Physiologiæ, cap. 14.

Quòd in homine imaginatiua discurrat circa singularia asserit D. Th. 1. p. q. 78. art. de potent. 4. & in opus animæ ca. 4. Auic. 6. Nat. p. 4. c. 2. Auic. 2. de anima comm. 62. Capr. in 4. d. 10. q. 4. art. 3. Sōc. 10. Metap. q. 16.

Nonnulla hic aduerte. Primum D fit: cùm ad reminiscentiam discursus requiratur, non posse eam perfici, nisi accedente ministerio eius potentiæ internæ, cui discursus tribuitur, quæ vtrum sit imaginatiua duntaxat, an etiam memoria sensitiua (si præter sensum communes plures interni sensus ponantur) in libris de Anima discutiemus.

Secundum est: reminiscentiam tribus minimùm actibus constare: E memoria alicuius aliquorumve, inuestigatione seu discursu ex ijs ad id quod quæritur, & inuentione eius quod partim exciderat, néc tamen penitus euanuerat.

Tertium est: licet animæ separatæ cōueniat recordatio, vt 2. huius operis cap. ostendimus; non videri tamē ei reminiscentiam competere: quia reminiscētia supponit obliuionem;

obliuio

obliuio autem nascitur ex imperfectione organi corporei, cuius crassitudo & defluxus, aliique eiusmodi materiales affectus in causa sunt, vt rerum imagines obliterentur & euanescant, atque vt etiam dum nitorem suum habent, interdum consopitæ sint, nec ad memorandi actum prodeant. Cùm igitur anima a corpore abiuncta non vtatur materiali organo, non videtur in eam, ac multo minùs in Angelos, reminiscentia cadere.

Obiect. Verùm non deerit fortasse, qui probare contendat, immeritò brutis omnibus reminiscentiam denegari; cùm eorum nonnulla ex alijs alia videantur deducere & colligere. Nam, vt cetera omittamus, celebre est id, quod in libro de industria animaliũ Plutarchus commemorat de Vulpe. Hæc glaciatum flumen transitura, primum leniter supra glaciem incedens auriculam admouet: tũ si aquæ subterlabentis sonum percipiat, gradum sistit, nec, nisi aliquid vehementer vrgeat, pedem promouet; si verò strepitum nullum audiat, traijcit, ita videlicet argumentans: Quod strepit, mouetur: quod mouetur, non est fixum: quod non est fixum, dissluit & cedit: submergar igitur, si hac ire pergam. Nec his dissimilia sunt, quæ eodem loco narrat idem auctor de Cane feram persequente, qui cùm in viarum diuortia peruenerit, vbi olfactu deprehendit vna via feram non abijsse, alteram nihil iam olfaciendo mox arripit: vtiq; colligens per eam diuertisse, quia per aliam non diuertit.

Hęc de cane scribit D. Basil. homil. 9. Hexam. D. Ambr. lib. 6. Hexam. ca. 4.

Solutio. Ad hoc argumentum respondendum est, quod in Physicis diximus, hęc aliaque eiusmodi, quę in quibusdam belluis cernuntur, non indicare conuenire eis verum discursum, sed quandam illius imaginem, & imitationem: ad quam sat est naturalis instinctus, qui in quibusdam magis, in alijs minus excellit.

De vtilitate Memoria, eiusque admiranda & abstrusa vi.

CAPVT VIII.

Quanta sit vtilitas memoriæ, constat ex eo, quòd parum omninò referret tam multa legere, audire, animaduertere, nisi illa memoriæ tradita quasi tabellis recondita asseruare possemus. Fuit profectò hoc nobis à Deo aduersus rerum ignorationem & obliuionem datum remedium ac subsidium. Vnde Plutarchus in lib. de Educat. lib. vocat memoriam cellam penuariam disciplinarum. Et in fabulis est scriptumque à Platone in Theæteto, memoriam esse matrem Musarum: Itemque sapientiam esse memoriç & experientiæ filiam. Illud certè memoriam mirificè commendat, quòd absque illa nemo absolutam prudentiæ rationē obtinere queat, cùm ad rectè iudicandum de ijs quę agēda sunt, quod prudentię munus est, multum conferat præteritorum recordatio, & experientia: quæ teste Aristotele 1. Metaph. cap. 1. ex multarum rerum memoria coalescit. Vnde est, quòd memoria ab Aristotele lib. 6. Ethic. cap. 5. à Tullio lib. 2. de Inuent. & D. Thoma in 22. quæst. 49. art. 1. alijsque Philosophis communi assensu inter prudentiæ partes (integrantes videlicet) numeratur.

Lege Tertul. in lib. de anima. ca. 24. Tullium 1. de Orat. Cælium lib. 3. cap. 4 & libro 10. c. 15.

Tanta verò, tamque recondita memoriæ vis habetur, vt ea vnum sit ex ijs, quæ nos mirari natura voluit, scire autem noluit. Quis non miratur, qua ratione memoria in suis thesauris tam multa, tamque diuersa excipiat, neque tamen ea confundat, sed discretim sincera conseruet? Quo nexu, quæ apud illam tanquam commissum repetituri deposuimus, ita collocata & ordinata sint, vt & vnumquodque separatim, & cuncta confertim, & singula ordinatim exposcere, & digerere valeamus? Quo pacto fiat, vt quis ex aceruo specierum per horæ spatiū, ita vt priùs audiendi pa-

di patientia, quàm memoriæ fides deficiat, orationem, ne mutata quidem syllaba, continuata serie, alia ex alijs coniungẽs suo loco depromat; nec in ipsa depromptione atque recensione imago vna aliam impediat aut interturbet? Quo item modo alias, cùm poscimus vt proferatur quod volumus, quædam prælatè cõ- dita oblitescant, nec se foras dent? sed eorum loco alia prosiliant in medium, quasi rogantia num ipsa quærantur: alia confestim imperturbata facie in apertum exeant: alia paulo pòst tanquam de abstrusioribus receptaculis eruantur. Quo pacto quæ euanuisse videbantur, vnius admonitione connexa quodam choro subeant, &c. Certè in hoc naturæ miraculo præstat cum D. August. lib. 10. Conf. cap. 8. & Theodoreto in lib. de Nat. hom. sola admiratione contentum esse, quàm alienã & inidoneam causam afferre. Lege tamen, si placet, nonnullam eius rei inuestigationem apud Fracastorium 1. lib. de intellectione.

Lege etiã D. Aug. 11. de Trin. c. 3.

Quibus rebus memoriæ bonitas constet aut vitietur: & qui memoria laude floruerint aliquando?

CAPVT IX.

PORRO vt memoriæ bonitas constet, requiritur ex parte organi, tum mollitudo, tum durities, ad congruam temperiem sibi mutuò fœderatę: mollitudo quidem, vt facile imbibat rerum notas; durities, vt simulacra insita retineat & cõseruet. Ob defectum mollitudinis senes præcipiti iam ætate, quibus humido natiuo magna ex parte cõsumpto membra inarescunt ac rigent, difficili sunt memoria: qui ob id etiam indies quæ didicerant obliuiscuntur, quia exolescunt in eis quasi in ruinosis ædificijs depictę rerum imagines; nec defluxum materię, in qua illę obsignatæ sunt, quantum opus est, compensant. Ob defectum congruentis duritiæ admodum pueri, quos constat præhumidum habere cerebrũ, parùm

Arist. lib. de memor. & reminisc. cap. 1.

Senes obliuiosi.

Pueri lubrica memoria.

A memores sunt: quamquam eis ad memorandum opituletur alia causa, quam tradit Aristoteles in probl. sect. 30. quæst. 4. videlicet, quia nondum multa perceperunt: intellige, quorum imaginibus organum memorandi nimis occupatum sit. Nec enim negari debet, ipsam specierum multitudinem, & colluuionem fatigare quodammodo potentiam, ac nonnunquam actum memorię interturbare, dum earum occursu res aliæ

B pro alijs sese menti ingerunt. Vnde est etiam, vt ibidem Philosophus aduertit, quòd meminisse ea meliùs valemus, quæ manè percipimus, quàm quæ procedente die, cum iam obiectarum rerum turba per sensus intrans animi intentionem distraxit.

Non solùm autem nimia siccitas & humiditas ætatibus certis propriè memoriam vitiant, aut impediunt;

C sed etiam, cùm ex morbo, aut alia quauis ratione inducuntur. Vnde Galenus lib. 3. de loc. affect. capit. 5. agens de lapsa ob siccitatem memoria, refert quendam se nouisse, qui exsiccato organo ob assiduitatem in studijs atq; vigilias memoriam penè amiserat: & agricolam, qui ob labores, quos vires colendo subierat, simulq. ob victus tenuitatem, eodem modo affectus est. Quamquam in ijs

D causa deficientis memoriæ potuit quoque esse exuperantia caloris natiui: in scholastico ex agitatione spirituum, in caput subeuntium ob vehementem animi intentionem; & in agricola, ex motu corporis diuturno & vehementi: motus enim calorem gignit, & quidem animantibus, potissimùm propter effusionem spirituum ad extimas partes, vt alibi exposuimus.

E Sanè quidem, licèt obliuio alumna sit excedentis humiditatis, sicut retentio siccitatis; tamen aliarum etiam primarum qualitatum exuperantia memoriam labefactat: præsertim frigoris, quòd omnes animales functiones torpidas reddit, & ipsius vitæ fundamenta quatit. Speciatim autem ad seruandam memoriam, docent Medici abstinendum ab ebrie-

ebrietate, & à copioso vini potu, à cruditate ventriculi, omnique satietate, à fructibus viridibus, & oleribus, à lacte, caseo & carnibus salsis, omnibusque flatum generantibus, à piscium fluuialium, & anguillarum præsertim, esu.

Læditur autem memoria, nunc ad tempus, nunc citra regressum; ac nonnunquam ex toto labefactatur, alias ex parte. *Nec quicquam*, inquit Plinius lib. 7. Nat. hist. c. 24. *æquè fragile est in hominum vita, morborum & casus iniurias, atque etiam metus sentiens. Ictus lapide oblitus literarum est: è tecto lapsus, matris, & affinium, propinquorumque: alius ægrotus seruorum etiam: sui verò nominis Messala Coruinus.* Præter hos nostra quoque ætate Cornelius Iansenius literas oblitus fuisse dicitur: qui tamen, editis in Sacram scripturam egregijs commentarijs, perpetuam sui memoriam posteris reliquit.

Sed quemadmodum multa sunt noxia memoriæ: ita non pauca, quæ eidem prosunt, eiusque vim acuunt. Et, vt cetera omittamus, ferunt esse artem comparandæ memoriæ per medicamenta, cuius artis beneficio quidam nostra ætate in magna admiratione fuerint. Namque innumerabilia penè vocabula Græca, Latina, barbara, ficta, nullo nexu cohærentia quæ semel audissent, mox fine vlla hæsitatione reddebant: nunc eodem quo acceperant ordine; nunc ita, vt primum, tertium, quintum, & sic deinceps, ac denique vt rogabantur, sine errore, tanquam è charta referrent.

D. Th. 2. 2. q. 49. art. 1. Cælius li. 10. c. 6. Solin. in Polyhist. c. 7. Tulli' A. ca. q. edit. 1. lib. 2.

Communis ars excolêdi sine medicamentis memoriam, est exercitatio. Nam teste Quintiliano lib. 11. Orat. instit. capit. 2. nihil æque vel augetur cura, vel negligentia intercidit. Quare magnopere iuuat, quotidie aliquid memoriæ tradere, ac præcipuè vbi se quis primum in ligata, deinde in prosa oratione addiscenda exercuit: quædam addiscere omnino diuulsa, ac sine numeris, & magis ab vsu remota, qualia sint Iurisconsultorum. Difficiliora enim, A inquit ille, debent esse, quæ exercent, quo sit leuius ipsum illud in quod exercent: vt Athletæ ponderibus plumbeis assuefaciunt manus, quibus vacuis, & nudis in certamine vtendum est.

Fuerūt autem priscis temporibus insignia memoriæ exempla, quæ Plinius lib. 7. Naturalis historiæ capit. 24. Seneca in prologo declamationum. Quintilianus loco paulo antè B citato commemorat. Mithridates rex Ponti, duarum & viginti gentium rex, totidem linguis iura dixit, pro concione singulas absque interprete elocutus. Crassus ille diues, cum Asiæ præesset, quinque Græci sermonis differentias sic tenuit, vt qua quisque apud eum lingua loqueretur, eadem et responderet. Cyrus Persarum rex in numerosissimo exercitu omnium militum nomina tenuit. C Theodectes quamlibet multos versus auditos mox reddidit. Charmides in Græcia, quæ quis exegerat volumina in bibliothecis, legentis modo repræsentauit. Cyneas Thessalus, missus à Pyrrho legatus de pace ad Romanos, postero die nouus homo & senatum, & totam vrbanam plebem senatui circumfusam nominatim salutauit. Denique de sua memoria ita scripsit loco paulò antè D adducto Seneca: *Cum multa iam mihi ex me desideranda senectus fecerit, oculorum aciem retuderit, aurium sensum hebetauerit, neruorum firmitatem fatigauerit: inter ea quæ retuli memoria est, res ex omnibus partibus animi maximè delicata & fragilis, in quam primùm senectus incurrit. Hanc aliquando in me floruisse, vt nō tantum ad vsum sufficeret, sed in miraculum vsque procederet, non nego. Nam duo millia nominum E recitata, quo ordine erant dicta reddebam: & ab his qui ad audiendum præceptorem nostrum conuenerant, singulos versus à singulis datos, cum plures quàm ducenti efficerentur, ab vltimo incipiens vsque ad primū recitabam. Nec ad complectenda tantum, quæ vellem, velox erat mihi memoria; sed etiam ad continenda, quæ acceperat.*

Itē Cęlius Rhod. lib. 20. ca. 10. Alex. ab Alex. li. 6. c. 18. Murtus l. 3. Variar. ca. 1. Solin. in Polyhist. c 7. Valerius Max. li. 8. tit. 7.

Quisnam hic Seneca fuerit, scripsit Volaterranus lib. 19. Iustus Lipsius 1. Electorum.

Solu-

Solutio aliquorum problematum, ad memoriam spectantium.

CAPVT X.

NVnc quæstiones aliquot ad memoriam pertinentes breuiter diluemus. Prima hæc esto: Cur non omnia, quæ externis sensibus percipimus, manent in memoria, sed pleraque excidunt? Responsio: Quia aut eorum imago in organum memoriæ non imprimitur, ob ineptitudinem organi ad illa recipienda, aut seruanda; vel ob remissionem apprehensionis, vt paulò post dicemus; vel certè quia imago impressa decursu temporis euanescit. Plato in Theæteto: *Quicquid eorum quæ aut videmus, aut audimus, aut ipsi cogitamus, meminisse cupimus, insinuantes ipsum sensibus, intelligentijsque veluti annulis signantes, exprimimus, quodque signatum fuerit meminimus, & scimus, quoad figura permanet: at eum aboletur, vel inscribi nequit, obliuiscimur atque nescimus.*

2 Si rerum simulacra, quæ memoriæ innuntur, contrarium non habent, à quo perimantur, nec eorum conseruatio à re obiecta pendet, cur ea sæpenumero etiam in florida ætate, integro sensorio emoriuntur & abolentur? Responsio: Quia actione caloris, toto vitæ tempore humidum absumentis, & incursu aliarum qualitatũ, obscurantur indies & effluunt prędictæ imagines, donec ex toto pereant; nisi per actus memorandi instaurentur, & quasi nitorem genuinum recuperent.

3 Cur ea, quæ alijs rebus intenti, vel etiam somniantes apprehendimus, facilè obliuiscimur? Responsio: Quia tunc facultas memorandi remissè operatur, similiterque alij sensus, qui in memoriam agunt: atque ita dissultoriæ tantum & euanidæ imagines exprimuntur. Galenus lib. 2. de motu musculorum. *Vis memorandi, si insignes impressiones rerũ imaginatione conceperis, cõseruat eas perpetuò; atque id quidem est memoria tenere. Sin* A *obscuras, & veluti superficiarias, non conseruat; & hoc est obliuisci: ob idque multi in vehementibus animi affectibus nullius eorum, quæ egerint, in posterum meminerunt. Quid igitur mirum est, in somnis obscurè agente anima obscuras etiam imaginationes fieri, ideoque neque stabiles; cum id etiam in vigilijs contingat?*

4 Cur non ijdem, & ingeniosi sunt, & benè memores: sed contra B sæpe accidit, vt qui tenaciori sunt memoria, minus celeri & acuto polleant ingenio? Responsio: Quia ingenij præstantia consistit in celeritate quadam mentis, & facilitate ad ratiocinandum, inuestigandum, & inueniendum: hæc autem celeritas pendet ex acumine & promptitudine internorum sensuum, præsertim cogitatricis facultatis; quæ, dum intellectus ratiocinatur, ipsa etiam circa C singularia pariter discurrit: durities autem cerebri, quæ inflexibilis est, facitque vt rerum idola tenacius hæreant, celeritatem cogitatricis potentiæ cohibet, ac demoratur; sicque id, quod memoriam diuturnam reddit, ingenium hebetat. Si tamen cerebri substantia ita affecta sit, vt organum cogitatiuæ magis ad humiditatem, organũ memoriæ magis ad siccitatem vergat (quod interdum accidit) erit idem & tenaci memoria & D acuto ingenio. Lege Arist. c. 2. de memor. & rẽ.

5 Cur integræ quædam nationes memoria parum valent, vt Thraces? Resp. Quia soli cœlique natura & siderum influxus, qualitates memoriæ aduersas imprimũt. Vnde & Thebanos ingenio pingui, Athenienses perspicaci, & acuto fuisse, refert M. Tullius, in lib. de Diuinat. quia Thebis crassus aer, Athenis rarus, ac subtilis contigit.

E 6 Si species hærent spiritibus animalibus, qui non solum vago motu huc illuc oberrant in corpore, sed etiam per meatus & poros foras euolant, qui fieri potest vt vllius rei sit memoria diuturna? Resp. Quia licet nonnullæ species animalibus spiritibus insideant, eorumque vehiculo ab externis sensibus ad internos traijcian-

traijciantur; tamen ab ijs speciebus immittuntur aliæ consimiles in ipsam substantiam cerebri, & in organum memoriæ, à quibus memorandi actus elicitur, quæque firmæ, ac stabiles esse queunt.

7 Qui fieri potest, vt senibus ob nimiæ siccitatis accrementum memoria deficiat, cùm videamus eos pituita & humoribus, quos assiduè excreant, abundare? Resp. Quia licèt senes humoribus aduentitijs & noxijs scateant, deseruntur tamen ab humido natiuo, cuius idonea commixtio organum memoriæ attemperat.

Gal. 3. de loc. aff. ca. 4.

De memoria quorūdam brutorum.

8 Cur bruta quædam, vt canes & equi, multo meliùs recordantur itinera, viarum flexus, diuerticula & loca, quæ vel semel adierint, quàm homines? Resp. Quia cùm bruta, dū iter peragunt, alijs rebus internos sensus non distrahant, totam memoriæ vim in ijs quæ intuentur percipiendis occupant, sicque firmissimè ea retinent; dummodo non eis deficiat congrua temperies in ipso organo: eademque causa est, cur homines agrestes, & bardi, qui ad brutorum ingenium accedunt, talium rerum faciliùs quam ceteri recordentur.

Arist. li. de memor. & reminis. c. 2.

9 Cur iuuenes melioris sunt memoriæ, quàm pueri & senes? Resp. Quia illos temperata humiditate, hos temperata siccitate vincunt: ideoque tenaciùs quàm illi conseruant faciliùs quàm hi imprimunt.

10 Cur melancholici diuturniori valent memoria? Resp. Tum quia organa licciora habent, proindeq. firmiùs retinentia: tum quia diutiùs cogitant, seriùs, ac lentiùs apprehendunt, atque adeò altiùs infigunt.

11 Cur qui noctes ducunt insomnes, minùs memores redduntur? Resp. Quia humores, qui somno erant absumendi, congruam organi siccitatem impediunt.

12 Cur eorum, quæ amamus difficilè obliuiscimur? Resp. Quia de ijs assiduè loquimur, diutiùs & attentiùs cogitamus.

13 Quid causæ est, cur in quibusdā imaginatio lædatur non læsa memoria, & contra? Resp. Si ponamus memoriam & imaginationem non in eadē parte cerebri residere, in promptu, causa est: nimirum quia læsio potentiarū accidit ob intemperiem organi; at non quoties in vna parte cerebri temperies amittitur, in alia simul amitti necesse est. Quòd si in eodem organo, eademque parte cerebri insint memoria, & imaginatio, adhuc non repugnat vna incolumi alteram offendi; quia mutatio temperamenti, quæ sat est ad turbandum imaginandi officium, non continuò sufficit ad impediendam functionem rectè memorandi; aut contra. Aduerte tamen, etiam in hac sententia, constituente memoriam & imaginationem in eadem cerebri cauitate, ponendam esse ad officia memoriæ & imaginationis partem vnam humidiorem, quæ promptè recipiat; alteram licciorem, quæ diu retineat.

De hac re: Gal. 1 lib. de differētijs symp. & 2. de causis symptom.

14 Cur ebrij, irati, & timore exterriti, ægrè recordantur eorum, quę ipsis, dum ita affecti essent, acciderunt? Resp. Quia vehemens motus, vaporum & spirituum agitatio, quæ hos affectus sequitur, imaginum impressionem impedit. Quinetiam interdum ingenti timore perculsis rerum præteritarum memoria excidit, ob aliam causam: nimirum quia confugientibus ad præcordia spiritibus, & vnà cum ijs calore, partes cerebri, in quibus memoriæ officina est, ita frigore occupatæ addensatæque fuerunt, vt rerum imagines aboleuerint.

Lege Arist. c. 2. de memor. & reminisc.

IN LIBRVM ARISTOTELIS
DE SOMNO ET VIGILIA.

Quidnam Somnus sit?

CAPVT I.

De hac re Plato 9. de Repub. Plut. lib. 5. de Plac. c. 24 25. Gale. 2. Aphor. 3. aphor. Lact. li. de opif. Dei, c. 8. Tertull. in li. de Ani. cap. 4. Auerr. 2. Colliget. c. 21. Arist. 2. & 3. c. huius lib. & 6. Top. ca. 3. Themi. c. 4.

QVia somnus priuatio quædam est vigiliæ; & omnis priuatio per formam, quam negat, definitur, & innotescit: acturi de Somno, priùs quid Vigilia sit explicabimus. Est ergo Vigilia omnium externorum sensuum, aut saltem aliquorum, solutio & libertas. Somnus verò, est ligatio omniũ sensuum externorum, ad animantium quietem, & salutem instituta. Dicimus, omnium sensuum externorum: quia si vel vnus sensus non sit consopitus, sed vigilet, hoc est, in opus & actionem incumbat, non somnus, sed vigilia dicetur: videlicet nomen ratioque somni plus negat, quàm vigilia exigat. Addimus, non omnium absolutè, sed externorum sensuum: quia vt animal dormire perhibeatur, non opus est ligari etiam sensus internos. Adiecimus, ad animantium quietem &c. quia cùm sensus obtorpescunt, & morbi alicuius vi feriuntur (vt accidit iis, qui ex lipothymia, epilepsia, præfocatione, & id genus alijs penè mortui iacent) eiusmodi quies non rite somnus appellatur; quia non est instituto naturæ inducta in bonum animalis, sed ad eius perniciem aliunde inuecta.

Quoniam verò, vt omnes poten- A tiæ organo corporeo affixæ morte funditus intereunt, suisque actibus omnino priuantur; ita sensus externi, dum somno tenemur, à functionibus cessant; ortum inde est, vt somnus (teste Platone in Phœdone) veluti mors quædam habeatur. Vnde Cicero in lib. de Senect. Nihil videmus morti tam simile, quàm somnũ. B Et Virg. lib. 6. Aeneidos:

Tum consanguineus lethi sopor.

Et ad huius imitationem, Seneca poeta in Hercule Furente:

Frater dure languida mortis.

Et Ouidius:

Stulte quid est somnus, gelida nisi mortis imago?

Aduertit autem Tertullianus, in C suo lib. de Anima, ideo nobis in maxima vitæ quiete, hoc est, somno, mortis effigiem repræsentari, vt commoneamur, quales ante vitam sine sensu fuerimus, quales post mortem sine sensu erimus. *Voluit*, inquit, *Deus, & alias nihil sine exemplaribus in sua dispositione molitus, paradigmate Platonico plenius humani,* D *vel maximè initij ac finis lineas quotidie agere nobiscum, manum porrigens fidei, faciliùs adiuuandæ per imagines, & parabolas, sicut sermonum, ita & rerum. Proponit igitur tibi corpus amica vi soporis elisum, blanda quietis necessitate prostratum, immobile situ, quale ante vitam iacuit, & quale post vitam iacebit.* Hæc Tertullianus: apud quẽ lege,

lege, si placet, eodem in loco varias somni definitiones, quas Stoici, Epicurei, Anaxagoras, Xenophanes, Straton, alijque ex antiquis Philosophis inuexerunt. Quę tamen minùs sunt ad rem aptæ, quàm quæ à nobis proposita est.

Quo pacto somnus fiat?

CAPVT II.

QVia Somnus ligatio est externorum sensuum, videamus quidnam eam ligationem præstet. Constat, nullum sensum in actione versari absque ope spirituum è cerebro influentium, vt alibi ex instituto planum fecimus. Si igitur huiusmodi spirituum communicatio inhibeatur, necessum erit omnes externorum sensuum functiones intermitti; inhibetur autem, cùm obstruitur via, per quam spiritus commeant: quæ via pertingit ad aditum siue ostia communis sensus, in quem vndique velut in centrum externæ facultates, rerum perceptarũ imagines quasi lineas transmittunt; vicissimque abeo, vt à piscina, spirituum animalium deriuationem excipiunt. Ob idque Aristoteles hoc in lib. cap. 3. appellauit somnum vinculum primi sensorij: quia videlicet, cùm præcluditur sensus communis via, & primum sensorium ligatur, atque impeditur ne per ipsum è cerebro spiritus animales in sensus externos illabantur, somnus existit. Quamuis, vt alibi ostendimus, in eo non sit auscultandus Aristoteles, quòd primum sensorium, siue organum sensus communis, non in cerebro, sed in corde sitũ esse constanter affirmet. Si enim ita esset, oporteret remedia ad conciliandum somnum non capiti, sed cordi applicare: quod à cõmuni medicæ artis præscripto, & consuetudine abhorret.

Somnus vinculum primi sensorij.

Porrò obstruuntur ad somnum sensus communis ostia, vaporibus potissimùm è ventriculo in caput ascendentibus; ijsdemque opplentur

A membranæ circa cerebrum, & venæ: vnde & spiritus graues, pigri, & torpidi redduntur. Atq; hoc modo externi sensus ligantur, id est, nihil operis moliuntur: nec auditus quicquam audit, nec aspectus videt, nec olfactus odoratur. Quod D. Gregorius Nyssenus in lib. de Hominis opificio, cap. 13. in hunc ferè modum edisserit: *Quemadmodum ex terra irrigua vapores ab imo attrahuntur, maximeq.*

B *cùm Sol radios calidiores spargit; ita in nostri opificij solo euenit, cibis intra nos per innatum calorem ebullientibus. Cũque vapores natura sursum tendant, fit vt non aliter ac fumus per ipsas membrorum quasi parietum cõmissuras penetrent, & in superiora capitis euadant: inde verò ad meatus organorum sensus delati, passim sese permiscent, sicque sensum omnem ociosum reddi necesse est.*

C Quod vt planiùs intelligas, aduerte, cũ quis se quieti dat, refrigerato mox aliquantulum cerebro (otium namque frigiditas comitatur) addensari & cõcrescere in eo vapores: eo modo, quo halitus coit & in aquã vertitur, tum in operculo ollæ ad ignem feruentis, tum in pyramide seu cuspide vasis illius: quod quidã sublimatorium vocant, vulgò alambicum. Sic igitur exhalatio addensata, iterumque inferiorem locum suo

D pondere capessens, obturat meatus, per quos spiritus animales ad externorum sensuum domicilia effundendi erant. Sed enim istiusmodi obstructio non solùm impedit descensum spirituum animalium è cerebro, sed etiam ascensum vitalium è corde ad idem cerebrum: cuius commercij interstitium & feriatio quamdiu durat, tamdiu somnus perseuerat. Oportet autem prędictam obstructionẽ haud

E nimium pertinacem esse, sed mediocrem: qualis fit vaporibus elatis è succo vtili. Nam qui è succo v.g. vltra modum crasso & frigido excitantur, hi ligationem sensuum præter naturam, ac minime salutarem inferunt.

Ceterùm Auenroes 2. Coll. 21. & Gal. 1. de caus. Sympt. ca. vlt. & 2. de caus. puls. c. 9. arbitrãtur, causam sõ- Opin. Cõmẽtatoris & Gal. de causa som-

ni non prouenire ex euaporatione alimenti; sed quòd ipsa anima reuocet colligatque in cerebrum spiritus animales, ad eorum reparationem, & ad quietem, salutemque animantium. Vnde ex horum placito somnus definitur, *impotentia sensuum, propter naturam spiritus retrahentem.* Suffragaturque his auctoribus Auicen. 13. tract. 41. dum inquit, somnum esse reditum spirituum ab organis sensuum, propter naturam spiritus reuocantem. Et Plinius lib. 10. cap. 75. vbi ita somnum definit: *Somnus est animi in medium sese recessus.*

Argumenta.

Quod igitur somnus non fiat obstructis meatibus vapore cibi, probant ex eo: quia lassitudo, & suauitas cantus, & tenebræ, & silentium, inducunt soporem; cùm tamen nullum horum exhalationem alimenti contineat. Item, quia non quoties à cibis abstinuimus, negat somnum natura; nec quoties eosdem cepimus, somnum largitur: sed sæpe accidit, vt exinanito stomacho dormiamus; pleno vigilemus. Postremò, quia cùm natura tantum momenti ad tuendam vitam in somno posuerit, non debuit munus hoc & vicissitudinem vigilandi committere fortuitæ alimenti exhalationi; sed potiùs (inquit Auenroes) alicui certæ facultati, totius animalis rectrici, quæ more prudentis patrisfamilias vniuersi corporis quasi domus communem curam gerat, & pro temporum opportunitate nunc animales spiritus retroagat & condat, nunc promat effundatque in sensuum officinas, & arbitrarij motus instrumenta.

Defenditur sententia Aristotelis.

Nihilominus asserendum est cum Aristotele, hoc lib. capit. 3. & 2. de part. animal. cap. 7. somnum induci euaporatione, & obstructione meatuum, per quos spiritus animales excurrunt: sunt enim huius rei non obscura argumenta. Primùm, quia ideo quædam edulia & potiones, vt lactucę, buglossę, flores nyphęę, amygdala dulcia, dactyli, seu palmulæ, mandragora, papauer, lac, vinum, aliaque eiusmodi, somnifera dicuntur, quòd plurimum vaporē sursum efferunt, & humenti suauique halitu cerebrum irrigant. Secundò, quia idcircò infantes, & phlegmatici somniculosi sunt, senes verò & melancholici peruigiles, quia illi humore fumeo, siccitate abundant. Tertiò, quia multi ob inediam insomnes noctes traducunt: & è contrario post cibum facilè somnum ineunt: id verò non nisi, quia vapores suppeditat cibi copia, negat inopia. Non videtur tamen inficiandum, concurrere simul ad inducendum soporem reuocationem spirituum ad cerebrum: si enim per solam viarum obstructionem illorum communicatio impediretur, non tanta suauitate, sed quasi per vim somnus adueniret, obsistentibus ad ostia sensus communis, & conantibus qua data porta erumpere more suo spiritibus. Vt verò quomodo talis reuocatio fieri possit, intelligas, aduerte, spiritus vitales è corde, & animales cerebro dispēsari opere virtutum expultricium, & attrahentium (nec enim aliter huc illuc ritè ac rectè promouerentur, saltem dum è cerebro desiliunt; nam ascendentes leuitas incitat:) quia scilicet virtus expultrix emittit è corde, & cerebro prædictos spiritus, ad vitales & animales functiones obeundas; similiterque virtus attrahens membris & sensorijs insita eosdem ad se prolectat: sicque ipsum cor spiritus, quos in membra diffuderat, si vrgeat necessitas, iterum per attractoriam vim ad se colligit; vt in vehementi trepidatione, & mentis deliquio: inde est enim artuum tremor, & oris pallor, deserente videlicet extimas partes calore, & spirituum ministerio, ac vehiculo in præcordia abeunte. Sanè hoc modo potest virtus attractoria, cerebro incidens, ad conciliandum somnum, naturali instinctu spiritus animales introrsum, reuocare, siue apud se retinere. Atq; ita causa soporē inuehens non videtur sola meatuū obturatio, sed spirituum detentio, seu reductio. Quam duplicem somni causam cōstituit præter alios

Fraca-

Fracastorius, lib. 2. de Intellect. Alensis quoque, 2. part. q. 89. mem. 3. inter alias somni causas numerat reuocationem caloris siue spirituum, à Galeno positam.

Sol. argu. Argumenta verò, quæ meatuum obturationem à causis somnum inducentibus omnino remouere videbantur, facilem habent explicatum. Ad primum dicendum: ea quæ, animam colligunt, & à sensuum distractione abducunt (qualia sunt quę in argumento recensentur) magnopere somnum iuuare; quia applicatio sensuum remissa, & ad pauca se porrigens, vt minori conatu spiritus euocat, ita faciliùs patitur eos intus reuocari detinerive. & vias quibus spiritus foras traijciunt occludi.

Ad secundum: si ventriculus, & aliæ partes è quibus vapores in cerebrum feruntur, ita inanes sint, vt nihil omnino exhalarent, peruigilium dari, non soporem. Pleno autem stomacho interdum non capi somnum, etsi opportuna hora captetur; quia subsunt impedimenta, quæ vel in ventriculo euaporationem, vel in cerebro vaporum concretionem inhibent.

Ad tertium, si natura animantium vitam ex alimenti haustu dependentem fecit, quid mirum si eandem ex aliméti euaparatione dependere voluerit, præsertim cùm talis euaporatio post haustum cibum, nisi quid obstet, necessariò consequatur.

De virtute rectrice Commentatoris. Quod autem vltimò prædicat Commentator de sua illa virtute rectrice, commmentitium est, si aliam ad spiritus administrandos facultatem ponat (vt reuera ponit) præter attrahendi & expellendi vires, quas diximus. Sed hac de re 1. de Ortu, & Interitu plura.

Finalis causa somni, eiusq. multiplex vtilitas, si moderatus sit; incommoda si immoderatus.

CAPVT III.

Egimus de causis somnum inducentibus: proximum est, vt de A eius fine disseramus. Finis, ob quem natura somnum instituit, sunt commoda, quæ illius beneficio animalibus obueniunt. Hæc quàm multa sint, summatim complexus est Tertullianus, in suo lib. de Anima, c. 43. hisce verbis; *Somnus est recreator corporum, redintegrator virium, probator valetudinum, pacator operum, medicus laborum, cui legitimè fruendo dies cedit, nox legem facit auferens rerum etiã calorẽ.*

B Nimirum dum somni tempore sensus externi vacationem quandam, feriarum vice, impetrant: collecta ad internas functiones animaliũ spirituum dispendia resarcit; vitalis potentia in læuo cordis sinu spiritus vitales exactiùs elaborat, facultas naturalis in alimenti decoctionem impensiùs incumbit, ceteraque suarum partium munia expeditiùs absoluit.

C Vtique somni & vigiliæ reciprocatione, vitæ salutique animantium mirificè natura consuluit. Nõ solùm quia isthæc vicissitudo, vt in ceteris ferè naturæ rebus, iucunda est; vt Tertullianus in lib. de Pallio & Seneca in lib. de Tranquil. vitę, c. 15. luculentè ostendunt: sed quia eius beneficio apta corporis constitutio seruatur, viresque instaurantur & reficiuntur. Debent tamen hæc duo per D alternas vices mutuò attemperari. Namque in primis vigilia, si modum excedit, magnam affert corpori noxam; vt probat experientia, docetque Hippocrates lib. 2. Aphor. 3. quandoquidem immodicæ vigiliæ & intempestiuæ lucubrationes, spiritus exhauriunt, consumpto vitali succo maciem inuehunt, cruditates pariũt, vires labefactant, sensuum functiones debilitant, ac nonnunquam etiã E nimia siccitate delirium, & insaniã, & denique mortem afferunt. Qua de re consulendus Galenus comm. 2. ad 1. Porrhet. tex. 29. & lib. 7. Aphor. comm. 18. & lib. 7. Meth. med. & 3. de sanit. tuend.

Vicissitudo iucunda.

Immodicæ vigiliæ incommoda.

Similiter somnus, nisi moderatus sit & tempestiuè adhibeatur, non parum officit valetudini; vt monet Hippocrates 2. Aphor.

Immoderati & intempestiui somni detrimenta.

3. & Auerroes 6. Collig. cap. 4. laxat enim membra, calorem natiuum hebetat, grauat caput, stupidos, socordes, obliuiosos, ad vitia procliues reddit, atque subeundos labores, resque libero homine dignas suscipiendas pigros, & inutiles. Maximè verò somnus immodicus indigna res est ijs, qui se bonarum artium studijs dediderunt, tum quia non iacet in molli lecto sapientia; tum quia non decet sapientiæ amatores meliorem vitæ partem, quæ in vigilia consistit, mortis imagine cómutare; & vitam, quę homini tam breuis contigit, breuiorem reddere.

Aristotelis vigiliæ.

Præbuit certè vigilãdi exemplum Philosophis eorum princeps Aristoteles, qui (teste Laertio in eius vita) cùm se ad quiescendum componeret, solitus erat æneam sphæram tenere in manu, pelui subiecta: eo consilio, vt cùm dormientis manu excussum pondus in subditum vas æneum decidisset, sono illius excitatus studium repeteret. Sed quid mirum, fecisse id Philosophum, cùm simile quid passim obseruet gruum respublica; vt scripsit Plinius lib. 10. Natur. hist. cap. 23. & Plutarchus in lib. de anim. industr. Dum enim ceteræ capite subter alam cõdito quieti somnoq. indulgent, vnaquæq. earum per vices nocturnis temporibus excubias agit, lapillum pede sustinens, qui laxatus somno, & decidens indiligentiam coarguat.

Illud hic adijcimus: cùm salubris somni ratio multis constet rebus, nihil ad id tantopere curandum, quàm vt temporis ratio habeatur. Est autem aptissimum somno tempus nocturnum, propterea quòd ipsum noctis silentium quietem aduocat, & circumfusi aeris frigiditate innatus calor faciliùs sese colligit, & ad interiora reuocat: cùm somnus, vt Aristoteles cap. 3. huius libri affert, antiperistasis quædam sit naturæ conueniens. Nec inscitè Naso poeta lib. Transform. 11. regiam somno ædificauit prope Cimmerios, quorum regioni fingitur nox atra perpetuò incubare; referente Tullio 4. Tusc. A quæstionũ, & Strabone lib. 1. Geogr. Itaq; rectè Seneca lib. 22. Epist. 123. eos reprehendit; qui, vt quidam in eadem vrbe Antipodes noctes vigilant, dies dormiunt: quos appellat lychnobios, id est, lucernarios: aitq. eiusmodi homines contra naturam viuere. Quod factitasse Heliogabalum Romanum Imperatorem, testatur Lampridius in eius vita.

B *Quòd somnus omnibus Animalibus competat: & num ab eo, an à vigilia vitam auspicemur?*

CAPVT IV.

Conuenire autem somnum omnibus animantibus, persuadet tum communis eius necessitas, tum authoritas Philosophi, hoc in lib. c. 2. & 4. de Hist. anim. cap. 10. Ac de C aquatilibus id confirmat Plinius lib. 10. Nat. hist. 75. quia ipsa etiam quiete cernuntur placida seu soporata, neque aliud quàm caudas mouentia, & ad tumultum aliquem expauentia. De thynnis id confidentius affirmatur, quia iuxta ripas dormiunt: itemq. de balænis, & delphinis, qui stertentes etiam audiuntur. Scribit Plutarchus in lib. de anim. indust. D cùm Delphinus sine motu esse non valeat, (est enim, inquit, *illi idem vita, motusq; finis*) vbi somno indulgere vult, subleuare in summam aquã sese, ac supinum corpus demittere per maris alta, æstuque deferri, tantisper dum in vada impingat, vbi excusso somno ronchoq. edito ad summum rursus meat, ac pronus labitur motu ad quietem mirificè cõposito.

Cęlius li. 20. cap. 7.

Porrò docet Aristoteles lib. 5. de E Gener. anim. cap. 1. hominem primæ ætatis ingressu plus quam ceteros animantes somno deditũ esse. Namque intra parentis viscera totum ferè tempus dormiendo consumit: similiterq. à principio, cùm in lucem prodijt, partem maiorem temporis ita degit. Cuius rei causam esse ait, quia imperfectissimus omnium perfectorum partium exoritur, & incre-

mento

mento partis superioris exuperat, atque adeò vaporibus in capite affluit. Habet autem pro magnitudine sui corporis maius cerebrum, quàm cetera animantia, vt liberiùs, & absolutiùs in eo perficiantur internorum sensuum operationes, quæ ad intelligendi munus obeundum necessariæ sunt; vt alibi disseruimus.

Cur homini maius cerebrum, quàm cęteris animātibus.

Quæri solet, vtrumne homines à somno, an potiùs à vigilia vitam ordiantur? Quòd à somno, argumentum est, quia natura non nisi gradatim, ac per medium ab vno extremo ad aliud peruenire cōsueuit: somnus autem viuendi, ac nō viuendi interliminium est; ita vt qui dormit, neq; omnino viuere, neq; non viuere videatur: siquidem viuitur potissimùm vigilia, propter sensum. Huic dubitationi occurrendum est, cùm non dicatur propriè somnus, nisi à quo quis expergisci potest (vt Aristoteles loco, quem paulo antè indicauimus, & hoc in lib. cap. 1. docet) & infantes intra matrum viscera primis diebus propter humiditatis affluentiam, organi imperfectionem, sensuumque hebetudinem, expergisci nequeant, non dici eos propriè tunc dormire: proindeq. hominis vitam nec à vigilia, nec à somno propriè accepto inchoari, sed à torpore illo, per quem ad vigiliam quasi per medium transit.

Non fuisse à statu innocentia ablegandum somnum.

CAPVT V.

Illud scitu dignum, an Adamus eiusque posteri in statu innocentiæ somnum capturi essent? Nonnulli, quorum meminit D. Thom. in 2. d. 19. q. 1. art 3. negant: quibus ea ratio adstipulatur, quòd somnus (docente Arist. hoc in l. c. 2.) institutus à natura sit, ad quietem viriumque reparationem; homines autem felici illo statu nec laborem, nec dispendia vlla sensissent. Nec obstat, quòd Sacræ paginæ authoritas Genes. 2. asserit, immissum fuisse Adamo soporem,

In eamq. partē magis inclinas Alēsis 2. p. q. 89. memb. 3.

A cùm ab eius latere diuulsa est costa ad corpus Euæ exædificandum: non inquam obstat, quia sopor ille ecstasis potiùs fuit, quàm somnus; vt affirmat D. August. 9. de Genes. cap. 15. Quod ex eo etiam planum videtur, quia tunc Adamus secretiores cœlestis numinis afflatu incarnationis mysteria cognouit. Quod vtique significauit illis verbis: *Hoc nūc os de ossibus meis.* Sic enim ea interpretatus

B est D. Paulus Ephe. 5. cùm dixit: *sacramentum hoc magnum est, &c.*

Verùm D. Thomas loco citat. probabilius censet, & in 1. p. q. 94. art. 4. & q. 97. art. 3. disertè affirmat, & quidem merito, etiam in statu innocentię fuisse dandum somno locum: non ei, qui ex lassitudine, aut morbo oriretur (is enim defectum argueret) sed quem duntaxat pura & suauis alimēti vaporatio alliceret. Est enim

Idem probat Tertullianus in lib. de An. cap. 43.

C hæc genuina & naturalis affectio ad totius animantis perfectionem attinens. Itaque licèt somnus in nostra hac mortali vita comparetur, obseruatq. ad virium iacturam resarciendam; in illa tamen felicitate, in qua homines multis diuinis muneribus supra naturæ conditionem fruerentur, ad solam oblectationem & sinceram voluptatem obdormiscerent, cùm vellent. Nec concreti vaporis

D colluuio caput degrauaret, sed moderata purioris halitus copia ad quietem, hoc est, ad externarum functionum cessationem ineundam blandè inuitaret ac delíniret. Igitur sopor ille primi parentis reuera somnus fuit, vt est communis Patrum aliorumque auctorum interpretatio: Vnde & D. Thomas ex eo loco Geneseos colligit, 1. p. q. 97. art. 2. Adamū in statu innocentiæ dormijsse: idque

E indicant verba illa, *immisit Deus soporem.* Vbi vox Hebræa, *tardemath,* non quemlibet somnum, sed grauem significat: pro qua vertit Aquila κατὰ ὄρειν, quasi totius vigiliæ lapsum: Symmachus *μακρὸν,* id est profundum somnum. Fuit tamen is somnus à Deo iniectus: & quia in eo mens Adami supra naturæ consuetudinem modumque ad diuinorum

mysteriorum contemplationem e-nectа est, Ecstasis simul fuit.

Quomodo animal expergiscatur, & à somno cesset?

CAPVT VI.

DVpliciter cessat animal à somno: videlicet aut sponte sua, tuncque propriè dicitur expergisci; aut aliena vi & interpellatione. Prior cessatio tunc datur (vt explicat Themistius hoc loco cap. 23. suæ paraph. ex doctrina Aristot. in extremo huius lib. cap.) cùm primùm absoluta & profligata concoctio est: cumque intimus calor, qui ambientis frigoris metu in augustum se contulerat, tandem victis difficultatibus, & superior factus, è latebra emicat: quod non antè accidit, quàm sanguinem fæculentum & turbidum à puro discreuerit: est enim tenuissimus, qui in caput mittitur, admodum verò crassus, qui inferioribus partibus mandatur. Igitur quamdiu sanguis ex cibo indiscretus est, sopor infusus durat; nec antè cessat, quàm sincerus ad superas partes, ad inferiores autem crassior euadat; quod cùm factum est, animalia, quasi onere quod cibis afferebatur depulso, excitantur, & vellicantur è somno.

Itaque huius sententiæ summa est: tunc expergisci animal, cùm decoctio vi naturalis caloris, qui se ad id colligerat, peracta est: tunc enim calor & spiritus robustiores effecti, ad externa organa diffunduntur. Quod intelligendum est de celebri, & maximè naturæ conuenienti expergefactione: vt aduertit hoc loco Buridanus quæst. 6. Contingit enim non rarò, expergisci animal etiam sponte sua ob alias causas, ante peractam coctionem; imò & interdum, cùm non præcessit propria alimenti decoctio: vt cùm excitatus fuit vapor ex recrementitijs humoribus, qui ventriculo insidebant. Verum enimuerò vniuersalior & communis causa, ob quam expergiscuntur animantia, est, quia panduntur meatus, per quos spiritus animales transmeant: panduntur autem ordinariè, si animal rectè ac probè se habear, postquam vapores, qui eos occludebant, calore cerebri consumpti sunt.

Quod verò attinet ad eam cessationem à somno, quæ exteriùs procuratur; vt cùm quis alium clamando excitat: dubitarit quis, quonam pacto id fieri possit? Nec enim, qui ita somnum rumpit, aliter excitatur, quàm clamoris perceptione: non apparet autem quomodo clamorem percipiat, cùm audiendi officina destituta sit influxu cerebri & spiritibus, quorum ministerio sensiones perficiuntur. Respondemus tamen cum Buridano, Thoma à Vega in suis comm. super 3. Gal. de loc. aff. & Vallesio lib. 4. Contr. medic. & philos. & Fracastorio lib. 2. de Intell. instrumenta externorum sensuum in dormientibus non omnino priuari influxu cerebri; nec ita deseri a spiritibus animalibus, vt non eis aliqui suppetant, quorum opera saltem vehementia sensibilia percipere valeat. Itaque cùm quis dormientem inclamat, anima appulsu soni & auditoriæ imaginis stimulata, ad audiendi actum concurrit, somnumque dignoscit: primò quidem obscurè & quasi per vmbram; mox clariùs ac distinctiùs; subinde que expultrici vi conatum faciens maiorem immittit spirituum copiam, quorum irruptione sensus communis aditus, viæque ad sensoria pariter reserantur, atq; ita qui antea consopitus erat euigilat. Sunt tamen nonnulli, qui ęgrè à somno excitari consueuerunt, ita vt etiam pulsati vix sibi reddantur: cuius rei causa est, quia pauciores vel hebetiores spiritus in organis sensuum retinent, aut obstructiores habent meatus.

De ijs, qui dormientes obambulant.

CAPVT VII.

Circa eos verò, qui sopore affecti è lecto surgunt, & huc illuc oberrant, quæret aliquis, num simpliciter experrecti dici debeant, an dormientes? Cum enim sui compotes non sint, dormire vtique videntur. E contrario tamen quòd nõ dormiant suadet ea ratio: quia si ij virtuti motrici, musculis insidenti, animales spiritus è cerebro communicant ad membrorũ motum exercendum, cur non etiam eosdem spiritus organis sensuum impertient ad sua obiecta dignoscenda? Atque ita versabuntur per id tempus sensus externi in opere, & vigilia.

De his Arist. hoc in lib. c. 2. & 5. de gen. ani. cap. 1. Cælius li. 16. c. 33.

Explicatio propositæ difficultatis.

Huiusce controuersiæ dilutio hęc sit: cum ad somnum requiratur omnium sensuũ ligatio, & ad vigiliam sufficiat, vel vnius solutio, vt à nobis antè declaratum fuit; censendum erit, ijs, qui prædicto modo è lecto surgunt, non simpliciter inesse somnum, sed modum quendam somni imperfectum, & quasi dimidiatum: quandoquidem non est negandum, eos tactu, etsi obscuro, vti, dum terram pulsant, dum se vestiunt, dum fores pandunt, dũ arma corripiunt, aliaque faciunt eiusmodi, quæ non sine aliqua tactilium perceptione exhibentur. Neque refert, quòd interim sui compotes non sint: ad vsum namque rationis requiritur internorum sensuum solutio; quæ tamen non arguitur ex eo, quòd aliqua externa facultas euigilet, & in opere versetur. Causa verò, cur ij qui dormientes ambulant, etsi nullo sensu externo perfectè vtantur, nihilominus actum virtutis motricis gnauiter perfecteque exerceant (sæpe enim longa spacia haud aliter quàm vigilantes conficiunt: & vt cetera huius rei omittamus exempla, narrat Galenus 2. li. de motu musc. cap. 4. aliquando se integrum ferè stadium dormiendo peregisse) causa inquam est, quia, vt Vega in 3. Galeni

A de loc. aff. animaduertit, via, per quã cerebri facultas ad motum pectoris & artuum influit, alia est & laxior, quàm ea per quam in sensuum externorum officinas illabitur. Quo fit, vt non æqualiter potentia motiua & sensitiua exterior, à suis functionibus somno impediatur; præsertim cum imaginatio, quæ appetitum ad motionem excitat, sæpe in dormientibus fortior ac vehemen-
B tior sit, vtpote cui tunc ratio non obsistat.

Duo præterea aduertenda hic sunt. Alterum: vim loco motricem in ijs qui dormiunt, non solum tunc cum obambulant operari; sed etiam cum decumbunt haud omnino officio suo deesse: vt affirmat Galenus lib. 2. de motu musc. quandoquidem & tunc loquuntur; & paruum aliquod corpus flexis digitis prehen-
C sum seruant; & inferiorem maxillam discedere à superiori non sinunt, nisi admodum defessi ac torpidi sint; & aerem reciprocando attrahunt reuocantque: quæ omnia non nisi ministerio atque opera motoriæ virtutis exhibentur. Alterum: id quod diximus superius, eos qui inter dormiendum ambulant vti sensu tactus, non ita accipiendum, quasi interdum non aliquo alio sensu pa-
D riter vti soleant: cum Aristoteles 5. de gener. anim. cap. 1. eisdem videndi actionem tribuat: cum item ij, qui inter dormiendum loquuntur & ad interrogata respondent, audiendi sensu vtantur. Nostra igitur sententia est, semper eos aliquo tactu vti, licèt obscuro, vtcunque circa aliorum sensuum functiones sese habeant. Sunt autem magna ex parte huiusmodi ambulones suopte
E ingenio inquieti, agiles, & multis se negotijs immiscentes, quos ardeliones vocant. Vnde ex natiua sensuum viuacitate cursitatio illa exoritur.

Quid

Quid causa esse videatur, cur galli flato noctis tempore expergiscant & canant?

CAPVT VIII.

SVam habet in Philosophia considerationem, alitum gallorum definitis intempestæ noctis spacijs experrectio cum cantu. Hos ait Plinius lib 10. Nat. hist. cap. 21. excitandis in opera mortalibus, rumpendoque somno naturam genuisse. Norunt, inquit, sidera, & ternas interdiu horas cantu distinguunt: cum Sole eunt cubitum, quartaque castrensi vigilia ad curas laboremque reuocant: nec Solis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nunciant cantu, ipsum verò cantum plausu laterum. Affirmat tamen idem Plinius lib. 29. cap. 4. si eorum collo circulus è sarmentis addatur, non canere: cuius rei fides penes auctorem maneat. Licèt verò id, quod asserit de distinctione temporis ex gallinacei cantu per ternas horas, fictitium sit, vt experimento comprobatum esse docet Scaliger Exercit. 239. in Card. nihilominus quid causæ sit, cur gallinaceus circa noctis mediū canat, quod verum esse nemo ignorat; id inquam à multis quæsitum, à nullo fortasse hactenus inuentum. Omissis aliorum placitis quæ videre est apud Scaligerum loco cit. Cælium lib. 16. Antiq. lect. cap. 13. Duæ sunt hac de re celebriores sententiæ.

Opin. Democriti. Vna Democriti, vt refert Tullius lib. 2. de Nat. Deor. aientes excitari tunc gallum & canere, quòd quiete satiatus sit, ac mirificè recreatur, depulso de pectore & in omne corpus

Sententia aliorum. distributo cibo. Altera existimantium, gallum esse auem solarem, in eumque peculiariter Solem influere potissimùm, cùm post noctis mediū ad nostrum Orientem vergere incipit; idque in causa esse, cur tunc gallus experrectus canat, quasi planetæ suo congratulatus. Ex his duabus opinionibus, etsi prima ad veritatem propriùs accedit; neutra tamen om-

A nino satisfacit. Non prima; quia non explicat, cur ceteræ cantatrices aues non eodem tempore excitentur & canant: non secunda; tum quia liberè confugit ad cælestem influxum; tum quòd sæpe galli ante mediam noctem cantum edunt, sæpe multò pòst. Dicendum videtur: vt singulis animantium speciebus conuenit peculiaris instinctus & inclinatio, orta à certibus qualitatibus & temperie B vnicuique speciei propria: ita gallinaceo ex vi natiui sui temperamenti (quod præcalidum est, ac facilè cibos digerit) competere, vt ei ordinariè circiter mediam noctem soluantur sensus, eodemque tempore eidē à proprio phantasiæ instinctu cantum & alarum plausum imperari: atque hanc esse tum expergefactionis, tum cantus causam. Quare nihil mirum, si non idem accidat ceteris C auibus, cùm non omnes eodem temperamento, & instinctu præditę sint.

Singulis animantis speciebus peculiaris instinctus.

Solutio problematum, quæ ad somnum pertinent.

CAPVT IX.

DIluemus nunc aliquot problemata, de rebus ad somnum spectantibus. Primum sit: Si cere- D brum calidum est, nō frigidum, quo pacto vapores illuc perlati eius frigiditate addensantur, & meatus occludunt? Responsio: Aristoteles 3. huius lib. affirmat, cerebrum esse omnium quæ in animali continentur frigidissimum: cuius essati veritas alibi à nobis excutienda est. In præsenti dicimus saltem, cerebrum multo esse frigidus corde, & spiritibus qui è cordis ventriculo E emicant; habereque eam frigiditatem, quæ satis sit ad stomachi halitus addensandos. Quod Aristoteles apta similitudine expressit loco citato. Quemadmodum, inquit, vapore, qui Solis calore è locis humidis exhalatur, cùm ad mediam aeris regionem peruenit ob algorem eius loci perfrigeratur, coactusque & in aquam versus suo pondere ad

Sententia Aristot. de frigiditate cerebri.

re ad ima labitur: sic vapor ventriculi, quantumuis calidus, vbi innati caloris vi ad cerebrum appulit, eius frigore coaceruatus, & confertus deorsum truditur.

Spiritus animalis. 2 Cur externę facultates opere lassantur, & quiete somnoque indigēt; non ita verò facultas nutriendi, quę in otio nunquam est? Responsio: quia externę facultates munus suum obeunt interuentu animalium spirituum, qui dum potentiæ incumbunt in opus absumuntur (sunt enim prętenuis & euanidæ substantiæ) iisque absumptis necesse est defatigari potentias: vis autem nutritoria, ex communi philosophorum placito, nec eiusmodi spiritibus, nec virtute per illos è cerebro influente indiget. Quòd si opus habet spiritibus naturalibus, quos quidam à vitalibus & animalibus distinctos ponunt, ij nō intereunt aut deficiunt, dum nutriēs facultas operatur; quin verò ab ipsa tunc gignuntur, & elaborantur, vt in progressu explicabimus. Quo fit, vt huiusce potentiæ functiones cum labore & lassitudine coniunctæ non sint; proindeque nec quietem desiderent.

3 Si somnus fit adacto intus calore, labor autem motusque corporis calorem ad extimas partes diffundit; qui fieri potest, vt labor somnum inducat? Responsio. Quia calor, qui agitato corpore sparsus fuerat, quiescente ad interiora colligitur.

4 Si fatigatio sudore eiecto membra exsiccat, quonam pacto defessis halituum copia ad somnum accersendum suppetet? Resp. Quia etsi corporis fatigatio sudorem egerat, alia tamen ex parte humores concretos, quos inuenit, nisi admodum frigidi sint, liquefacit; qui vice alimenti expirant & vaporant. Quòd si eiusmodi humores, vel aliud quid simile quod expirationem edat, nō subsit, quantumlibet se calor interiùs condat, vigilia laborem excipit; vt interdum fit.

5 Cur melancholici parum dormiunt, cum alioqui edaci auiditate

A sint? Resp. Quia in ijs, quorum prę- gelida natura est, multa euaporatio vi caloris intestini efferri non potest, talis verò affectio melancholicis conuenit, qui tamen edaces sunt, quia, vt declarat Aristoteles cap. 3. huius lib. & Themist. cap. 18. suæ paraph. siccam & retorridam habent temperaturam, nec hausto cibo perfruuntur; grassante, & nutrimenti conceptacula obsidente atra bile, B qua redundant. — Melancholici cur parum dormiant.

6 Quo pacto somnum lactuca inuehit, si frigida est, & euaporatio calore indiget? Resp. Lactuca etsi frigida sit, ita nihilominus fumosa est, vt alieno calore facilè vaporem edat.

7 Cur plerumque ij, qui se multo, ac præsertim vario cibo ingurgitarunt, somnum ægrè capessunt, etsi ad id conatum faciunt? Resp. Quia vt C ignis congestu lignorum, ita natiuus calor nimio cibo suffocatur, & obruitur, ac tardè decoquit: tarda autem decoctio serò ac segniter vaporem exhalat. Idque potissimùm accidit cum diuersi generis edulijs plenus est venter. Nam cùm alia tardiùs, alia citiùs in chylum vertantur, coacescit stomachus, & ab officio suo impeditur: tum etiam frequens eructatio huc illuc corpus versat, nec D halitum recta via in sublime rapi sinit.

8 Cur Aethiopes suapte natura aridi somnolenti sunt, maximè per æstatem? Resp. Quia, vt Aphrodisęus animaduertit, illis qui aceruant in capite pituitam (quod verisimile est facere Aethiopes ob natiui caloris, etsi ascititio abundent, exiguitatem) ea per æstum liquata defluenteque somnus obrepit: quibus verò caput E putum est & excrementis vacans, exsiccato cerebro vigilia sequitur.

9 Cur primus somnus arctior esse solet? Resp. Quia initiò maior humoris copia in superas partes euadit: quæ vt paulatim absumitur, ita somnum gignit liberiorem. Hinc & infantuli, vti diximus, primò ætatis ingressu alto sopore opprimuntur; quia calidi sunt & præhumidi, adeò vt — De assiduo infantium somno.

vt quinque mensibus ceruicem non inflectant. Vnde etiam Aristoteles hoc in lib. c. 3. vsum vini, quòd halitibus plenum sit, tam ipsis, quàm earum nutricibus, interdicit.

Arist. 3. ca. huius lib. 10 Cur ij, quibus venæ non apparent, somniculosi sunt? Resp. Quia per venas angustas, quales hi habẽt, ægrè humor è cerebro descendens effluit, sed in ipsis diu insistit, somnumq. porrigit: non secus atq; per fistulas graciles aqua guttatim, & lentè decurrit, per amplas celeriter elabitur.

11 Cur dormiẽtes vsu rationis destitui dicuntur, si vniuersalia apprehendunt, si discurrunt, si disputant, si consultant, si iudicant? Hæc enim omnia somno consopitos non rarò exhibere, docet experientia? Resp. Quia tunc non adimitur intellectui facultas operandi, sed liberè operandi. Adimitur verò eis talis libertas, quia perfecta intelligendi ratio, quæ libertatem comitatur, pendet à solutione internorum sensuum; cùm oporteat intelligentẽ speculari phantasmata: interni autem sensus tunc solùm dicuntur soluti esse, cùm rectè & ordinatè operantur, quod obtinere non possunt, dum cerebri meatus obturati sunt: interim namq. semper intus oberrant vapores, quorum nubes obumbrat sensuum officinas, eorumque operationes turbat.

Lege D. Th. 1. p. q. 84. ar. 8. ad 2. & in 4. d. 9. q. vnic. art. 4. q. 1. ad 4.

12 Cur glires, dũ hyeme dormiũt, maximè pinguescunt? Vnde eorum quidam apud Martialem sic ait:

Lib. 13. *Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo*
Tempore sum, cùm me nil nisi somnus alit.

Resp. Quia dum hyberna latebra sese continent, obtorpescit in eis calor: isq. cùm lentè admodum carpat natiuum humidum, cõuertit in eorum substantiam pituitam intus asseruatam, eaque pasti dilatantur.

13 Cur tristitia somnũ adimit: cur somnus tristitiam leuat? Resp. Quia tristitia, in homine præsertim cogitabundo, propter occupationẽ imaginatiuæ, coctionem deprauat, vaporem dispicit, humidum cõsumit.

A Quod item ob eandẽ causam præstat meditatio & lectio; etsi hæc interdũ somnum aduocent, cùm videlicet is, qui meditatur aut legit, ita est affectus, vt vaporum copia, membris sensibusq. & animalibus spiritibus tũc magis quiescentibus, in cerebrum euecta intẽtionem & applicationem animi torpidam reddat, ac tandem meatus occludat: eademq. causa est, cur blandus aquarum decursus som- **B** num conciliet. Lege Aristotelem in probl. sect. 18 q. 7. Quod attinet ad rationem, ob quã somnus tristitiam leuat, D. Thomas 1 2. q. 39. artic. 5. id ita explicat: *Cùm tristitia repugnet vitali motioni corporis, quæcunque corporis affectionem in vitalis motionis statum vendicant, ea tristitiam oppugnant minuuntque: sic verò sese habet somnus; quandoquidem reparat spiritus, quorum ministerio fit motus, estq́; commune na-* **C** *turæ subsidium, speciatimq́; ob id tristitiæ alleuamentum est, quia tristium rerum cogitationem amouet, & melancholici humoris malitiam emendat, & spiritus turbidos atq; obscuros, causam sobolemq́; mœroris, absumit.*

Sõnus cur tristitię alleuamẽtũ.

14 Si somno calor ad viscera cogitur, quonam pacto tertia decoctio alimenti, quæ in membris fit, & calore promouetur, somni quàm vigiliæ tempore exactior est? Resp. In **D** primis, quia artuum quies non parùm iuuat decoctionem, quatenus minor spirituum copia tunc effluit, quàm vigente motu. Secundò: quia licèt ineunte somno coeat calor in præcordia, postea tamen sese in totum corpus diffundit: vnde est, quòd extimæ partes corporis, quæ initio somni frigent, eodem procedente recalescunt.

15 Cur somnus post nimiam & **E** subitam corporis exinanitionem auget debilitatem fractionemque, imò & nonnunquam deliquium importat? Resp. Quia somnus residuum illud caloris, quod in membris supererat, introrsum reuocat; sicq. moles corporis calore & spiritu destituta collabascit.

16 Cur sudorem somnus mouet? Resp. Quia vt dormientum meliùs, quã vi-

Lege Galenũ in lib. Hipp. de vict. rat. in morb. acu.

vigilanti alimentum decoquitur; ita per somnum copiosior halitus à visceribus ad cutem educitur. Vbi sciendum, si vapor corporis extima petẽs difflatur, nec in obstacula impingit, confestim euolare; si verò impingit, per moram in sudorem concrescere: quod frequẽter accidit corpore consopito & quiescente; quoniam nullo tunc motu halitus dissipatur, nec in poros ita laxos, quos motus aperire solet, incurrit. Cur autem nonnulli, vbi se somno tradiderint, confestim sudant, causa est: quia retentrix facultas, destituta à calore in viscera fugiente, humorem, quem veluti prehensum tenebat, dimittit; non aliter quàm in deliquio mentis, quo totum corpus repentino sudore madet.

17 Cur somnus matutinus iucundior est? Resp. Quia solis remeantis propinquitas è nostris corporibus halitus soporiferos denuò excitat, sicuti & ex alijs corporibus vapores. Vnde est, quòd paulo antequam dilucescat aer obscurior ac tenebrosior fit, quam esset cùm Sol longiùs abesset, occupante videlicet & obscurante aerem vaporum copia, quàm aduenientis Solis calor exciuit.

Paulo antequã dilucescat, cur aer obscurior redditur.

18 Cur vespertinus somnus potissimùm damnatur? Resp. Quia id tempus maximè importunum est. Recedente enim Sole, qui innatum calorem fouet, noxia omnia plus incommodant: est autem omnis ferè diurnus somnus noxius.

Lege Plin. lib. 25. c. 4.

19 Cur supra dextrũ latus suauiùs soporamur? Resp. Causam reddit Aristoteles in probl. sect. 6. q. 5. & 7. Quia hac ratione magis quiescit immotaque constituitur dextera pars, quæ motus principium est, & diurno labore magis fuerat defatigata. Vel vt alij explicant, quia cùm ventriculi os ad sinistram vergat, si in læuam recumbas, necesse est alimẽtum offendere, grauareque stomachi orificium; ex quo turbatio, somniq. interruptio oritur. Vnde Medici iubent eos, qui purgatoria medicamenta sumpserunt, aut quibus aliunde vomitus timetur, supra dextram, minimè verò supra sinistram cubare. Si autem probæ coctionis exacta ratio habenda sit, ea, docente Auicenna 3. p. doct. 2. quæst. postulat, vt primò in dextram decumbamus, ne cibus innatet, fluctuetve: deinde noctis decursu in læuam, vt hepar ventriculo insidens decoctionem promoueat: tãdem sub lucem rursus in dextram: hac enim varietate alimentum, vt olla igni hinc inde apposito, commodius ac vehementiùs incalescit.

20 Quamobrem musica somnum iucunde allicit? Resp. Quia anima ad cantus intenta, reliquorum sensuum quasi oblita, spiritus ad eorum officinas immittere desinit, eosq. ad audiendi organum aduocat: ij verò humidum, si quod ibi inueniunt, in halitum soluunt. Atque ita tum reliqui sensus spiritibus destituti, tum auditus ipse ob excitatum vaporem facilè soporantur, omniumque sensuum iucunda quies existit.

Aliter Aphrod. li. 1. probl. 119.

21 Quam ob causam somnus grauibus morbis laborantibus, præsertim si ieiuni sint, interdum valde nocet? Resp. Quia in ijs calor, dum sese interiùs abdit, humores noxios colligit in præcordia, qui vitæ fontem inficiunt & ad interitum vocant.

22 Si multa sunt animalia destituta corde & sanguine, ac proinde spiritibus animalibus; qui nihil aliud sunt, quàm partes sanguinis tenuissimæ, in corde primùm, deinde in cerebro elaboratæ: qui fieri potest, vt vera sint, quæ hactenus de somno diximus: videlicet, fieri impedita communicatione eiusmodi spirituum è cerebro? Resp. Quia licet non omnes animantes cor & sanguinem habeant, omnes tamen aliquid obtinent proportione respondens cordi & sanguini, atque adeò spiritibus animalibus. Lege Aristotelem cap. 3. & 4. de som. & vig.

IN LIBRVM ARISTOTELIS DE SOMNIIS.

Quid sit Somnium, & quomodo accidat?

CAPVT I.

Continuata rerum series postulat, vt cum Aristotele de Somnijs agamus: siquidem Somnia affectiones sunt somni, de quo proximo libro disseruimus. Et vt à rei subiectæ definitione auspicemur, Somnium (vt Aristoteles
Definitio somnij.
1. & 3. huius lib. c. explicat) *Est visum, quod in somno apparet:* seu quod eodem recidit, *est apparitio exhibita per internum sensum, in ijs qui somno consopiti sunt.* Dicitur, per internum sensum, vt reijciantur notiones intellectricis potentiæ, quas dormientes interdum effingunt: quæ non ritè somnia vocantur, vt Aristoteles loco proximè cit. ait. Additur, qui somno consopiti sunt, ad remouendas sensiones internas, quæ accidunt amentibus, & phreneticis; quoniam hæc somnia non sunt, cùm fiant solutis per vigiliam sensibus.

Pro cuius rei intelligentia haud ignorabis, interim dum adhuc præclusi sunt meatus, per quos animales spiritus ad externos sensus inuehuntur, non rarò accidere, vt soluantur, & quasi vinculo liberentur interni sensus, sedata videlicet magna ex parte (nam ex toto dum somnus perseuerat cohiberi non potest) vapo-
Lege D. Th. 1. p. q. 111. art. 3.
rum agitatione, & tumultu. Ostendunt enim sese, quæ antea omnino latuerant, rerum imagines, per quas

A interni sensus operantur; idque clariùs, aut obscuriùs, pro halituû paucitate, vel multitudine, tenuitate aut crassitie: hoc igitur cùm accidit, somniare animal dicitur.

Modum autem, quo prædictæ imagines aut latent, aut se exerunt, declarat Aristoteles 3. huius lib. cap. hac similitudine: Quemadmodum in aqua permota, aut nulla effigies redditur quæ appareat, aut redditur qui-
B dem sed tortuosa; quiescente autem & stagnante aqua, res natiuo suo colore propriaque forma respondent: ita dormientibus euenit. Dum enim vapores in cerebro errabunda motione addensantur, aut imagines penitus obrutæ delitescunt, aut non nisi turbulenta quædam, & molesta, ac prodigiosa visa exhibent; qualia sæpe accidunt melancholicis, furentibus, & ebrijs, aut febri labo-
C rantibus.

Sed illud est in hac disputatione valde ambiguum, ad quod nimirum sensus internos pertineant somnia, à quibusve spectris eliciantur? Multorum sententia est, partim ad sensum communem, partim ad cogitatricem vim spectare. Elici in sensu communi à speciebus, quæ ad ipsum ex phātasia perferuntur: in cogitatrice ex imaginibus, quæ ad illam è prom-
D ptuario memoriæ sensitiuæ commeant. Faciunt quippe huiusce opinionis assertores phantasiam, thesaurum sensus communis: & eam quæ

Ad quos sensus internos ptineant somnia.

quæ peculiariter memoria ſenſitiua dicitur, theſaurum potentiæ cogitatricis. Itaq; horum iudicio cùm per ſomniũ res ſenſatas apprehendimus, putandum eſt, id ſomnium effici in ſenſu communi, cuius obiectum ſunt res externis ſenſibus obnoxiæ: at cùm res non ſenſatas cogitamus, vel non ſenſatas inter ſe aut cum ſenſatis miſcemus, exiſtimandum tale ſomnium effici in cogitatiua, ad quam eiuſmodi apprehenſiones ex officio pertinent.

Sic cùm quis inter dormiendum videtur ſibi intueri hominem diſtricto gladio, iſthęc apparitio fit in ſenſu cõmuni, quia eſt rei ſenſatæ: quòd ſi eundem percipit vt hoſtem & inimicum, cùm inimicitia ſit res non ſubiecta externis ſenſibus, talis apprehenſio exercetur in cogitatiua. Atq; ita nonnunquam duæ potentiæ circa eiuſdem rei euentum hiſtoriamve ſimul occupantur; interdum vna duntaxat, prout materiæ ſubiectæ conditio, & natura poſtulat.

De regreſſu imaginum ad efficiẽda sõnia. Porrò autem, quo pacto ſpecies ſomnia effecturæ ab vlteriori ſenſu ad priorem remeent, duplex ſententia eſt. Sunt qui dicant, vt imago ab ſpeculo ad oculum reflectitur; ita ſimulachra à ſenſorio phantaſiæ quodammodo repercuti, redireq; ſponte ad communem ſenſum, ſimiliterque ab organo memorię ſenſitiuæ ad cogitatiuam. Alij credunt, nõ dari eam repercuſſionem, ſed traduci imagines vehiculo ſpirituum animalium. Aiunt enim, præter idola, quæ eiuſmodi cellulis recondita & in ſubſtãtia cerebri impreſſa ſunt, è quibus potentiæ actiones ſuas eliciunt, dari alia ſpectra conſimilia, ſpiritibus inuſta, quæ eorundem ſpirituum opera huc illucque excurrunt: ita videlicet, vt imago Socratis, quæ inſidet in ſpiritu, adminiſtro & quaſi ſatellite phantaſię, ab eo traiecta aliam imprimat in ſenſum cõmunem, qua is informatus rem ab illa repræſentatam apprehendat. Quandoquidem ſpiritus, vt alibi planum faciemus, animati non ſunt; fieriq; non poteſt, vt anima per ſpeciem hærentem in

A alieno ſubiecto vitalem eliciat actionem.

Ac quòd ſomnia hunc in modum fiant, hoc eſt, tranſuectione ſpecierum ab vno ſenſu ad alium baiulis ſpiritibus, videtur expreſſa Ariſtotelis ſententia hoc in lib. cap 3. vbi generationem ſomnij declarans ait: dormientibus plurimam ſanguinis copiam ad ſenſum principem delabi, & vnà motiones illas deſcendere, B quæ in ea materia continentur; aliæ potentia, aliæ actu. Ait verò in materia ſanguinis, ſiue in ſpiritibus, qui nihil aliud ſunt quam tenuiſſimæ puriores ſanguinis particulæ, quaſdam motiones actu eſſe, quaſdam poteſtate: quia, vt explicat Themiſtius capit. 17. ſuæ paraph. quædam imagines nobis dormientibus cunctantur & torpent; aliquæ præſtò ſunt, principiumque ſentiendi, id C eſt, potentiam ad ipſarum vſum excitant. *Lege D. Th. ad hũc locum 1. p. q. 111. ar. 3.*

Quod etiam Ariſtoteles eod. cap. illuſtrauit exemplo lignearum ranarum, aliquantulum obſcurè; ſed in hanc ſententiam, vt Leonicus eo loco eſt interpretatus. Si quis ranunculos è ſubere, aut alio quouis ligno conficiat, numero quinque v.g. deinde eos in vas plenum aqua includat, & vnum quidem in vaſis fundo ſta- D tuit ſuperiniecto ſale; ſimiliterque alios tres, ſingulis ſale interpoſito; tãdem verò in vaſis ſuperficie vnum apertum collocet: extremus hic qui cernitur ranunculus, proportionem habebit imaginis actu, per quam nunc operatur anima; illi autem qui conditi ſunt & ſale operti, ijs imaginibus aſſimilantur quę poteſtate exiſtunt. Vt igitur prædicti ranunculi, ſi ſal liqueſcere & in aquam verti inci- E piat, paulatim ſe exſerent, & or- ſine ſuo apparebunt: ita imagines, quæ inundante vapore abſcondebantur, eodem impreſſo & euaneſcente ſeſe proferent, vt iam ijs potentiæ vti nequeant, quæ antea nequibant.

Alia

Alia ratio explicanda somniorum generationem.

CAPVT II.

QVonam pacto ex communiori philosophantium sententia somniorum generatio procedat, proximo cap. disseruimus: vbi etiam ostendimus, putasse Aristotelem, fieri insomnia per descensum recursumvè imaginum ad principem sensum; licet num etiam in cogitatrice perficiatur, nihil omnino ex illius dictis elicuerimus. Verum alia nobis in re proposita occurrit opinio, quæ fortasse non displicuerit. In primis namque regressio illa imaginum minime necessaria videtur; siue fiat per repercussionem, siue spirituum vehiculo. Repercussio enim tunc datur, cum aliquod corpus, veluti pila, impingit in aliud; cuius duritiem & repugnantiam, quia vincere nequit, neque progredi vlterius valet, retro cômeat, aut diffuliat in latus. Quod similiter accidit, cum qualitas ab aliquo agente effusa propter obstaculum, id quod impingit, explicare se amplius per lineam rectam non potest, sicque spacij longitudinem, per quam porrigenda esset, in se redeundo, seque intendendo compensat: quo modo fit lucis reciprocatio, & productio echus. At quòd neutrum horum in somnijs accidat, probatur. Nam prima illa repercussio connenit solis corporibus: imagines autem non sunt corpora. Quòd si quis respondeat, non repercuti imagines per se, sed ratione spirituum, quibus à sensu externo in internum proueh untur: id ex eo facilè coarguitur, quia spiritus non adeò vehementi & turbida agitatione in interna sensoria impingunt, vt ab ijs eos retrogredi necessum sit. Præterea, si talis reflexio detur, vtrique tûc dabitur, cum imagines ab externis sensibus ad internos commeant: at inter dormiendum, vt facultates externæ ferientur, ita omnis commeatus simulachrorum, qui ab his ad internos in vigi-

Non esse opus regressu imaginum ad somnia.

A lia fit, omnino cessat. Vnde etiam sequit, non reuerberari species ab internorum sensuum officinis, eo pacto quo lux aut sonus à corporibus, quæ offendunt: siquidem nunquam ea reciprocatio fieri incipit, nisi cum accidentia incurrunt denuò in corpora, à quibus reflectuntur. At cum somniamus, non tunc incidunt imagines in interna sensoria, sed iam antè in ijs insculptæ B fuerant.

Si quis dicat, non redire simulachra ad sensum communem, siue ad æstimatiuam, ex repercussione facta ad sensoria; sed reduci vectoribus spiritibus, qui somni tempore per internorum sensuum officinas diuagantur (quæ ratio tuendi prædictam regressionem communior est, ac longè quàm prima verisimilior) id etiã non parum habet difficultatis. Sed C aduertendum primò est, quod in libris de Anima ex professo ostendemus, videlicet: phantasiam & memoriam sensitiuam non esse duntaxat potentias passiuas, quasi nihil ipsæ operentur, sed tãtummodo ad asseruandas rerum imagines destinatæ à natura sint; alioqui deterioris notæ essent quo ad hoc, quàm sensus externi, quos constat non solum obiectarum rerum species accipere, sed D earum interuentu in opere & actione versari. Deinde, quia nemo inficias ibit, nos per imaginatricem vim siue phantasiam multa imaginari & effingere, ac per memoriam sensitiuam recordari. Tertiò, quia receptum est in Philosophorum scholis, eos qui bona sunt phantasia, id est, qui celeriter & acutè imaginantur, celeri ingenio præditos esse, facileque discurrere: & qui æstimatiua præstant, E hoc est, æstimatricis potentiæ functiones excellenter administrant, iudicio eminere.

Phantasiã & memoriam sensitiuam nõ esse potẽtias passiuas duntaxat.

Præterea supponendum est: omnia, quę apprehendit sensus communis, percipere etiam phantasiam, itemque omnia, quæ cogitatiua cognoscit, percipi à memoria sensitiua. Quod ex eo sanè patet, quia phãtasia seruat typos omnium rerum,

quæ

quæ cadunt sub communem sensum, iisque ad notiones suas vtitur; cùm non sit tantùm facultas patiens, vt ostendimus: similiterque memoria seruat imagines omnium rerum, quæ sub notitiam cogitatricis potentiæ veniunt, & eisdem pari modo vtitur.

His ita constitutis, quòd ad gignẽda somnia nullo pacto necessarium sit ab vlteriori ad priorem sensum species redire, ita probatur: Phantasia cognoscit omnia quæ sensus communis; imò & plura, cùm etiam proprio ingenio multa imaginetur, & effingat. Item, omnium eiusmodi rerum species in se cohibet, tam eas quæ sibi à communi sensu demandatæ sunt, quàm alias quas sibi ipsa per proprias notiones impressit. Præterea, inter dormiendum non impeditur ab vsu talium imaginum, cùm nõ minùs quàm sensus communis soluta sit. Nihil igitur opus est, somniorum gratia mitti species à phantasia ad sensum communem. Sed si somnia effingẽda sint, circa res ad phantasiam vel ad sensum communem spectantes, in ipsa phantasiam, non autem in sensu communi perficientur. Eodemque modo somnia circa obiecta ad cogitatiuam & ad memoriam sensitiuam pertinentia, administrabuntur in memoria sensitiua.

Obiectio. Quòd si quis obijciat, nos inter dormiendum nonnunquam discurrere ab vna re singulari ad aliã: hoc autem ad nullum sensum internum, præterquam ad cogitatiuam pertinere: proindeque in somnijs operari cogitatiuam.

Dilutio. Occurrendum erit, tametsi non inficiemur, cogitatiuam hominis circa singularia discurrere; nõ constare tamen, vtrũ somniantium discursus, etiam cùm non versatur in rebus vniuersalibus, ab aliquo sensu interno, an ab intellectu proficiscatur. Sed esto, fiat à sensu; dicendum, memoriã sensitiuam hominis componere, diuidere, & discurrere, vt ait D. Thomas in 1. part. quæst. 78. art. 4. ad 5. proindeque talem discursum effici à memoria sensitiua.

Hoc igitur modo se habet nostra

A sententia de somniorum generatione. Concedimus tamen, ne ab Aristotele videamur omnino recedere voluisse, interdum commeantibus huc illuc spiritibus, & imaginibus fieri somnia; non solùm in phantasia, & memoria, sed simul etiam in sensu communi & cogitatiua: (sic enim illius verba explicari possunt) præsertim cùm non docuerit, gigni somnia tantummodo in sensu communi, sed

B indefinitè locutus sit: alioqui negasset, fieri quoq. illa in cogitatrici potentia, cuius oppositum in schola Peripatetica receptũ est. Aduerte, quod hic asseruimus de duplici potentia, ad quam somnia pertineant, intelligendum esse, si præter sensum communem ponamus plures facultates internas sensitiuas, quàm vnam. Nã si vnam tantùm constituere placeat (quod suo loco expendemus) ad eam

C tota somniorum ratio deuoluenda erit: adhibita tamen illa, quam diximus, consideratione, circa sensum communem in doctrina Aristotelica.

De varijs somniorum generibus.

CAPVT III.

D Auctor libri de spiritu & anima (siue is sit Hugo Victorinus, siue alius) cap. 25. eius operis, quinque somniorum genera enarrat: videlicet oraculum, visionem, somniũ, insomnium, phantasma. *Oraculum*, inquit, *est, cùm in somnijs aliqua sancta, grauisque persona, vel etiam Deus, euenturum aliquid apertè vel non euenturum, faciendum, vel euitandum, nunciat.* Visum est, *cùm id, quod viderat quis, eodem modo quo apparuerat euenit.*

E Somniũ est *quid figuris tectũ, & quod sine interpretatione intelligi nõ potest.* Insomniũ est, *cùm id, quod fatigauerat vigilantem, ingerit se dormienti: vt cibi cura, vel studium.* Phantasma est, *quando quis dormire cœpit, & adhuc se vigilare existimat; aspicereque videtur irruẽtes in se, vel passim vagantes formas, aut lætas, aut turbulentas.* Alia genera somniorum.

D. Gregorius lib. 8. Moral. c. 13. & 4. lib.

4. lib. dial. c. 48. sex genera somniorum ex totidem causis orta commemorat. *Aut enim, inquit, ex plenitudine, vel inanitate corporis somnia existunt; aut ex antecedentibus diurnis curis; aut ex illusione Dæmonis; aut ex cogitatione hominis simul, & Dæmonis illusione; aut ex reuelatione Dei; aut denique ex cogitatione hominis simul & reuelatione Dei.*

Alia.

3. Hippocrates in libro de somnijs, ait somnium duplex esse videlicet diuinum, & naturale. Diuinum vocat, quod à Deo inijcitur, vt prænunciet insignem aliquem euentum ad lætitiam vel mærrorem, felicitatem vel miseriam; siue alicuius priuatæ personæ, siue totius Reipub. pertinentem. Naturale appellat, quod ex affectione ipsius dormientis, & causis in eo latentibus ortum habet. Qua de re in progressu plura.

Alia insomniorũ genera tradit Tertul. in lib. de anim. c. 47.

De somnijs diuinis, dæmoniacis, naturalibus & animalibus.

CAPVT IV.

De diuinis somnijs Philo Iudęus in li. de somnijs. Iambli. in li. de mysterijs Aegypt. Trismegistus in Pymandro. D. Grego. Ny. in lib. de ho. opificio. c. 33. Lact. in li. de opif. Dei ca. 18. Plutarchus in li. d' oraculis abolitis. Xenophõ in Symposio.

NObis videtur, perquàm apposite diuidi somnia, in Diuina, Dæmoniaca, Naturalia, & Animalia. Diuina sunt, quæ à Deo inspirantur: siue id fiat immediatè à Deo siue Angelorum interuentu, vt plerumque accidit. Horum multa continent exempla diuinæ literæ, tã in Veteri, quàm in Nouo testamento. In Veteri: vt somnia Iacob, Genes. 28. Iosephi ca. 37. eiusdem lib. Pharaonis cap. 41. In Nouo: vt Matth. 1. & 2. vbi legimus admonitum fuisse D. Iosephum in somnis ab Angelo, vt puerum Iesum & matrem in Aegyptum deferret & deinde iterum, vt eo in regionem Israeliticam reduceret.

Solet Deus tũ ob alios fines somnia immittere; tum sæpenumero, vt rerum latentium & futurarum prænotionẽ hominib. impertiat. Quod facit, vel nouas imprimẽdo species, siue intelligibiles, siue sensibiles: vel componendo & coordinando eas, quæ nobis antea inerant; & insuper intelligibile lumen cõmu-

A nicando, si ita opus sit. Angeli verò, quia neque species, neque lumen per se in animam hominis transfundũt, quoties aliquid inter dormiendum edocent aperiuntve, id præstant expediendo illis species, easque apposité coordinando ministerio spirituum, qui ipsis, vti cetera corpora, ad motum localem obtemperant: vt D. Thom. 1. p. q. 111. art. 3. explicat. Adde etiam, sicuti in vigilia, ita & in

B somnijs mouere nonnunquam Angelos corporis humores, ad excitandum vulem alicuius rei affectum, & cogitationem. Habet. n. ad id non parum momenti humorum excitatio sicuti & ipsum primarum qualitatum temperamentum: vt progressu patebit.

Lege D. Th. in 2.2. q. 95. a. 6. D. Bonau. in d. 7. p. 2. a. 1. q. 3. n. 68.

Dæmoniaca somnia dicuntur ea, quæ à Dæmonibus inducuntur. Possunt verò ab illis induci eo pacto,

C quo ab Angelis; cùm vtrique similẽ naturam ac virtutem habeant, tametsi non eundem finem spectent. Angeli enim gloriam diuini numinis, hominumque salutem in ijs, vt & in ceteris rebus, quærũt: Dæmones autem his omnino contraria. Ac duo potissimùm sunt, quæ illi impuri & nefarij spiritus somniorum interuentu assequi nituntur. Alterum est: hominum, si mentes nõ possint, saltem corpora, obscœnis

D cogitationibus, & voluptatis illecebra contaminare. Qua de re piè conqueritur D. Augustin. lib. 10. Conf. c. 30. Idemque luculenter pertractat Iustinus Philosophus & Martyr, in libello quæst. quæ Christianis à gentibus proponebantur. q. 21. Alterum est ignaros homines vanas superstitione imbuere, si eos aliquorum somniorũ euentu ad irrogandã ijs fidem

Consule D. Aug. li. 13. super Gen. c. 15.

E pellexerint. Quo artificio constat Ethnicos multipliciter fuisse delusos, & in impietate obfirmatos. Vtque cetera huius rei omittamus exẽpla, narrant Philostratus, Pausanias, & Strabo: eos, qui varijs oppressi morbis, Aesculapij, Serapidis, & Amphiarai templa adhibant, omnium ægritudinum remedia inquiete, dum eisdem somnia obseruarentur, accipere

accipere consueuisse. Quod idcirco A Dæmones faciebant, vt vel sibi qui ea remedia suppeditabant, vel tribus illis hominibus in Deorum numerū relatis, diuinus honor tribueretur. Alia multa commemorat Tullius li. 1. de Diuin. & 1. de Natur. Deor. Lege etiam Herodotum li. 1. Valerium Max. lib. 1. c. 6. Alexandrum ab Alex. lib. 5. cap. 25.

De somnijs, quæ Naturalia, & Animalia nuncupantur. B

CAPVT V.

NAturalia somnia dicuntur, quæ ex affectione corporum, temperamēto, humorum incursionibus, alijsque eiusmodi nascuntur. Nam ij, quos melancholia infestat, somniant tristia: vt funera, caliginem, tenebras. Qui flaua bili redundant, rixas, iurgia, inimicitias. In quibus est C sanguinis redundantia, videre sibi videntur rubentia, ignes, vltiones. In quibus multum insidet pituitæ, aquas, portus, natationes, pluuiam, & id genus. Similiter quib. animalis vis humorum multitudine premitur, grauia quædam ferre onera sibi videtur: & contrà, qui tenui leuique tēperamento sunt, nunc tranare præpetibus pennis aerem, nunc velocissimo cursu ferri se putant. D

Hinc Medici, teste Aristotele in lib. de Diuinat. per somnia, capit. 1. præsertim Hippocrates in lib. de insom. & 6. Epid. admonent, notanda, & expendenda esse ægrotantium insomnia, ad eorum morbos dijudicandos, curandosque. Ex ea namque obseruatione satis probabilem de qualitate morbi coniecturam ineunt, & qui humores intus lateant, E qui eorum defectus, vel exuperantiæ sint, dignoscunt. Qua de re extat liber Galeni, qui inscribitur *de præsagio ex insomnijs sumendo*. Vbi narrat, cum quidam inter dormiendum crus sibi alterum factum lapideum cerneret, præter omnium opinionem crus ei paralysi obtorpuisse.

Quo autem modo tales corporis affectus, vel sui, vel cognatarum rerum in somnia excitēt, disquirit Galenus loco cit. statuitque, animam somni tempore corporis profundum ingressam, & in se collectam, ac nullo aduentitio pulsu agitatam, quid interius lateat persentiscere, videreque atque inde prædicta somnia effingere. Hæc tamen explicatio superficiaria est. Quare dicendum, fieri posse, vt humor exuberans, verbi gratia, pituita, apprehensa tunc aliquo sensu externo, vt tactu vel gustatu (nec enim in talibus somnijs oportet omnes sensus externos omnino ligari, vt reuera interdum non omnes prorsus ligari superiùs diximus) immittat sui speciem ad phantasiam, ex qua fiat apprehensio quorundam coniunctorum & consimilium: vt ex specie pituitæ, quæ aquea est, & dulcis, nunc memoria seu cogitatio imbrium, nunc dulcium ciborum. Atque ita in ceteris rebus suo modo res habebit. Adde etiam, fieri posse, vt absque transmissione speciei, facta in somnijs, excitetur in phantasia aliqua talium rerum apprehensio ex specie iam ibi infixa, modificatā tamen per humorem in corpore dominantem.

Animalia somnia dicuntur, quæ versantur circa res eas, quibus per diem occupati fuimus. Harum namque simulachra vt sunt recentia, ita plerumque magis mouent. Vnde Lucretius lib. 4. sui poematis: Lucretius.

In somnis eadem plerosque videmus obire:
Causidicos causas agere, & componere leges:
Induperatores pugnare, & prælia obire:
Nautas contractam cum ventis degere bellum
Et quo quisque ferè studio deuinctus adhæret,
Aut quibus in rebus multum sumus antè morati.

Ad idem genus pertinent somnia rerum, aut personarum, in quas odio, amore, timore, aut spe, vehementer afficimur. Cùm similiter &

horum species, ob assiduum ipsarum vsum, valde actuosæ sint, & ad excitandam potentiam efficaces. Hinc liberales, & benefici somniant, se alijs largiri: mendici, petere: cantores, canere: Philosophi, disputare: auari, pecuniam congerere: alij alia similia. Ideoque Aristoteles 1. Ethic. capit. 13. bonorum hominum somnia meliora esse inquit, quàm aliorum: propterea quòd consilia, quæ ad virtutum officia exercenda sollicitè agitant, eadem eis in somno occurrunt.

Problematum ad somnia pertinentium dissolutio.

CAPVT VI.

1 Accedamus nunc ad enodanda problemata, ad somniorum rationem spectantia. Primum sit: cur dormientes multiplici varietate fallaciæ videntur sibi audire, intueri, legere, colloqui, cæteraque huiusmodi, cum non ita res habeat? Responsio: Quia imagines, quibus ad hasce notiones formandas vtuntur, per naturam suam agunt: earum verò natura est, repræsentare tam res ipsas, quàm eis coniuncta; videlicet loca, formas, figuras, actiones: quæ proinde similiter, atque in vigilia & in veris rebus, somno obijciuntur. Ob id autem maximè in somnis hallucinatio contingit, quia tunc sensus interni ligati sunt, hoc est, imperfectè, & quasi per vmbram operantur, nec rationis vi corriguntur.

2 Quid causæ est, cur in somnijs tam multa, noua, extranea, portentosa animo obuersantur, ita vt aliquando nec pes, nec caput vni reddatur formæ? Resp. Quia tunc vapores, & spiritus inordinatè & tumultuosè in cerebro diuagantur, & simulacra obturbant, commiscent, hebetant. Præterea, quia ipsa anima, quasi otium agens, ad vsum specierum segniter se applicat, & intentionem negligit. Quo fit, vt aliena multa & A inter se minimè cohærentia coniungat, & modò hæc, modò illa, vt quidque obuium est, apprehendendo, rerum ordines, situs, magnitudines, loca miris modis euariet. Vnde simulacra, teste Aristotele 3. capit. huius lib. similia sunt nubibus in aere pendentibus, quæ nunc in hanc, nunc in illam figuram transeunt. Sanè vt ex eisdem literis multifariam compositis diuersa fiunt nomina, B quæ res alias, atque alias significent: ita ex eisdem speciebus variè coagmentatis multiplicia idola, dissimiles repræsentationes existunt. Hæc igitur causa est, cur nihil iam præpostere, tam inconditè, tam monstrosè cogitari queat, quod non possimus somniare; etsi nullæ imagines internis sensibus de nouo accedant.

3 Cur hæc ipsa vigilantibus acC ciduntur? Resp. Quia, vt fumus vaporarij, si qua egrediatur non inueniat, caligine domum circumfundit & tenebricosam reddit: ita halitus & spiritus, quia somni tempore occlusis meatibus quà foras excurrant non habent: cerebrum quasi nube obtegunt, ac sensus præpediunt; ita vt nec sibi ipsis constent, nec vi rationis, quæ tunc etiam ligata est, emendari queant. Talis cerebri perturbaD tio in vigilia, integra sanitate & valetudine, non datur: esto, similia nonnunquam obueniant insanis & phreneticis, qui commeante in cerebrum copia præcalidi sanguinis, aut dissoluta ob aliam causam organi temperie, non minus absurda & inepta cogitant, ac loquuntur, quàm dormientes.

4 Quam ob causam aliquãdo dormientes grauiter conflictantur, quasi E oppressi incubatis, & vocem, ac spiritum intercludentis Dæmonis, aut alicuius rei similis pondere: quod Ephialtem, quasi subsultorem, vocant? Resp. Quia, potissimum post affluentem satietatem, multus sanguis, aut spiritus, ob defectum coctionis parum defæcatus, proindeque obscurus, & tetricus, in cerebrum euadit, ipsumque degrauat; atque accubatu suo

Lege] Fracastor. lib. 2. de Symp. c. 19. Lemnius l. 2. de Occul. na. mir. cap. 5. Christop. à Vega. li. 3. de arte med. c. 13.

suo terrificam illam mouet imaginē: & quia in somnis parua (vt obseruat Aristot. lib. de Diuin. per somn. cap. 1.) magna apparent, videtur sibi qui ita est affectus superiniecta mole premi, aut suffocari, eluso phantasiæ sensu: à quo labore vt se expediat, & vt lemures illos, aut striges, quibus se opprimi imaginatur, excutiat, conatum facit, ac nonnunquam diu luctatur & suspiria gemitusque plorabundos edit, & succlamat: nec excitare se omnino potest, multo halitu spirituum vias obsidēte, imò & prauo humore cor, pectoris musculos, deorsum, & tēdones simul occupante. Vnde illud poetæ:

Virgil. 12. Aeneid.

—In medijs conatibus ægri
Succidimus: nec lingua valet, nec corpore nota.
Sufficiunt vires, nec vox, aut verba sequuntur.

Quoniam autem istiusmodi affectio ex stomachi incoctione & humorum colluuie originem habet, solent incubi grauium morborum anteambulones esse.

Lege D. Th. 2. 2. q. 95. art. 6.

5 Cur somno percepta multò maiora & vehementiora iudicantur, quam ipsa sint? nam exempli gratia pituitæ defluxus ad linguam, quia aliquantulū dulcis dormientibus mel videtur: & fulminasse, tonuisseque putant, cùm soni exigui aures eorum pulsant: & per ignem incedere, cùm calor exiguus aliquam partem corporis occupat? Resp. Quia obtusus dum nequit sensilium differentias exactè internoscere & discernere, cōfert se ad id, quod in quouis genere notissimū est, qualia sunt in ijs, quæ sub sensum cadunt, obiecta maiora acrioraue.

6 Cur hoc potiùs quàm illud somniamus, cùm tam huius quàm illius imago in nostro sensu hæreat? Resp. Quia non quæuis imago æquè potentiam lacessit, & ad operandum mouet, sed interdum ea, quæ recentior est; vt cum somniamus, quę paulò antè egimus: nōnunquam ea, quæ rem tristem repræsentant, vt mortē, cùm is qui somniat melancholico humore abundat. Solent enim affe-

A ctiones corporis, vt superiùs diximus, mouere simulacra earum rerum, ad quas inclinant. Denique huiusce rei causa reddi certa non potest; cùm pro tempore, loco, subiecto, temperamento, alijsq. eiusmodi circumstantijs, varietatem magnam habeat.

7 Quare sub lucem clariora habemus somnia, minusque distorta & inepta? Resp. Quia minuta iam somni decursu vaporum copia, factaque

B remissior spirituum agitatio, non ita sensuum internorum functiones turbat.

8 Nunquid homines tantùm, an etiam bruta somniant? Resp. Etsi homines plusquam ceterę animantes somnient, vt asserit Aristoteles 4. de Hist. anim. capit. 10. Cuius rei causa videtur esse, quia homo magna ex parte tenuiores halitus in

C cerebrum mittit, & acutiores, atque ad operandum promptiores habet internos sensus: tamen etiam bruta somniant, vt eodem loco Philosophus docet. *Somniare*, inquit, *non solùm homines, sed etiam equos, & canes, & boues, palam est: atque etiam oues, & capras: denique genus omne quadrupedum idemque animalis fœcundū: declarant id canes suo latratu, quem per quietem agunt* (quam-

Etiam bruta somniare.

Plinius l. 10. Nat. histor. c. 75.

D quam de ijs quæ oua pariunt, incertum hoc est.) Licet verò, quid de omnibus perfectis animantibus asserēdum sit, num videlicet cuncta somnient, haud constet; illud tamen pro certo habendum, ex imperfectis, quę memoriæ vicarent, nullum somniare; cùm hæc non seruent in interno sensu imagines, è quibus elicienda sunt somnia.

9 Cur ineunte somno, præsertim si

E illico post cibū dormire incipimus, nō confestim somnia apparēt? Resp. Quia vehementior vaporem agitatio non sinit, vti iam diximus, exhibere sese imagines, sed vt in aqua mota euanescunt.

10 Accidunt ne etiam infantibus somnia? Resp. Negat Aristoteles lib. 4. de Hist. anim. cap. 10. *Editis*, inquit, *nuper in lucē & infantibus ad-*

hucnullum penitus contrahitur somniũ, sed plurimis anno circiter quarto aut quinto ætatis visa incipiunt. Oppositum docet Galen. lib. 3. Aphor. 23. Plinius lib. 10. cap. 75. Tertul. in suo lib. de Anima, cap. 49. hisce verbis: *Infantes qui non putant somniare, cùm omnia anima pro modo ætatis experiantur in vita, animaduertant succussus, & nutus, & renidentias eorum per quietẽ, vt ex re comprehendant, motus animæ somniantis facilè per carnis teneritudinem erumpere in superficie.*

Infantes somniant.

Hæc dubitatio ita explicanda videtur, vt dicamus accidere quoque infantibus somnia: vt probant indicia illa à Tertulliano adducta, quæ etiam alij autores afferunt. Verùm quia eiusmodi somnia admodũ obscura sunt, & vix apparentia, ob redundantiam humoris, & organorum defectum in ea ætate, iccirco Aristoteles, nolens ea vocare insomnia, negauit infantes somniare. Quare idẽ lib. 7. de Hist. anim. cap. viii infantibus somnia concedit. *Infantes*, inquit, *primis quadraginta diebus neque rident cùm vigilant, neque lacrymantur; sed noctu & per quietem vtrumque interdum faciunt: somniare etiam eos constat; sed ferè meminisse possunt imaginum.*

11 Cur aliqui tota vita non somniant? Resp. Quia ita agiles habent spiritus, tantaque expirationum vim in cerebrum eiaculantur, vt ostendendis per quietem imaginibus locum non dent. Refert verò Aristoteles lib. 4. de Hist. anim. ca. 10. quosdam, qui nunquam somniarent, cùm eis processu ætatis somnium accidisset, habitum corporis, vel in mortẽ, vel in ægritudinem mutasse. Quod etiam confirmat Plinius lib. 10. cap. 75. aiens, mortiferum fuisse signum contra consuetudinem somniũ: eiusque rei exempla constitisse.

12 Si somniantes liberum rationis vsum non habent, quonam pacto 3. Reg. cap. 3. petitio Salomonis in somnij tantopere Deo placuit, vt singulare sapientiæ munus ab eo obtinuerit? Resp. D. Thomas 1. 2. quæst. 113. art. 3. & 2. 2. quæst. 154. artic. 5. ad 1. secutus D. Augustinum 12. super Genes. ad lit. cap. 15. D. Bonauentura in 2. dist. 25. quæst. 6. nu. 72. Alensis 4. par. q. 101. memb. 3. art. 3. Richardus quodl. 1. quæst. 17. aiunt, illam Salomonis petitionẽ non fuisse Deo gratam in somnijs per se; sed ob aliam eiusdem rei in vigilia postulationem, ex qua illa in somno ortum habuit. Secundò respondent aliter ijdem doctores. D. Thomas sentit illum somnum nõ fuisse naturalem, sed vaticinij, & in istiusmodi somno dari vsum liberi arbitrij: de quo dicitur Num. 12. *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, per somnium, aut in visione loquar ad eum.* D. Bonauent. ait, meruisse Salomonẽ in somnijs ex priuilegio. Alensis illum non simpliciter tunc dormijsse, sed vt in visione & oraculo viguisse in eo rationem, quo ad actum superiorem, præter ordinarium naturæ cursum. Richardus, habuisse solutum liberum arbitrium supernaturali dono.

Lege Suetonium in Nerone c. 46.

Deprecatione Salomonis in somnijs.

13 Cur temulentis & helluonibus, aut nulla somnia, aut confusa apparent? Resp. Quia in his ob turbulentum motum vaporum, è vino, ciboque in caput ascendentiũ, perplexæ admodum sunt imagines; nec vt oportet elucent: quemadmodum cùm citatissima vertigine rota circumuehitur, radij nulli à nobis percipiuntur; & vt cùm multi lapilli dimittuntur in stagnum, circulorum orbes anfractus suos inter se impediunt.

IN LIBRVM ARISTOTELIS DE DIVINATIONE PER SOMNIVM.

Diuersa veterum Philosophorum placita de diuinatione per somnium.

CAPVT I.

De hac re Plat.dia.5. de Repu. Cic.in lib. de Diuin. Lact. in li. de opifi. Dei, c.18. D. Grego. Nyss in li. de crea ho minis.c.14. Tertull. in lib. de ani. c.45. Macrob.li. 13. in sõn. Scip. Diu. Tho. in 2. 2.q.65. ar. 6.

DE arte diuinandi seu præsagiendi futura ex insomnijs, quàm Somnispiciam vocant, diuersæ ac repugnantes fuere veterum Philosophorum sententiæ Nam Epicurus, Metrodorus Chius, Xenophanes Colophonius, & ex Romanis Tullius in libris de Diuinatione, eam de medio sustulerunt: contrà Orpheus Pythagoras, & Platonici, ac Stoici, non parum authoritatis eidem irrogarunt: etsi diuersa ratione. Stoici namque omnia somnia aliquid portẽdere arbitrati sunt; Platonici quædam falsa esse, atque inania vitæ ludibria censuerunt; alia vera & vtilem futurarum rerum prædictionem continentia. Credidit enim Plato,(vt ex ijs,quæ ab illo sub persona Socratis in Politia disputata sunt,colligit 1.de Diui.Tullius)cùm quis se quieti tradit,ea parte animi,quæ rationis & intelligentiæ est, saturata bonarum cogitationum epulis: quæ autem voluptatis appetitum cõtinet, nec inopia enecta, nec immoderatis obstupefacta cibis, & potationibus (vtrumque enim præstringere aciem mentis solet,siue naturæ deest quidpiam, siue redundat.) præterea, illa parte animi, in qua ira efferuescit, sedata atque restincta, ita vt nihil sit, quod errorem, perturbationemque affe-A rat:euenire,vt tertia pars rationis & mentis eluceat, sopito corpore ipsa vigeat, seque ad capessenda insomnia aciem præbeat & quæ ei tunc visa occurrunt, tranquilla esse atque veracia. Habuit autem hæc Platonis sententia originem ex alio eius dogmate, quo statuit humanos animos, antequam corporibus illaberentur, omnium rerum scientiam idearum influxu accepisse; sed eam B contagione corporis obliteratam, ac penè extinctam iacere. Quare cũ somno auocetur animus à consuetudine sensuum, & mens, licèt non à corpore,à corporis tamen brutis officijs,purà ambulandi, sedendi, currendi, quasi in recessum quendam, & libertatem subducta, tota sibi sua sit: putauit reuiuiscere tunc in ea congenitas disciplinas, meminisse præteritorum, præsentia cernere, prouidere futura. C Cùm etiam Platonici tria posuissent animantium genera, intellectu & rationis vi pollentium; Deos, Dęmones, Homines: asseruerunt Dæmones, velut intermedios, vltro citroque commeare; atque horum etiam munus esse prædicere res futuras, idque vel oraculis, vel Augurum & Aruspicum portentis, vel insomniorum visis.

Sententia Posidonij. Posidonius quoque, vt loco cit. refert Tullius,aiebat animum instinctu afflatuque Deorum somniando vati-

vaticinationem, accipere: vel quòd præsentiat ipse per sese, vt qui cum Dijs cognationem habeat; vel quòd spirabilis hic aer magnam in se cohibeat turbam immortalium animorum, in quibus tãquam insignitæ notæ veritatis appareat, quas mens nostra inspiciat; vel denique, quòd ipsi Dij cum hominibus sermonem conferant, eisque somnij & furoris oracula, ac rerum futurarum prænotionem inijciant.

Porrò ijs, qui totam somniorum rationem aspernati sunt, huiusmodi argumentum suppetebat. Nam vel somnia diuini numinis afflatu secũdum aduentitiam visionem animum pulsante obueniunt; vel duntaxat temerario motu imaginum in cerebro discurrẽtium: quorum neutrum affirmari potest. Non primum: quia si Deus futurorum præsensionem hominibus tribuere vellet, multò dignius videbatur eius beneficentia, clariora visa dare vigilãtibus, quàm obscuriora per somnium; præstabatque directò absq. circuitione & anfractu, quàm interpretum coniecturis, eam scientiam impertiri. Maximè cum istiusmodi cõiecturæ tam lubricę ac versatiles sint, vt ipsi quoque somniorum interpretes dormire videantur. Cuius rei præter alia duo sunt peruulgata exempla. Cursor, ad Olympia proficisci cogitans, visus est in somnijs curru quadrigarum vehi. Manè ad coniectorem adijt. At ille, vinces, inquit: idenim celeritas significat, & vis equorum. Post idem ad Antiphontem: is autem, vincare, inquit, necesse est: An non intelligis antè te quatuor cucurrisse. Alius ad interpretem detulit, aquilam se in somnis visum esse factum. At ille, vicisti: ista enim aue volat nulla vehementius. At huic Antiphon, tu verò, inquit, te victum esse non vides? ista enim, auis insectans alias & agitans, semper ipsa postrema est. Hisce ergo exemplis patet, quàm flexiloqua, & obscura sint tum insomnia, tum eorum coniectationes. Quòd si quis ad secundum modum, quo somnia gigni pos-

Somniorũ interpretatio quã sit lubrica.

A sunt, confugiat, hoc est, ad ipsarum imaginum temerè fluitantium motus, liquidò constat, quàm ridiculum sit, in tanta leuitate & inconstantia diuinatricem vim constituere.

Qui autem cunctis somnijs auctoritatem & diuinationem dabant, eam potissimum rationem pro se habebant: quòd constaret, eorum multa in rem veram exijsse. Quare idem B quoque illis de toto somniorum genere vniuersim pronunciandum videbatur, si peritum, idoneumque interpretem, vel coniectorem inueniretur. E quibus somnijs, quæ nimirum vera euasisse constabat, multa referebant: nos duo tantum hoc loco proponemus. Detulit ad coniectorem quidam, somniasse se, ouum pendere ex fascia lecti sui cubicularis. Respondit interpres: thesaurum C defossum esse sub lecto. Quæsiuit: inuenit auri aliquantulum, idque circumfusum argento: misit interpreti, quantulum de argento visum est. Tum ille, nihil ne de vitello? id enim ex ouo videbatur aurum significasse, sicuti & album oui argentum. Alterum exemplum. Cum Ptolemęus, Alexandri familiaris, in pręlio telo venenato ictus esset, eoque vulnere summo cum dolore morere- D tur, Alexander assidens somno est consopitus: tum secundum quietem visus ei dicitur draco is, quem mater Olympias alebat, radiculam ore ferre, & simul dicere quo illa loco nasceretur (neque longè aberat locus) eius autem esse vim tantam, vt Ptolemęum facilè sanaret. Tum Alexander experrectus narrauit amicis sõnium, & demisit qui illam radiculã quærerẽt: qua inuenta & Ptolemæus E sanatus dicitur, & multi milites qui erant eodem genere teli vulnerati. Cum igitur hæc somnia aliaque non pauca ita ceciderint, vtique dicendum videtur, quòd reliqua similem exitum nõ habeant, id non somniorum vanitati, sed interpretũ inscitiæ ascribẽdum; aut certè causam esse, quia nos ipsi vel somnia obliuiscimur, vel pro nihilo habẽda ducimus.

Ex Cic. 2. de Diuin.

Somnium Alexãdri.

Ari-

Aristotelis sententia.

CAPVT II.

QVod ad Aristotelem attinet, eius dogma est, in primis nulla videri à Deo somnia proficisci: tum ob alias causas; tum quia oporteret, inquit, ea immitti optimis viris, & sapientibus; & tamen aliter se res habet: quandoquidem in discriminatim, ac sine lege vlla abiectissimis hominibus & de fæce vulgi obueniunt. Deinde asserit tripartita inueniri somnia: alia esse quarundam rerum signa, alia causas, alia omninò temere ac vice fortuita contingere. In primo genere censentur, quæ corporum affectiones, morbos, temperiem indicant, aut præsignificant, vti superius explicuimus. Quò etiam pertinent ea, quibus nonnulli ex impressione corporum cœlestium præsagiunt temporum mutationes; vt futurum imbrem, serenitatem, aut aliquid huiusmodi. Monetque Aristoteles, nihil mirum esse, quòd harum rerum imagines nocturno potius tempore, quàm diurno, in animos irrepant, ac potentiam excitent: siquidem cum noctes tranquiliores sint, magis tunc expeditus ac liber est aer ab omni motu, & perturbatione, & dormientes paruos etiam motus agitationesque interiores facilius percipiunt, quàm vigilantes; quia occultæ motiones phantasiæ, quæ secundum vigiliam fiunt, obscurantur incursu, & adumbratione maiorum, quæ tunc per sensus palam inferuntur. Ob quam etiam causam istiusmodi prænotiones frequentius plebeis & obscuris hominibus, quàm ceteris incidunt; quia illorum mens cogitationibus vacua facilius prædictis fluxionibus commouetur, ut sque patet.

Tria genera somniorum.

Aduertit quoque Aristoteles, non rarò hæc præsagia irrita fieri, quia vis illa, qua natura, verbi gratia, ad inuehendam pluuiam inclinabatur, alia efficaciori causa impedita quodammodo pedem refert, ceditque. Quemadmodum præsensiones, quæ à corporum affectibus oriuntur (vt cum Medicus ex somnio à pituitæ agitatione orto conicctat futuram febrim) non semper ad exitum perducuntur, superante atq; aliorsum deflectente natura, quò iam iam imminere videbatur.

A

Secundi generis somnia dicuntur rerum futurarum causæ; quia sunt principia siue incitamenta, quibus ad aliquid faciendum inducimur: vt si quis diurna cogitata cœptaue somniet, & ei tunc aliqua ratio occurrat, qua ad negotium aggrediendum in vigilia moueatur.

B

Denique in tertio genere somniorum constituit Aristoteles ea, quæ non ad aliquam diuinam aut physicam rationem, sed ad casum vel fortunam referri debent, quæ maiori ex parte in nihilum abeunt; etsi nonnulla interdum effectum sortiantur. Vt enim is, qui totum diem ludit, aliquando lucratur (quia, vt est in prouerbio, si sæpe iacias aliud alias ieceris) ita fit, vt è multis somnijs nonnulla interdum vera euadant. Hæc ferè sunt, quæ in hoc libello de diuinatione per somnium ab Aristotele traduntur.

C Sōnia fortuita.

D

Quousque somniorum præsagia auscultanda sint.

CAPVT III.

EX dictis cõstat, quæ fuerint Ethnicorum Philosophorum placita, circa somniorũ diuinationem, & vaticinia. Nunc quid de ijs reuera sentiri oporteat, explicemus. Sit primum pronunciatum: Negari non potest, aliqua somnia immitti à Deo, siue immediatè, siue interuentu Angelorum. Huiusce pronunciati veritas patet ex Sacris literis, quæ multa somnia diuinitus iniecta commemorant; quorum nonnulla superius retulimus. Nec ratio,

1. pronũc.

E

qua

Dilut.arg. Arist. qua Aristoteles oppositum suadebat, vllius momenti est. In primis. n. Deus non solis imperitis & ignobilibus somniorum prænotiones confert, sed etiam sapientibus ac præcipuis viris, vt Sacræ paginę docet auctoritas. Deinde esto, illa Deus solis infimę sortis hominibus impertiret, non proinde hoc Dei maiestate alienum, & indignum foret existimandum; qui, prout expedit & ipsius diuina prouidentia efflagitat, munera sua ita communicat, vt nec infimis illa tribuendo deterior, nec summis largiendo eminentior fiat.

2. pronunciatum. Secundum pronunciatum: Ea tantum somnia, quæ à Deo, siue ab Angelis immittuntur, constanti & certa veritate futuros euentus prænunciant. Hoc ex eo patet, quia qui futurorum notitiam habere possunt, & ea dormiẽtibus prædicere, sũt Deus, Angelus, Dæmon: at futura contingentia, cum nec in se ipsis, siquidem nondum existunt; nec in suis causis, eò quòd definitam causam non habent, intellectui creato sint conspicua: reliquum, vt Deo tantum dilucidè ac certò constent, & post Deum ijs, qui diuino instinctu & afflatu ea norint, hoc est, solis Angelis, (loquimur enim hic de causis dũtaxat, quæ per somnia rerum cognitionem alijs communicant.) Etenim licet nonnũquam etiam Dæmonibus fortuita euenta diuinitus innotescant: vt testatur D. Aug. 2. de Gen. ad lit. c. 17. & lib. 2. ad Simplic. q. 3. D. Damascenus lib. 2. fidei Orth. c. 4. & D Thom. 2. 2 q. 172. art. 6 Futurorum tamen significatio, quam nonnunquam somniantibus Dæmones inijciunt, certa non est: quia cum veritatem odio insectentur, & mendaciorum omnium architecti sint, nihil ab eis solidum aut verum, sed vanitatis fuco illitum & ad deceptionem compositum, expectari debet.

3 pronũc. Tertium pronunciatum: Per ea somnia, quæ ex affectu corporis, vel cęlesti influxu obueniunt, possumus probabilem coniecturam capere aliquorum effectuum: vt ex certa commotione bilis correptum iri vehe-

A mentiori febri ægrotũ, & ex appulsu humoris, vel alterius eiusmodi qualitatis, quę antequam pluuia decidat aerem imbuit, futuram esse pluuiam. Hoc pronunciatum est ad mentem Aristotelis hoc in lib. quod item approbat D. Thom. 2. 2 q. 95. art. 6. patetque ex ijs, quæ à nobis superius explicata sunt.

Quartum pronunciatum: Vanum est ac superstitiosum, velle quidpiam B scire per insomnia à Dœmone iniecta; vel etiam per ea, quę aliunde nobis incidunt: si quis diuinationem extẽdat vltra id, ad quod virius causæ somnij pertingit. Hoc pronunciatum, quod traditur à D. Thom. loco antè cit. in primis quo ad dęmoniaca somnia, planè constat. Est enim res impietatis, & superstitionis plena, cum teterrimo Dei, & humani generis hoste id cõmercij genus habere, C eique fidem irrogare. Quod verò ad reliqua somnia attinet, pronunciati veritas ex eo ostenditur; quia qui ex ijs res occultas nosse vult, cẽsetur taciti fœderis societatem cum Dæmone inire; vt eodem loco D. Thom. & Caiet. tum inibi, tum alias animaduertunt. Nam cum eiusmodi cognitio necà Deo, nec ab Angelis, nec ab hominibus, nec à natura ipsa expetat; cogitur, velit nolit, fateri ad D Dæmonem, saltem implicitè recurri. Vnde nos Scripturæ diuinæ oracula à toto hoc genere superstitiosæ obseruationis somniorum frequenter deterrent: vt constat ex ijs, quæ legũtur Leuit. 19 Deut. 18. & 2. Paral. 33. & Ecclesiastæ c 5. Quo postremo loco. D. Hieron. in illa verba *(In multitudine somniorum, & vanitates, & verba plurima)* ita scripsit: *cum diuersa videris per nocturnam quietem, & varijs* E *anima fueris exagitata terroribus, siue incitata promissis; tu ea contemne, quæ somnij sunt, & solum Deum time: qui enim somnijs crediderit, vanitatibus se, & ineptijs tradet.* 4. pronũc.

Præterea esto, in prædicta somniorum obseruatione nulla cum Dęmone societas interueniret: satis per se ridiculum, & stultum est, ijs credere: alioqui habeatur etiam fi-

des

des delirantium, & ebriorum visionibus, ac spectris; quandoquidem vtriq. non minùs absurda & inepta cogitant, nec minùs hallucinantur. Accedit, quòd nec millesima pars talium somniorum vera euadit. Vnde rectè Tullius 2. Diuinat. miratur, cũ homini mendaci ne verum quidem dicenti credere soleamus; quo modo somniorum defensores, si somnium verum euasit aliquod, non ex multis potiùs vni fidem derogent, quàm ex vno innumerabilia confirment. Denique, eo etiam hi de hominum genere malè merentur, quòd cùm perfugium omnium laborum, ac sollicitudinum sit somnus, in causa sunt, vt ex eo ipso plurimę curę, metusq. nascantur: dum nonnulli eorum adducti opinionibus, quid portendant, quemve exitum sua somnia habitura sint, sollicitè disquirunt. Lege Lactantium in lib. de Opif. Dei, cap. 18. Medinam lib. 7. suæ Paræn. Ciceronem lib. cit. vbi de hac re copiosè & acutè disputat.

Explicatio problematum, ad somniorum præsagia spectantium.

CAPVT IV.

Respondeamus aliquot problematis ad somniorum diuinationem pertinentibus. Primum sit: cur melancholicis plura incidũt vera somnia, quam alijs? Resp. Quia ij, quia atra bili abundant, vt suopte ingenio cogitabundi sunt; ita frequentiùs somniant, ac multiplicium rerũ visiones experiuntur. Vnde quemadmodum is, qui totum diem iaculatur, aliquando collimat; sic illi somniando nõnunquam vera apprehendunt, & eò sæpiùs, quò frequentiora habent insomnia.

Lege Caietanum ad quæst. 12. Prima par. art. 11. — 2 Cur Deus nonnunquam in somnijs potiùs, quàm vigiliæ tempore, occultarum rerum vaticinia inspirat? Resp. Primùm, quia animus à tumultuãtium rerum curis abiunctus, & externorum sensuum functione vacans, aptior est ad diuinarum rerum cogitationem cœlitus hauriendam.

A Secundò, quia ipsum noctis silentium maiorem erga res diuinas reuerentiam conciliat. Postremò, quia vt Deus latibulum suum tenebras posuisse dicitur, quia eius splendor mentis nostræ aciem perstringit & quodammodo occæcat: ita potiùs noctis caliginem, vt cum hominibus colloquatur, eligit, Consule D. Bonauent. in 2. dist. 25. quæst. 6. nu. 76.

B Hinc iam patet solutio eius argumenti, quo nonnulli, vt suprà meminimus, ostendere nitebantur; non decere; vt Deus somniorum ambage, & circuitu arcana sua hominibus aperiat. Decet enim nonnunquam ita fieri, ob eas rationes, quas hic attulimus.

3 Cur diuina somnia non semper clara sunt & aperta, sed interdum obscura, & quasi ænigmatum inuolucris obtecta? Resp. Quia sic huma- C na mens ad diuina mysteria, vti oportet, veneranda & in pretio habenda efficaciùs instruitur, quàm si eadem primo statim occursu prænosceret. Accedit, quòd ij quibus ea traduntur, dum eorum intelligẽtiam à Deo poscunt, ad altiora, & diuiniora percipienda magis idonei fiunt. — Cõsule D. Dion. c. 2. cœlestis. Hierarch. D. Th. 1. p. q. 1. art. 9.

4 Estne verum, quod scripsit Iamblichus, diuina somnia non obueni- re hominibus, nisi aut primo, aut ex- D tremo somni tempore: quia tunc animus aut nondum vaporibus in caput sublatis omnino oppressus sit; aut ijs iam euanescentibus solutior ac liberior fiat? Resp. Fuit ea opinio non Iamblichi tantùm, sed eorum qui apud Ethnicos interpretationem somniorum profitebãtur. Vnde somnia ad se deferentibus nihil respondebant, si extra prædicta tempora illa sibi accidisse dicerent. Sed hoc fi- E ctitium est, & inane, ac nulla munitum auctoritate: & quouis tempore, vt æquè facile, ita liberum Deo est, rerum prænotiones humanæ menti inijcere. — Iamblichi opinio de diuinis sõnijs.

IN LIBRVM ARISTOTELIS

DE RESPIRATIONE.

CAPVT I.

Commodius fore iudicauimus ad ordinem facultatemq. doctrinæ, nostram cômentationem in librum de Respiratione hoc in loco statuere. Occurrit autem in primis disquirendum, quæ sit causa efficiens respirationis? quæ quoniam duplex est, videlicet principalis, & instrumentaria; illud primò sciendum, cùm respiratio sit vitalis operatio, principem causam effectricem illius post ipsum animal (cui vt supposito omnes functiones primariò deferuntur) esse animam: deinde instrumentariam, esse vim motricem corpori inhærentem: instrumenta, quorum ministerio & interuentu hæc motio perficitur, esse eas partes corporis, ad quas spectat eductio seu transuectio externi aeris ad cor; siquidem respiratio nihil est aliud, quàm attractio aeris ad cor, vt in progressu enucleatiùs dicemus.

Causa efficiens respirationis.

Hæc instrumenta sunt, ipsum cor, pulmones, diaphragma, arteria venosa, arteria vocalis. Porrò autem pulmonis corpus læue, & rarum est, velut è spuma quadam sanguinea concretum, ac spongiæ simile, vtpote ad hauriendum imbibendumque aerem à natura comparatum. Prætererea, vt describit Fernelius lib. 1. suæ physiol. cap. 9. pulmonis caro contexitur triplici vasorum genere, retis modo implicatorum. Quorum primum est arteriosa vena, quæ è dex-

Instrumenta respirandi.

A tro cordis ventriculo in omnes pulmonis particulas diffunditur; per hanc verò cor alimentum pulmoni transmittit, quod nulli alteri membro præstat, docente Galeno lib. 2. de Nat. facul. Secundum, arteria venosa, quæ ex omnibus eius particulis tenues riuos tanquam radices excipiens, trunco vnico in læuum cordis sinum intruditur. Tertium, aspera arteria, quæ à faucibus ortum ducens, B in duas regiones primùm biuio distracta, mox deinde in exiguas propagines dissecta totum pulmonem decurrit, in eumque aerem attractum infert. Diaphragma, quod Latini cingulum & septum transuersum vocât, est musculus quidam simplex & rotundus, qui spiritalia viscera à naturalibus, hoc est, cor & pulmones à iecore & liene, velut paries quidam interiectus, dirimit.

C Igitur omissis antiquorum de re proposita sententijs, quas hoc in libro refellit Aristoteles, statuendum est, respirationem hunc in modum fieri: Attrahitur externus aer per arteriam vocalē, interuentu diaphragmatis, ad pulmones: hi sese dilatando quasi folles aerem attractum in cor effundunt, frigidam ei qualitatem impertientes; sed mox reciproca vicissitudine eûdem aerem æstu cordis calefactum se contrahendo foras eijciunt. Quo fit, vt respirationis duæ sint partes: inspiratio, qua aer attrahitur, expiratio, qua emittitur. Sed enim obseruit etiam arteria venosa ad respirationem, quate-

Respiratio quo pacto fiat.

Respirationis duę partes.

nus per eam cor pulmonis aerem ad se allicit.

Docet autem Galenus 6. de Vsu part. ideo aerem non continenter adduci ad cor, sed primum deferri ad pulmones, tanquam ad spiritus prõtuarium: quia alioqui ob inopiam collecti aeris non possemus diu sermonem continuare, nec mergi in aquam suffocationis metu; nec sine respiratione fumum, aut puluerẽ, aut noxiam aeris qualitatem excutere. Vnde necessum foret, vel pestilentẽ auram intempestiuè inspirare, vel omnino nihil inspirantes confestim extingui. Nunc autem secus res se habet, si quidem cor ex fistuloso pulmonis conceptaculo copiosum spiritum ducit, eumque rursus in pulmonem reddit.

Enucleatius explicatur quanam vi pulmones moueantur.

CAPVT II.

QVæri autem solet, num pulmones ad attrahendum pellendumque aerem suapte vi, an potiùs à corde, vel à diaphragmate concitentur. Aristot. hoc in lib. c. 4. & 3. de Part. anim. c. 6. docet, pulmoni delegatum esse respirandi officiũ; habere tamẽ principium & originẽ sui motus à corde. & c. 10. eiusdẽ lib. de Part. anim. nullum diaphragmatis vsum agnoscit, præter abiunctionem spiritualium membrorũ ab inferiorib. Gal. lib. 4. de Loc. aff. c. 5. & 8. lib. 5. c. 2. & 3. & lib. 5. de Vsu par. c. 15. alijsq. in locis. Item Auicenna Fen. 3. Can. tract. 1. c. 7. Conciliator diff. 99. Thomas Garbius in sua summa lib. 7. tract. 49. arbitrantur, pulmones non moueri ab se, sed motu diaphragmatis. Quæ sententia ex eo ostenditur: quia pulmonum caro est admodũ mollis & flaccida, proindeque minimè apta ad exercendũ per se motum & eleuandum thoracem, cùm tamen diaphragmatis substantia ad id per quàm idonea sit, vtpote bene firma & multis neruis cõstans. Secundò idẽ confirmatur: quia

Item Thomas à Vega ad c. 5. l. 4. de loc. affect.

A compertum est læso diaphragmate, eiusque motu cessante, confestim inhiberi agitationem pulmonum. Itẽ, quia pulmones, etiam dum sanie tabescunt, & expuuntur, non desinunt moueri: desinerent autem, si a seipsis mouerentur.

Auenroes 2. Collig. cap. 59. existimat, motum pulmonum proficisci tum à diaphragmate, tum à propria ipsorum virtute: fateturque latuisse Aristotelem hunc diaphragmatis influxum erga pulmones: nec debere id mirum videri, quia eius ętate nondum anatomica obseruatio magnam fecerat progressionem. B

Hæc dubitatio aliquot propositionibus enodanda est. Prima sit: Pulmones non mouentur ad motum cordis. Hæc probatur primũ, quia non est idem concentus respirationis & motus cordis; cùm vni respirationi plures arteriarum, & cordis pulsationes respondeant. Secũdò, quia respirationem possumus aliquantulum inhibere, & tardiorẽ celerioremve efficere; non autem cordis motum. C Propos. 1.

Secunda propositio: Pulmones non solum mouentur motu diaphragmatis, & musculorum pectoris, sed etiam propria virtute. Priorem partem huiusce propositionis suadent rationes, quas paulò antea pro Galeno, Auicenna, & Garbio attulimus. Posterior ex eo ostenditur, quia cum pulmonibus respirandi officium natura commiserit, vt Aristoteles 3. de Part. anim. capit. 6. docuit (quod ita intellige, vt non ex toto, sed partiatim tale eis munus dederit; siquidem ad id quoq. diaphragma concurrit) certè consentaneum fuit, vt etiam pulmonibus propriam vim motricem ad eum motum administrandum impertiretur. Nec facilè pronunciandum videtur, Aristotelem ignorasse prædictum concursum diaphragmatis ad agitationem pulmonum. Etenim licèt illius locis citat. non meminerit; non proinde tamen eum negasse conuincitur. D E Propos. 2.

Tertia propositio: Motus pulmonum Propos. 3.

num non solùm à prædictis causis dependet, sed etiam à corde, tanquam à communi fonte natiui caloris; tum priuatim, quatenus pulmones à dextro cordis ventriculo sanguinem hauriunt, quo pariter incalescunt aluntur que. Huiusce propositionis veritas ex superioribus constat; ostendimus enim, calorem, quia à corde in cetera membra influit, opificem esse omnium functionum in animantibus: item, cor è dextro suo ventriculo sanguinem ad alimentum pulmonibus tribuere, quod nulli alteri membro præstat; vt videlicet eis refrigerationis gratiam eo beneficio compenset. At enim cùm eiusmodi sanguis è caloris officina proximè dimanet, non poterunt non illius pulmones vehementius incalescere, & motricem vim acuere.

Ad rationes, quæ suadebant motum pulmonum à solo diaphragmate oriri, dicendum: licèt pulmones flaccidi & rari sint, nec per se thoracem, vel diaphragma ciere queant; non proinde motrice facultate sic destitui, vt non valeant pro sua portione aliquid conferre ad proprium motum: ita tamen, vt ad eum præcipuè concurrat diaphragma, cuius substantia multo robustior est, ac neruosior. Ad secundum: læso diaphragmate impediri agitationem pulmonum, tum propter cohærentiam quam inter se habent, tum quia virtus motrix innata pulmonibus imbecilla est, nec per se ad id munus obeundum sufficit. Ad tertium: pulmones, etiam dum morbo tabifico paulatim absumuntur, non omnino priuari motu, quia non à se tantùm mouentur: item, quia non nisi morte subeunte eorum virtus motiua omnino deperit.

Læso diaphragmate motus pulmonũ impeditur

Dubium. Solet in controuersiam adduci, num motus respirationis naturalis, an voluntarius sit? Omissis controuersijs dicimus, hunc motum partim voluntarium, partim naturalem esse.

Respõsio. Est autem voluntarius, qua ex parte arbitratu nostro nunc crebriùs, nunc rariùs; nunc tardiùs, nunc celeriùs, respirare possumus: imò etiam quia non est per naturam absolutè impossibile, respirationem omnino cohibere: vt lib. 2. de Motu musc. capit. 1. Galenus probat exemplo serui barbari, qui vehementer iratus cohibito spiritu sibi mortem consciuit. Sed est idem motus simul naturalis, non solùm quia tantam eius necessitatem animantibus natura indixit, vt absq; illius vsu vita seruari nequeat: sed etiam quia partiatim oritur ab ipso pulmone, cuius motio non est arbitraria: tum propterea, quia difficillimum est propter innatum vitæ amorem & mortis atrocitatem, ad interitum vsq; spiritum inhibere. Quo fit vt potiùs asserendum, haud esse in nostra potestate non omnino respirare; cùm rarò inueniri queat; qui eam sibi vim inferat.

Quæstio. Disceptatio tamen est, num prædictus motus magis voluntarius quàm naturalis dicendus sit? Plerique Medicorum magis voluntarium appellandum censent: vt Galenus lib. 2. de Motu musc. Fernelius lib. 6. Physiol. capit. 18. Vallesius lib. 2. Contr. Med. & Phil. capit. 2. & alij. Conciliator verò diff. 39. iudicat vocandum medium, hoc est, partim voluntarium, partim naturalem: quod arbitratur placuisse Auicennæ 13. tractat. 1. cap. 7.

Resp. Nobis tamen videtur appellandus magis naturalis, quàm voluntarius; propterea quòd, citra omnem liberi arbitrij actionem, & vigiliæ, & somni tempore exerceatur: etsi aliquo modo vocandus sit spontaneus, seu voluntarius, ob ea quæ superiùs diximus. Vnde & Aristoteles in lib. de anim. motu, cap. 8. respirationem cõnumerat inter motus non voluntarios.

De fine respirationis.

CAPVT III.

Egimus de effectrici respirationis causa: proximum est, vt de illius fine disseramus. Respirationis finis, vt cap. 3. & 5. huius lib. Aristoteles docet, est cordis refrigeratio, & quæ inde

Duas ob inde subsequitur tutela natiui calo- caufas ris. Duabus enim potissimum causis tire calore petit calor: eoque abolito ruit in perniciem viuens, cui inhæret, & ad cuius conseruationem requiritur: nimirum vel quia eiusmodi calor immodici frigoris appulsu extinguitur; vel quia marcescit, & suffocatur defectu aeris refrigerantis. Vtique nimio frigore caloris iacturam faciunt, emoriunturque nonnunquam ij, qui niuosa loca traijciunt, & qui liberaliori potu algidæ aquæ irrigatur. Similiter pruina & perfrigido ventorum flatu, stirpium & vinearum germina aduruntur, & integræ arbores succo omni exhausto inarescunt. Inopia verò refrigerationis euanescit flamma Medicis cucurbitulis, vel clauso furno coërcita. Intereunt animantes quibus fauces præcluduntur, & qui in balneis, vel hypocausto nimis feruentem auram trahunt, & qui paucum eundemque aerem continenter bibunt: nam cùm is anhelitu assiduo incalescat, refrigerationis opem exhibere non valet.

Flāmæ refrigeratio necessaria.

Hæc igitur causa est, ob quam natura ijs animantibus, quibus cor vberiori spirituum copia & calore æstuat, respirationem attribuit: videlicet, vt cor reciprocantis aeris accessu incendium mitiget, caloremq. ferocitatis impetu in proxima irruentem sub idonea mensura tueatur, & fuligines ac recrementa ex humorum adustione orta in recentem aerem submittat, forasque expellat. Opprimitur enim, & strangulatur cor istiusmodi superuacaneis, non secus, ac flamma crasso multoq. fumo. Vnde qui corde grauiter vehementerque affliguntur, ex sufflatione recreantur: estque id tunc illis vnicum remedium, quod torridum vaporem & suffocantes halitus eximit ac propulsat. Ita verò appulsio recentis frigidique aeris per respirationem facta, duas ob causas requiritur: tum ne calor natiuus feruida exhalatione obtectus, aut confertim aceruatus, subditò languescat & & stranguletur; tum ne plus æquo

Lege Ter- tul. in lib. de Anima cap. 10.

1. argum. Plinij.

A effusus ac dissipatus omnino pereat: quorum alterum præstat aer excipiendo in se cordis fuligines; alterum coercendo calorem, seque illi hinc inde opponendo.

Addunt etiam Medici, comparatā fuisse à natura respirationem ad nutriendos spiritus vitales; aiuntq; deferri à pulmonibus per arteriam venosam aerem ad sinum cordis sinū, vbi vitales spiritus efformantur, ibique eiusmodi aerem in spirituū substantiam facessere. Qua de re ita scripsit Fernelius lib. 6. Physiol. cap. 18. *Ambiens aer per os & nares in asperam arteriam insiliens, nō modò eius ramos, qui per pulmonis substantiam diffusi sunt, sed & omnem ferè eius molem implet: adeò vt vniuersam thoracis capacitatem, tum inflatus atque spiritu turgēs pulmo refarciat & impleat. Qui hic haustus aer fuerat, primam in pulmone elaborationem sumit, illicque concoquitur, et preparatur vi carnis, quę planè tenuis est, mollis, & aerea; vt proinde huiusce operis causa maximè constructa esse videatur: quemadmodum & caro iecinoris ad sanguinis confectionem. Non enim externus aer rudis, frigidus, & impurus, & derepente irruens, fieri potest interioris spiritus conueniens pabulum: sed hunc, quemadmodum & alimenta, necesse est paulatim mutari, & familiarem innato spiritui qualitatem longiuscula interposita mora recipere. Post hęc autē elaboratus diligēter hic spiritus in sinistrum cordis ventriculum arripitur: ex quo accedente sanguinis vapore, qui ex dextro ventriculo permanauit, vi cordis insita, & ingentis caloris incendio: haud secus atque in fornace spiritus procreatur vitalis, qui demū in omne corpus per arterias diffusus, salutarem impertit cunctis calorem.* Hæc ille. Quæ magna ex parte desumpsit ex Galeno lib. 7. de Vsu par. ca. 7. & 9. in lib. de Vsu pulf. Eandemque doctrinam tradidit Hippocrates in lib de Alim. Auicenna Fen. 1 1. tractat. 3. Aphrodisæus lib. 2. Probl. quæst. 63. Quod autem prædicta spirituum nutritio admitti debeat, ex eo concludunt; quia cùm spiritus substantia tenuis, ac propè aerea sit, passimque effluat & dissi-

Alius finis.

& dissipetur, nec tam facilè e sanguinis vapore per neruos instaurari queat; consequens est, vt è re admodum sibi cognata, & similis, qualis est aer, reficiatur, nutriaturque.

Quibus animantibus respiratio conueniat?

CAPVT IV.

Nō omnia animantia respirare.

Licet omnia animātia calore prędita sint, proindeque refrigerationem aliquam desiderent; nō eam tamen respirationis beneficio vniuersa obtinent, sed alijs modis, vt progressu patebit. Hinc Aristoteles 1. capit. huius lib. & lib. 3. de Part. anim. cap. 6. inuestigat, quibus animantium generibus respiratio competat: statuitque ijs duntaxat conuenire, quæ sanguinea sunt, & pulmonem habent. Hæc enim, vt natiui caloris incendium in se maius continent; ita appulsionem & ingressum requirunt frigidi aeris, qui interiora quæque facilè peruadit, & huc illucque breui temporis spacio commeat, atque adeò meliùs & commodiùs refrigerat. Ea igitur, quibus pulmo inest, respirant omnia, solaque. Verùm ex his quædam, inquit Aristoteles, pulmonem habent penè exanguem, & nimis fungosum: vt ranarum genus, fluuiatiles mures & testudines, delphini, crocodili, balænę, aliaque nonnulla. Hęc autem minùs frequenti respiratione egent: quia cùm frigidiora sint, vbi semel eorum pulmo aerem imbibit, refrigerari ab eo diu possunt absq. recentis aeris accessu. Quæ tamen si vi aliqua diutiùs sub aquam teneantur, emoriuntur: vti aliquando accidit delphinis reti deprehensis.

Lege Galenum li. 16. de Vsu par. cap. 9.

Aristotelis argumēta, quod non oēs pisces respirent.

Quod ceteri pisces non respirent, probat Aristoteles eodem cap. Primùm, quia inter respirandum oboriaretur aqua aeri, atque ita hæc duo corpora sese mutuò impedirent: vel certè daretur simul expiratio & inspiratio. Secundò, quia pisces non habent arteriam, sicuti nec pulmonem; sed eorum ventriculus ori pro-

A ximè adhæret. Tertiò, quia non mouent aliquam particulam ventris, vt cetera spirantia. Quartò, quia cùm in aquis moriuntur, non videmus in summo aquæ bullas fieri: quod tamē accidit, cùm respirantia aquis suffocantur, quia per vim spiritus exit. Quintò, quia pari modo possent reliquæ animantes in aquis respirare: quod negat experientia. Sextò, quia non interirent paulò pòst extra aquam,
B vbi affatim eis suppetit aer, quem alternatim ducant. Ceterùm quia pisces suam quoque refrigerationem requirunt, aquam admittunt ore & branchijs: quæ cum sint coniunctæ venis quibusdam & arterijs cordi cohærentibus, eo pacto viscerum temperant calorem. Vndecùm iam senectute, vel alia causa mouere branchias non possunt, suffocantur: vt testatur Aristot. cap. 6. huius lib.
C

Opinio existimantium, omnes in vniuersum pisces respirare: eiusque impugnatio.

CAPVT V.

Lege Tertul. in lib. de Anima, cap. 10.

Vetus tamen opinio fuit Anaxagoræ & Diogenis, vt refert Aristoteles 1. huius lib. cap. pisces, etsi plerique pulmone careat, nihilominus respirare omnes. Quod item
D asseuerat Plinius lib. 9. Nat. hist. cap. 7.
hisce adductus argumentis. Primū, 1. argum. Plinij.
quia esto aquatilia pulmonibus careant, possunt eis loco pulmonum alia spirabilia viscera subesse, ita volente natura: sicut & pro sanguine
est multis alius humor. Secūdò, quia 2
non deest intra aquas vitalis halitus, qui etiam in terras, spissiorem naturæ partem, penetrat: argumento animalium, quæ semper defossa vi-
E uunt, vt talpæ. Item, quia sępè obser- 3
uata est in piscibus æstiuo tempore intra aquam quædam anhelatio, &
tranquilla velut oscitatio. Præterea, 4
quia pisces dormiūt: sine respiratione autem somno locus non est. Po-
stremò, quia id indicat bullantium 5
aquarum sufflatio, & auditus atque odoratus piscium: quorum neutrum absque aeris interuentu fit.

Ean-

Idẽ sentit Rondelet. Eandem sententiam tuetur Rondeletius lib.4.de Pisc. capit.9. quam aliquot etiam argumentis stabilire conatur. Primùm, quia, vt Aristoteles 3.de Generat.anim.capit. 11.ait, mare omnium particeps est, videlicet humoris, aeris, & terræ: quare non deerit piscibus aer, quem intra aquas hauriant. Secundò, quia respiratio, vt Medici tradunt, necessaria est ad nutricationem spirituum: at etiam pisces spiritibus indigent. Tertiò, quia si in vase angusti oris aquæ pleno concludantur pisces, illic diu viuunt & natant, si orificium apertum habeant; si autem ita vas obturetur, vt aeri aditus non pateat, cõfestim suffocantur: quod non accideret, si eis sola aqua ad refrigerationẽ sat esset. Quartò, quia ad respirãdum sufficit tepor æthereus, & cœlestis spiritus omnia peruadens, de quo est illud Poetæ:

Eius 1.arg.

2

3

4

Virgil. Aeneid.6.

Spiritus intus alit, totamque infusa per artus.
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Concludit itaque Rondeletius, omne piscium genus respirare; sed variè. Nam belluæ, inquit, marinæ, & quæcũque pulmones habent, aerem vna cum aqua hauriũt: eadem autem fistula eijciunt, qua etiam spiritum ducunt, veluti nos naribus: sicque respirant balænæ, delphini, physeteres. Alia pulmonibus sine fistula: vt testudines marinæ, palustres, & fluuiatiles: similiterque vituli marini, quibus patentes sunt nares, larinx angustissima; quo fit, vt naribus aquam haustam reddant, aerem retineant. Reliqui pisces, quibus branchiæ vel apertæ, vel opertæ sunt, ijdem aerem trahunt, & aquam simul haustam emittunt. Ostrea, tenuissima cõtecta cute, per cutis exiguos meatus videntur respirare. Et deniq. omnia aquatilia, pro caloris ventilandi & spirituum reficiendorum magnitudine vel exiguitate, alio atque alio modo respirationem exercent.

Gal.lib.6. de vsu p. cap.9.

Sol. 1 arg.

Non est tamen propter superiora argumenta recedendum ab Aristotelis doctrina, quam communis philosophantium schola tuetur. Quare ad primum eorum, quæ ex Plinio attulimus, respondendum est: nec pulmones, nec aliquid vice pulmonum omnibus piscibus inesse; cum id non omnes exigant, sicuti nec omnes respirationem desiderant. Ad secundum facilius terræ visceribus, quàm sub aquis aerem seruari. Etenim intra terram multæ sunt scatebrę, & meatus, qui, ne vacuum detur, ab aere occupantur: in aquis verò confestim aer subuolat, constipante se vltro fluido elemento. Ad tertium: cum aqua calore Solis incalescit, solere interdum pisces ore, & branchijs aquam frequentius haurire & reddere, vt magis refrigerentur: sicque anhelationem imitari: similiter dum serenũ tempus est, nonnunquam ore paulo hiare quasi oscitantes, vel propter affectum lætitiæ, vel alias ob causas; non tamen verè anhelare, vel oscitare, cum hoc sine interuentu aeris non fiat. Ad quartum: somnum ex se respiratione nõ indigere. Nos enim haud propterea inter dormiendum respiramus, quia somnum capimus; sed quia caloris refrigeratione perpetuò indigemus. Ad quintum: non excitari bullas emisso aere per exspirationẽ quorumuis piscium, sed ranarum, testudinum, aut aliorum, quibus respiratio conuenit: qui spiritum cauitate pulmonum asseruatum aliquando sub aquis laxant, & ad extimam aquæ superficiem remittunt. Ad sextum: neque auditum, neque olfactũ aquatilium, ad functiones suas obeũdas aerem flagitare; cum ad eorum sensiteria per interfusam aquam soni & odores, atque horum species transmitti queant.

Solut.2.

Solut.3.

Solut.4.

Solut.5.

Solut 6.

Ad primum Rondeletij dicẽdum: nihil aliud velle Aristotelem eo loco, quam mare non esse purum, & sincerum elementum; sed concretum permixtione qualitatum aeris terræque: habet enim mare non parum ex aereo calore, & terrea crassitudine. Ad secundum: aquatilia, vt deterioris naturæ sunt quam terrestria, ita minorẽ requirere spirituum

Respõsio ad 1. arg. Rondelet.

Ad 2.

copiam; proindeque sat illis esse eos A spiritus, quos natiuus calor è sanguine confici nutritque. Ad tertium: in vase angustiore vndiq. obturato minus diu viuere inclusos pisces, quàm si vasis orificium pateat; qua sine appulsu aeris incalescit in eo aqua, nec iam ad refrigerationis beneficium præstandum idonea est: vti Aristoteles hoc in lib. cap. 6. docuit. Ad vltimum: respirationem absque aere dari non posse: at nec calorem æthereum, nec vllum alium influxum è B cœlo dilapsum, aerem esse. Nec poetam nomine spiritus aerem intellexisse: sed vel animam mundanam ex dogmate Platonico; vel ipsum diuinum numen, quod per totam rerum vniuersitatem commeat, vt alibi exposuimus.

Ad 3.

Ad 4.

Quo pacto inter se conueniant, & dissideant, cordis arteriarumque motus, & respiratio.

CAPVT VI.

Comparemus nunc cordis & arteriarum motum, tum inter se, tum cum respirandi actione. Aduertendum in primis cor perenni agitatione concitari: nunc sese dilatando, quod vel sensu ipso conspicuum est; nunc contrahendo. Porrò autem dum cor dilatatur, sanguinem è vena caua in dextrum ventriculum euocat, & recentem aerem bibit è pulmonibus, quem per leues arterias in læuum sinum corripit. At dum contrahitur, eundem aerem iam calefactum foras pellit, simulque fuliginosa excernit, emittitque: partim per arteriam venosam in pulmones; partim per eam venam, quam aortam dicunt.

Motus cordis.

Arteriç verò similem motum subeunt: modò namque eleuantur, modò deprimūtur. Cum eleuantur, per externa quidem orificia alliciunt ad se ambientem aerem; per interna ad cor pertingentia, spiritus, & sanguinem trahunt, vnaque aliquam fuliginum cordis portionem paulò post abigendam excipiunt. Item etiam per laterales poros, & spiracula, venalem sanguinem à venis sibi cohærentibus ad arterialis nutrimentum prolectant. Rursus eædem arteriæ, cū deprimuntur & in se ipsas recidunt, fumidam superfluitatem, & torridi vaporis fæcem paulò antè contractā, excutiunt per meatus: quibus in vniuersam cutem, ventriculum, intestina, & in venas sese aperiunt; itemque in laxitatem ipsis arterijs circumfusam, quam eius rei gratia natura molita est.

Motus arteriarum.

Mirifice autem inter se conueniunt arteriarum, & cordis pulsatio. Primùm, quòd vtraque fit à facultate vitali, hoc est, à virtute quadam motrice, quæ in corde, quod vitæ fons est, ortum habet. Hanc vim sunt qui putent non esse aliud, quàm calorem sanguinis in corde ebullientis. Sed non rectè philosophan- C tur. Calor enim principium est alterandi, non loco mouendi, saltem per se & ex proprio ingenio; estque commune instrumentum rebus viuentibus, ad corporum functiones obeundas: illa autem vis motum ciens naturalis quædam facultas est, è secundo qualitatum genere ad id munus peculiariter administrandum delegata. Micant autem iugi motu arteriæ, non ob id tantum, quòd tu- D nicis cordi adhærentibus constent, aliàs oporteret etiam venas omnes, quæ intermedio venæ cauç cordi copulantur, vna concitari; sed quia ita cum corde vniuntur, vt ingenitam ad talem motum potestatem habeant, à corde tamen dependentem.

Cōsensus arteriarū & cordis.

Secundò conueniunt, quia eundem spectant finem, videlicet tutelam natiui caloris, modo paulò ante explicato. Quòd si quis roget, num E etiam per arteriarum distentionem cor refrigeretur? Respōdemus refrigerari, cū necessariò ab arterijs, quæ hiantia in corde oscula habent, aliqua aeris portio ad ipsū cor euadat. Nec obstat, quòd aer arteriarū fistulis interceptus, non nisi commercio arterialis sanguinis, atque adeò tepefactus ad cor perueniat: non enim vsque adeò incalescit, vt ad refrigeran-

Quæstio.

geran-

gerandum aliqua ex parte nō valeat. A

Tertiò consentiunt, quatenus eodem tenore & concentu sibi respondent: cùm enim sese cor explicat, explicantur arteriæ: dum se contrahit, subsidunt: id quod facilè deprehendet, vt Galen. lib. 3. de præsag. pulsf. cap. 2. ait, qui altera manu cordis pulsationem, altera motum arteriarum explorauerit. Ideoque arteriarum agitatio ipsum cordis motum, temperamentum, & abundantiam aut inopiam natiui caloris, in quo vita consistit, singulari naturæ artificio testatur. Vnde illud Plinij lib. 11. Natur. hist. cap. 37. Arteriarum pulsus in cacumine maximè membrorū euidens, index ferè morborum, in modulos certos legesque metricas, per ætatis stabilis aut citatus, obseruatione crebri aut languidi ictus gubernacula vitæ temperat.

Pulsus arteriarū index valetudinis, & morbi.

B

Sed comparemus etiam pulsationem cordis & arteriarum cum respiratione. Primùm est inter eas conuenientia, quia ambæ institutæ sunt à natura custodiendi ac temperandi caloris gratia. Quod maior Philosophorum & Medicorum pars, teste Galeno lib. de Vsu pulsf. c. inde probat, quia vtraque ijsdem ex causis similes mutationum differentias sortitur. Nam qui corporis exercitatione aliave causa incalescunt; ij non modo crebriùs ac frequentiùs respirant; sed pulsus etiam pari modo mutatos exhibent. Præterea in ijs qui algent, sicuti respiratio tardior ac minor deprehenditur, ita & pulsus.

C

D

Sanè quidem euariantur hi motus secundùm ætatum discrimina: nam puero recens in lucem edito pulsus frequentior est; sicuti seni rarior: qui autem in media ætate sunt, ijs pulsus ad proportionem respondet, prout ad pueritiam vel senectutem magis accesserint. Præter hęc vehementes animi affectus, ciborum genus, anni tempora, cœli solique constitutio, & vno verbo omnis ad frigus & calorem mutatio, pulsum respirationemque aliter afficere consueuerunt.

E

Secundò cōsentiūt in eo prædictī motus, quod vt quies illa, quæ arteriarum contractioni succedit, maior est quàm ea quę dilatationem sequitur; sic quę inspirationem antecedit, maior existit, quàm illa quę superuenit: vt loco antè cit. Galenus docet.

Differunt autem ijdem motus inter se primùm, quia quod ex respiratione vni cordi præstatur, id ex pulsu toti corpori impenditur: videlicet refrigeratio, & natiui caloris custodia, fuliginumque depulsio. Secundò, quia minus necessarius est cordi & cuilibet alteri membro arteriarum pulsus, quam cordi respiratio: poterunt enim brachiorum arteriæ diu religatæ esse & absque pulsu citra noxam, non tamen cor sine pulmonum afflatu: videlicet vt ceteræ partes animantium minori indigent calore; ita minùs eis nocet intermissio actionis ad tuendum calorem destinatæ. Tertiò, quia pulsus præcipuè obseruit ad deferendum spiritum & calorem; respiratio verò ad caloris refrigerationem, & ad torridum noxiumque vaporem è cordis ventriculis excludendum. Quartò, quia multo frequentior est pulsus, quam respiratio. Cuius rei causa est, quòd tanta in pulmonem aeris copia simul infertur, vt vnus inspirandi actus multis cordis attractationibus sufficiat. Nec sine tā copioso aeris in pulmonem influxu possent animantes vocem edere: quandoquidem vox suspensionem expirationis deposcit; quæ suspensio absque multi aeris intus collecti beneficio non datur. Quintò, quia pulsus actio omnino naturalis est, nulloque pacto arbitratu subdita; respiratio autem aliquo modo voluntaria censetur, ad motum superiùs explicatū.

Solutio problematum, ad ea quę proximis disceptationibus conclusa sunt, pertinentium.

CAPVT VII.

Proximum est, vt ijs, quæ de re præsenti sese offerunt, problematis occurramus. Primum sit. Quam-

Quamobrem motus cordis cœlestium sphærarum conuersioni assimilis perhibetur? Responsio. Quia vt à motu cœlesti communes sublunarium corporum actiones pendent, ita à motu cordis reliquorum membrorum functiones, proxime aut remotè, ortum habent: vel ea saltem ratione, quòd absque natiui caloris ope neutiquam administrantur. Est & alia conuenientia, quòd vt cœli motus perennis est, ita & cordis pulsatio: nisi quòd ille continuitatem seruat, hæc quietis morulas, de quibus suprà diximus interponit Lege D. Tho op. 35. qui de motu cordis inscribitur.

Motus cordis n. ō. est simplex. 2 Estne motus cordis vnus simplexque, an compositus? Resp. Fieri nequit vt vnus sit, qui è duobus inter se pugnãtibus, videlicet pulsu & tractu, seu systole, & diastole, id est, dilatatione, & contractione cõstat, atque interiectam quietem habet. Nec obstat quòd natura, quæ ad vnũ definita est, minimè videatur posse ad diuersos motus inclinare. Hi enim motus ita sunt diuersi, vt vnam circuitionem, id est, motum corporis ab eodem ad idem punctum in orbem redeuntis, imitentur. Similiter pronunciandum de arteriarum pulsu, & de respiratione: videlicet, quemlibet horum motuum non vnum esse. Vnde Galenus 4. de differ. puls. *non perperam, inquit, Zeno quendam motum ait esse pulsum, non simplicem, neque vniformem, cùm ex contrariis motibus constet, vt motus respirationis.*

Cor exemptum aliquandiu pulsat. 3 Quãnam vi exempto corde ab animali vterque sinus cordis aliquãdiu pulsat? Resp. Propter feruorem sanguinis & spirituum: nec enim hi vt primũ ab anima destituuntur, confestim restinguũtur aut refrigerãtur.

4 Si diaphragma, & pulmones postquam eleuati fuere, suopte pondere ad eundem statum regredi & concidere possunt, quia corpora sunt grauitate prædita; cur expiratio, quæ fit collabentibus in se pulmonibus, virtuti animæ mouentis attribuenda erit? Resp. Cùm ipsa quoque expiratio arbitratu nostro, A nunc maiori, nunc minori vi fiat; siquidem maiori conatu aerem efflant qui clamant, quam qui submissa loquuntur voce: haud dubiè concedendum erit, ipsam quoque talium membrorum depressionem à motrice animæ facultate, diaphragmati, & pulmonibus insidente, oriri. Quare Galenus in lib. de respir. causis, duplices tradit musculos: alios respirationi obeundæ à natura datos. Mo- B tus autem, qui à sola membrorum grauitate manat, musculos non curat, vt luce clarius est.

5 Cur saltem cordis, & arteriarum contractio, quæ omnino naturalis est, non erit ab insita grauitate? Resp. Etiam motus, quo arteriæ & cor deprimuntur, operatio est maximè vitalis, valdeque necessaria ad tuendam vitã, vt ex dictis constat ac proinde oriri debuit ab anima; cui in- C cumbit, viuentium saluti, & incolumitati consulere. Non proficisci verò à grauitate, vel illud argumento est, quòd cũ muliẽ subsunt fuligines, quæ depressionis motum retardare deberent, tunc cor & arteriæ maiori impetu sese contrahunt, videlicet procurante id anima interuẽtu motricis virtutis, ad excernendam fumeam materiam, quæ calorem suffocat. Procurante inquam, non ex no- D titia, qua præsentem agnoscat necessitatem, vt quidam ætatis nostræ Philosophus in comment. ad cap. 36. artis medicæ tradidit (nec enim cordis, & arteriarum motus cognitione dirigitur) sed ex naturali inclinatione, & quasi instinctu ab ipso autore naturæ ingenito, quo potentiæ etiam vegetatrices, actiones merè naturales, prout rei necessitas aut opportunitas exposcit, attemperare consue- E uerunt.

6 Vterè duobus motibus antecedit in respiratione, & pulsu, num distensio an contractio? Resp. Non consentiunt hac in re Philosophi. Videtur tamen probabilior eorum sententia, qui distensionem priorem faciunt: nec enim cur vel arteriæ formantur cum aere quem illico excludant, antequam recentem intror-

introrsus aduocent. Certè inspirationem expirationi præire, cōceptis verbis docet Aristotelis hoc in lib. c. 2. probatque ex eo, quia cum morientia postremò expirent, oportet inspirationem vicem subire principij, id est, vitam ab inspiratione inchoari: est enim consentaneum, vt eius beneficio animantes vitam auspicentur, cuius contrario moriūtur. A

7 Quid causę est, cur homines quidam diutiùs quàm alij, spiritum in aqua contineant? Resp. Quia ampliores habent pulmones magisque fistulosos: quorum proinde cauitate plus aeris excipiunt ad refrigerandum cor. B

8 Quamobrem hausto vberiori alimento remissior est in somnis cordis & arteriarum dilatatio, quàm contractio, depressiove? Resp. Quia tunc introrsum se conferente natiuo calore, eoque circa ventriculum & alia viscera, vbi cibi excoquūtur, collecto, necessum est multam gigni fuliginem, quę maiorem exinanitionem poscit; contractio autem ad id potissimùm obseruit: siquidem dum venæ & cor in se concidunt, interceptum aerem vna cum recrementis explodunt. Itaque vbi plura suppetunt excrementa, ibi maior vehementiorque ad ea excutienda depressio datur. C

9 Cur pueri quàm puberes plus, & crebriùs respirant? Respon. Tum quia plus in se cohibent innati calidi, semper autem caloris magnitudinem sequitur respirationis frequentia: tum quia eorum spiritus ampliorem aerem desiderat, eo quòd dum gignitur, multum effert excrementi fuliginosi, ob alimenti copiā, quam excoquunt. Senibus autem, cùm frigidiores sint, consequens est, vt minor & rarior quàm ceteris cōtingat respiratio. Quæ etiam communis causa est, cur in balneis, hypocaustis, & calidis regionibus, maior densiorque fit respiratio: in frigidis verò locis secus res habeat. Lege Aristotelem in lib. de Vita & morte, c. 2.

10 Cur à cibo parùm, hoc est minori aeris copia, frequentes tamen respiramus? Resp. Quia tunc propter ventriculi dilatationem arctior patet spiritui transitus per thoracē; sed respiratus paruitatem assiduitatis ope compensamus.

11 Cur qui se multo cibo ingurgitarunt, pulsum maiorem, respirationem minorem edunt? Resp. Quia tunc aeris minus alliciunt, ob caussam paulò antè adductam; & tamen aucto cordis calore & viribus ex cibo, maior subsequitur & cordis & arteriarum commotio.

IN LIBRVM ARISTOTELIS
DE IVVENTVTE ET SENECTVTE.

Varia ætatum discrimina.

CAPVT I.

Discretio ætatum, de quibus Aristoteles hoc in libro agit, assignari consueuit à Philosoph s ex mutatione calidi & humidi, quibus animantium vita continetur. Quæ tamen mutatio non quælibet, sed insignis esse debet Igitur secundum hanc notionem tria ætatum discrimina constituuntur: pueritia, iuuentus seu florida ætas, & senectus. Ad pueritiam pertinet calidum & humidum affluens, ac copiosum: ad iuuentutem calidum & humidum apprimè temperatum: ad senectutem calidum & humidum iam diminutum, & in occasum vergens. Ita licèt vita senum in calido & humido, vt communis omnium animantium viuendi ratio consistat; superiorum tamen ætatum comparatione senectus frigida & sicca iudicetur.

Prima distributio ætatũ, earumq. temperamẽta.

C Quod animantium vita hoc ordine graduque temperamenta decurrat, non difficilè quiuis intelliget. Etenim cum fœtus è semine & sanguine, in quibus larga humoris & caliditas copia viget, coalescant; fit inde consequens, vt eorum membra à prima vitæ ingressione humido, calidoque abundent. Et quidem quod ad humorem attinet, id etiam sensus iudicium commonstrat: infantis enim caro flaccida, humidaque tactu dignoscitur. De calore autem id palam docuit Galenus 8. de plac. Plat. & Hipp. & ante illum Hippocrates, tum 1. Aphor. 14. tum lib. 2. de Nat. hum. capit. 12. dum hominem prima die calidissimum statuit: quod nos etiam 1. de Ortu, & interitu varijs in id adductis rationibus comprobabimus. Quia verò calor continenter carpit humidum, & ipse agendo atteritur & languescit: necessariò, cũ ad extremam vitæ partem deuentum fuerit, corpus frigidum erit, exesaq. ac dissipata humidi primigenij substantia. Vnde etiam patet, quòd inter hęc extrema situm est tempus, id humoris & siccitatis medio potiri: non quasi absolutam & ad punctum exactam obtineat temperiem; sed maximam, quæ ætatum decursu contingit, quatenus florida ætas, nec vt senium inarescit, nec vt infantia humore nimio affluit.

Diuiduntur etiam hæ tres ætates in alias minutiores. Nimirum prima ætas, quæ anno ferè quinto & vigesimo terminatur, in infantiam, pueritiam, pubertatem, & adolescentiam; cui paulò antè totius huiusce decursus appellationem dedimus. Infantia ad tertium quartumvè annum extenditur: hinc pueritia ad decimum: hinc pubertas ad decimum octauum; inde ad vigesimum quintum adolescentia. Aetas media distribuitur in iuuentutem & virilem ætatem. Iuuentus à vigesimo

Alia diuisio ætatũ.

quinto ad trigesimumquintum aut quadragesimum porrigitur: inde virilis ætas ad annum quinquagesimum excurrit. Tertia ætas continet primam & vltimam senectutem. Senectus prima à quinquagesimo ad quintum & sexagesimum protenditur: vltima seu decrepita senectus vitam claudit.

Alia ętatū partitio. Solon Atheniensium legislator, teste Philone. Alexandrino in lib. de Mundi opificio. Hippocrates, & plerique alij, septem tantummodo ætates constituunt. Partiuntur enim primam ætatem in infantiam, pueritiam, & adolescentiam: attribuuntque infantiæ septem priores annos, totidem pueritiæ, reliquos vsque ad vigesimum quintum adolescentiæ. Inde reliquum vitæ tempus eo ætatum, & annorum numero, quem antè retulimus, dimetiuntur. Est autem siue hæc, siue illa ætatum descriptio, ordinaria & frequentior; non tamen vsque adeò certa, vt aliquando hominum vita pro innati temperamenti & regionum aliarumque causarum extrinsecus incidentium varietate, non alios interdum limites, & discrimina sortiatur: præterquam quòd plerosque ante senium, multos ante floridam ætatem, non paucos in ipso vitæ limine, & ab vbere matrum auferat atra dies, & funere mergit acerbo.

Consule Galenū 3. Apho. cōt. 27.

Aetatum consideratio secundum Astrologos, Pythagoram, aliosque Philosophos.

CAPVT II.

Qui planetæ quibus præsint ætatibus secundū Astrologos.

PVtant verò Astrologi, vt videre est apud Proclum in lib. de Anima & dæmone, singulis ætatibus præesse vnum Planetam, ob peculiarem influxum. Infantiæ Lunam: pueritiæ Mercurium: adolescentiæ Venerem: iuuentuti Solem: virili ætati Martem: senili Iouem: decrepitæ Saturnum. Huiusce dominij causam & rationem sic explicant. Luna, inquiunt, primam illam infantiæ teneritudinem blando quodam allicio

A permulcet, & benignò vberique humore fouet: Mercurius pueritiam ad lusiones, sermonem, & disciplinas afflatu suo promouet: Venus adolescentiam accendit: Sol iuuentuti vigorē addit, & ad altiora erigit: Mars virili ætati animositatem affert, & pugnandi studium excitat: Iupiter senectuti grauitatem & maturam benignitatem indit: Saturnus decrepitæ ætati fragilitatem & morositatem.

B Aiunt etiam, decrepitos senes, quia propter virium & iudicij imbecillitatem propemodum ad infantiam, tanquam a calce ad carcerem regrediuntur, iterum Lunæ dominio subijci. Verum quid in se veritatis contineant hæc Astrologorum effata, in libris * de Cœlo copiosè disseruimus. * Lib. 2. c. 3. quæst. 9.

Circumfertur etiam alia ætatum consideratio ex Pythagora, qui vitam in pueritiam, iuuentutem, virilem

C ætatem, & senectam, diuisit: & hāc quadripartitam varietatem cum quatuor anni temporibus proportione quadam contulit: aiens Pueritiam Veri assimilem esse, in quo omnia virent, & humoris vbertate adolescunt: Iuuentutem Aestati, propter animi robur, quo corpora pollent, & quasi efflorescūt: Virilem ætatem Autumno, quòd tunc post varia superioris

D vitæ pericula cuiusque ingenij dotibus, tanquam naturæ fructibus, accedat tempestiuitas, & sua quędam maturitas: Senectutem Hyemi gelidę & molestæ, qualis esse extrema ętas consueuit. Lege D. Damascenum l. b. 1. Parall. & Philonem in lib. de mundi opif. vbi ex Solone legislatore Atheniensium ea, quæ singulis ætatibus attribuuntur, per septenarios exponunt.

E

Dissolutio problematum, ad hominum ætates spectantium.

CAPVT III.

SEquitur explicatio problematū, quę hominum ætates, de quibus paulò antè disseruimus, concernunt. Primum sit: Cur infantes, qui septi-

mo mense in lucem veniunt, viuere possunt: qui octauo, nequeunt; sed vt plurimùm (quod longa experientia compertum est) confestim moriuntur? Resp. Non parua de hac re inter Philosophos & Medicos disceptatio est. Philo Iudæus lib. 1. Allegor. & Aphrodisæus lib. 2. probl. q. 44. eius rei causam referunt ad mysteria, & occulta vim numeri septenarij, de quo ibi multa prædicat. Estque hęc sententia admodum consentanea doctrinæ Hippocratis in lib. de Septimestri partu, vbi docet, quemadmodum morbi dies, ita partum mẽses criticos seu iudicatorios habere; & ad prodeundum in lucem idoneos ac fauorabiles, aut contra. Hos autem constat non quoslibet, sed definitos ac certos esse; videlicet septimum, & nonum, qui ordinarius est. Ait tamen Plinius lib. 7. cap. 5. repertos fuisse in Italia octimestres partus vitales, contra priscorum opinionem. Quos etiam in Aegypto aliquando inueniri scripserat Aristoteles lib. 7. de Histo. anim. cap. 4. Huius rei, quæ Medicorum propria est, vberiorem explicationem lege apud Vallesium li. 2. Controuer. Medic. & Philos. Leuinum lib. 4. de Occul. nat. mirac. cap. 23. Valleriolam lib. 3. Enar. Medic. 7. Plutarchum li. 5. de Placit. cap. 18. Vide quoque si placet, quæ lib. 2. de Cœlo, cap. 3. quæst. 1. art. 2. scripsimus, vbi ex Astrologorum disciplina aliter propositam quæstionem soluimus.

2 Cur infantibus naturales actiones validæ sunt, animales admodum infirmæ: siquidem affluenter nutriuntur, & crescunt; ægrè sentiunt, & nec moueri nec stare firmiter valent? Respon. Quia functiones naturales administrantur calore natiuo, quo prima ætas circumfluit. Operationes verò animales egent spiritibus sensitiuis, qui in cerebro perficiuntur: at infantes cerebrum habent admodum imbecillum, & ad id numeris ineptum. In homine enim capitis os posterius omnibus alijs ossib. concrescit conforma-

A turque: vt docet Galenus in lib. de Format. fœtus. Vnde est, quod caluaria iuxta syncipui adeò infantibus tenera & infirma est, vt in recens editis cerebri motus nõ solum tactu, sed visu etiam deprehendatur. Accedit, quòd nimia humiditas, qua sensuum officinæ primo ætatis ingressu scatent, sensitrices facultates obtundit, nec eas suis muneribus perfectè defungi sinit.

B 3 Cur pueri maturius sapientes, aut vitales non sunt, aut (quod probauit experientia) cum ad maturam ætatem accesserint, minus prudentes euadunt? Vnde Plinius lib. 7. capit. 51. refert, Catonem Censorium velut ex oraculo prodidisse, senilem iuuentam prææmaturæ mortis signum esse. Et apud Senecam lib. Controuer. 2. controuer. 1. Cestius de ingenio Alfij Flauij prædicat, tam

C maturè magnum ingenium non esse vitale. Itaque iam illud prouerbij loco celebratur: *Odi pueros præcoci sapientia*. Resp. Iccirco pueri primo ętatis ingressu rationis vsum impeditum habent, quia multo, vt diximus, abundant humore; è quo excitata nebula internorum sensuum functiones aut omnino impedit, aut interturbat. Hinc qui præmaturè sapiunt, intempestiuam cerebri sicci-

D tatem indicãt: quæ siccitas cum progressu temporis excreuerit, aut ita organum dissoluit, vt mortem afferat; aut ita vitiat, vt ad persoluenda internorum sensuum munia, è quibus intelligentiæ vis dependet, inutile & ineptum sit.

4 Potuissentne primi humani generis parentes esu fructuum vitalis arboris iuuentutis florem perpetuò retinere? Resp. Scotus in 2. di- (De hac re Richar. in 2. di. 19. q. 2. circa 2. princip.)

E stinct. 19. quæst. 1. credit, vitalem arborem non habuisse vim, conseruandi perpetuò iuuentutem aut vitam, sed dumtaxat ad longissimum aliquod tempus: quia cum omne alimentum genus physicum agendo repatiatur & debilitetur, necessariò calor naturalis hominis agendo in cibum paulatim degeneraret, nec ad priorem statum in infinitum restitui pos- (Itẽ auctor q. veteris & noui testamenti, q. 17. Abu. ad cap. 2. Gen. q. 10.)

sei;

set; cùm finitæ causæ infinitus effectus esse nequeat. Oppositum, quod verisimilius est, asserit D. August. lib. 13. de Ciuit. Dei, cap. 20. & 23. aiens, hominem, nisi peccasset, esu ligni vitæ & à necessitate moriendi liberandum, & in flore iuuentutis perpetuò conseruandum fuisse. Eadem videtur esse sententia D. Chrysost. hom. 18. in Genes. & Ruperti 3. de Trinit. c. 30. cui adstipulantur verba illa tertij capitis Geneseos: *ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat & viuat in æternum.* Nec ratio Scoti vim habet: quia ligni vitæ esus caloris dispendia ex æquo resarciret; nec verò id præstando produceret effectum infinitum; id est, infinitæ perfectionis, vt patet; aut etiam infinitè duraturum, quasi vna eius comestio deberet sufficere ad propagandam vitam in sempiternum tempus; oporteret enim ad id progressu ætatum alijs & alijs pomis vesci, vt monet S. Thomas 1. part. quæst. 97. art. vlt. Si autem petas, quónam pacto id poma illa potuissent præstare? dicendum, fuisse eis inditam à Deo qualitatem quandam, siue supernaturalem: vt credit D. Augustinus lib. 8. de Genesi ad lit. cap. 5. & lib. 11. eiusdem operis, cap. 40. & D. Bonauentura in 2. dist. 17. Siue, quod probabilius est, naturalem: vt Strabus, Hugo de S. Victore, & D. Thomas videntur opinari: quæ qualitas altricem facultatem, omnesque eius administras, videlicet coctricem, attractricem, expultricem, & alias quæ circa cibum negotiantur, à quarum deinde ministerijs & opera ceteræ corporis potentiæ dependent, ita corroboraret, & defenderet, vt neque actione cibi, neque alterius externæ causæ occursu infringerentur, aut fatiscerent; tueretur etiam primos parentes, quamdiu præceptum diuinum minimè violassent, ab omnibus noxijs rebus, & incommodis extrinsecus incidentibus; tum propria ipsorum cura, tum maximè diuina prouidentia: quibus adminiculis potuissent in infinitas sæculorum ætates vitam extendere, sed enim è terris in cœlum ad beatiorem vitam fuissent traducendi.

5 Cur qui eminentiora loca libero cœlo incolunt, tardiùs senescunt; qui autem curua & palustria, citiùs? Resp. Quia, vt docet Aristoteles sect. 14 probl. quæst. 97. senectus putredo quædam est: putrescit autem quod quiescit, non quod mouetur; vt aqua conclusa. Igitur vt locis editis aer afflante vndique spiritu agitur, & alius succedit; ita cauis manet inmotus, proindeque minus syncerus: quo fit, vt hic ocyus; illic tardiùs corpora marcescant. — Senectus putredo quædam.

6 Quodnam temperamentum ad senectutem seriùs ducit? Resp. Sanguineum, quia abundat calido & humido: multus verò calor copiosè reponit, humidum affluens ægrè dissipatur: non senescimus autem, nisi arescente humido, frigescente calido.

7 Cur senes timidi sunt, incurui, trenuli? Resp. Cùm extrema ætas frigida sit; & magna ex parte destituta calore, qui animositatem parit, & hominis corpus in rectam staturam excitat, ac membra sustinet: consequens fit, vt senes cuncta pertimescant, curuentur, tremant. — Senes timidi.

8 Cur suspiciosi sunt? Resp. Sunt, inquit Aristo. 2. Rhet. c. 13. *suspiciosi senes, quoniam increduli; increduli verò, quia experti*: hoc est, quia longo rerum vsu didicerunt, quàntum peruersitatis fraudisque in hominum dictis & factis lateat. Vnde quæ vident, in sinistram partem non rarò accipiũt: ideoque, vt inibi Aristoteles ait, neque amant, neque oderunt nimium; sed, secundum Biantis præceptum, & amant vt osuri, & oderunt vt amaturi. Tum præterea nihil affirmãt, nisi cum temperamento, *fortassis*: quare & in rebus agendis non aliter eis, quam pronunciatis demonstratione conclusis, assentiendum esse, commonet Aristoteles 6. Ethic. c. 11. — Senes suspiciosi.

9 Cur illiberales sunt? Resp. Tum quia viuere peroptant, & iccirco ea quæ vitæ necessaria sunt, — Senes illiberales.

ægre

ægrè demittunt: tum quia compertum habet, quàm sit difficilis rerum acquisitio, quàm facilis iactura. Aristoteles 2. Rhet. c. 13.

10 Quæ sunt ea, quæ senilem grauitatem maximè decent? Resp. Vt ait auctor libri de duodecim abusibus cap. 2. duæ sunt particulæ homini cauendæ, quę in eo non obsolescunt, & ad flagitia trahunt: Cor videlicet, & lingua: quia cor nouas machinari cogitationes non desinit: lingua impigrè loquitur, quæcunque cor machinari senserit. Caueat ergo senilis ætas, ne istæ iuuenescentes particulę totam sui harmoniam decipiant, & per res ineptas reliquam corporis grauitatem illudant. Vnicuiq. enim considerandum est, quid ætate eminenti dignum sit, vt hoc agat, quod nec vitam, nec ætatem, nec ministerium vile reddat. Debet proinde senectus anteactę vitæ partus esse, non naufragium.

DE DENTIBVS.

Quæ sit eorum materia, ortus, finis, varietas?

CAPVT IV.

QVoniam de ætatibus disseruimus, non erit ab instituto alienum, de dentibus & capillis, quæ duo ætates comitantur, & cum eis mutationem subeunt, in præsentia disputare. Primùm, quod ad dentium materiam attinet; sciendum ex Aristotelis doctrina 2. de Gen. anim. cap. 4. eos eiusdem naturæ esse cuius ossa, & ex eadem materia coagmentari: quæ materia crassior est, & aridior, quàm ea ex qua nerui, & cartilagines, aliaque eiusmodi componuntur. Hoc tamen inter reliqua ossa peculiare habent dentes, quòd soli, docente Aristotele loco cit. tota fere vita crescunt: vt videre est in ijs dentibus, qui tactum mutuum declinant. Id verò propterea natura machinata est, vt fungi officio suo possint: breui enim tempore contrario occursu, & attritu consumerentur, nisi aliunde dispendium resarcirent.

Dentium materia.

Incipiunt autem dentes è mandibulis emergere ordinariè post septē menses. Deinde post septimum annum, qui primi emerserant decidunt, & in eorum locum alij ad solidum cibum aptiores subrogantur. Redeūt verò qui per id tempus decidunt; quia, vt docet Aristoteles 5. de gener. anim. c. 8. in osse adhuc nascente oriuntur, & dum adhuc ad eorum generationem tempus idoneum est. Nullum tamen animal ordinariè maxillares permutat, teste eodem Arist. 2. de Histor. anim. cap. 1.

Ortus dentium.

Habemus porrò dentes ferè triginta duos, rarò plures; pauciores nonnunquam: quorum multitudine longiora promitti vitæ spacia, quidam putant. Vno ordine in vtraque maxilla sexdecim continentur, singuli singulis alueolis infixi. Parte anteriori ij, quos primores & incisorios nuncupant, vtrinq. quaterni acuti, vt possint incidere: vltra hos sunt canini vtrinq. duo, ad inferiorem basim lati, superiori parte acuti; vt si quid propter duritiem ab incisorijs minùs scindi potuit, id ipsi cōfringant. Sequuntur deinde maxillares dicti, vtrinque quaterni, asperi latique, præduri ac magni; vt incisa ab incisorijs, & fracta à caninis, penitus læuigare, ac terere queant. Ex his duo vel tres vltimi, & intimi, genuini vocantur, qui circiter vigesimum annum gignuntur; nonnullis admodum serò, etiam octogesimo anno, vt refert Aristoteles 2. de Hist. anim. cap. 4. Primores & canini vnica radice nituntur: maxillares binis aut ternis quaternisve: atq; inferiores vna minùs, quàm superiores. Omnes verò in suis cauitatibus, pręsertim circa radices, vtraq. gena infertis neruis validè constringit, ne facilè concutiantur. Sunt & alia dentium discrimina in animātibus. Quidam serrati, alij contigui, alij exerti. Serrati pectinatim coeuntes, ne contrario occursu atterantur; vt serpentibus, piscibus, canibus, mantichoris, quæ triplici dentium ordine præ-

Dentium numerus.

prædita sunt: contigui, vt homini & equo: exerti, vt apro, elephanto. A

Finalis causa dentium.

Quod attinet ad finem, cuius gratia dentes à natura dati sunt, dicendum: tribuisse eos naturam animantibus, communi quidem officio ad conficiendum cibum; priuatim verò quibusdam etiam ad alia munia vt homini ad sermonem: quippe vocis sermonisque regimen primores tenent, dum concentu quodam ictum linguæ excipiunt; vnde cum defluxere, distinctionem explanationemque adimunt. Multis etiam belluis ad pugnam dati sunt; vt apris & elephantis. Lege Aristotelem 3. de part. anim. cap. 1. Galenum lib. 11. de vsu part. B

Solutio problematum, quæ ad dentes pertinent.

CAPVT V.

Occurremus nunc aliquot problematis, quæ in consideratione dentium se offerunt. Primum est: Cur dentes canini inter primores, & maxillares siti sunt? Resp. Quia canini inter primores & maxillares mediam naturam sortiuntur: quatenus & acuti sunt, vt primores, & lati, vt maxillares.

2 Cùm leones, canes, lupi, vtrinque multos habent caninos dentes, cur homo binos tantùm parte vtraque obtinet? Resp. Quia, vt Galenus 11. de Vsu part. cap 9. ait, cogitauit natura in hominis procreatione se animal ciuile atque mansuetum effingere, cui robur ac vires essent ex sapientia, non corporis fortitudine: proindeè caninis dentibus non multos dedit, quasi ad pugnam; sed qui ad comminuendum cibum, modo superiùs explicato, sat essent.

3 Quam ob causam in extrema ætate rariores fiunt dentes, qui antea coniunctiores fuerant? Resp. Quia cùm à radice exiliores sint, ad fastigium latiores, continuaque attritione absumantur, exsiccata etiam exesaq. ad imum carne, necesse est plus ab se inuicem distent.

4 Quamobrem in senectute dentes labuntur? Resp. Vel humoris defectu, sicuti arborum folia: vel ob nimium humorem excrementitium, eius ætatis proprium, qui calorem suffocat. Decidunt etiam non rarò excessu frigoris, contrahentis neruum qui eos implantauit. Putrescunt & in alijs ætatibus, peregrino calore, & humido malè commistis, compactionemque soluentibus.

5 Si dẽtes carne firmiores solidioresq. sunt, cur frigoris vim ampliùs quàm caro sentiunt? Resp. Quia, vt docet Aristoteles in probl. sect. 34. quæst. 2. dentes tenuibus nituntur infixi meatibus & neruulis; quorum exiguus calor facilè à frigore vincitur, & dolorem facit.

6 Cur nullum cornigerum vtrinque dentatum est, sed omnia saltem primoribus superioris mandibulæ dentibus carent? Resp Quia alimentum, quod in eos dentes digerendum dispensandumque erat, in cornuum recrementa absumitur. Quanquam nonnulla reperiuntur, quæ denegãte natura, ad vtrumque materiam, & cornibus carent, & vtrimque dentata non sunt: vt cameli. C

7 Cur Aethiopum dentes candidi sunt? Resp. Quia mandibularum calor, quo abundant, excoctum humorem eis detrahit; quo detracto eximius ille candor existit: sicuti etiam albescit cera solis calori exposita. Nec mirum, quòd idem calor cutem nigriorem reddat: non enim is candorem inducit, nisi cum eximit humorem corporibus, quæ ob illius permistionem atra sunt. Vnde carnem, in qua huiusmodi humoris copiam non absumit, adurit, & atro colore inficit. Lege Aristotelem li. 3. de Hist. anim. c. 9. & in Prob. sect. 10. q. 65. & 66. D E

DE CAPILLIS.

Quæ sit eorum materia, ortus, finis.

CAPVT VI.

De hac re Hippocr. in lib. de natura pueri & in lib. de glandulis.

NVnc de capillis agendum: imprimisq. materia, & generatio scrutanda. Aduerte igitur, ficuti in fublunari mundo duplex halituum genus cernitur: quidam humidi & calidi, qui Solis vi è locis humidis excitati, in pluuiam, rorem, ceteraq. his fimilia addenfantur, quos Vapores nuncupant: alij ficci & calidi, quos eadem vis è terræ elemento ad ignitarum impreſſionum materiam excernit, vocanturq. exhalationes, vt in Meteoris expoſuimus: Ita & in homine, qui paruus Mundus à Philoſophis vocatur, quoſdam ineſſe halitus humidos, qui ad conciliandum ſomnum, aliaque munia obſeruiunt: quoſdam ficcos, qui in pilos, vngues, vngulas, cornua, & reliqua id genus, pro partium diuerſitate, concreſcunt.

Capillorũ materia.

Cum igitur fulginoſa, & terrea exhalatio, cutis ſpiramentis impacta, nec facilè retrò commeat, nec omnino foras euolat; & hanc alia rurſum è profundo ſubiens ferit, aliaque rurſum & alia à tergo inſtat; complicantur iſtiuſmodi exhalationes, addenſanturq. in minuta corpuſcula, & deinceps perpetuò nouæ fuliginis acceſſu augentur: eaq. corpuſcula dicuntur Capilli. Monet verò Ariſt. 2. de Part. anim. cap. 4. capillos, & eorum cognata omnia, quamdiu inſunt tamdiu augeri; & tunc magis, cùm corpora aut ægrotant, aut ſeneſcunt decreſcuntve: quia vberior excrementi copia remanet, cùm minus in partes alias propter ſenium, aut morbum inſumitur.

Capillorũ generatio.

Docet quoque idem Ariſtot. 2. de part. anim. c. 14. & ex eo Plinius lib. 11. cap. 37. humanum caput præ alijs plurimo capillo abundare. Quod ita fieri oportuit, tum neceſſitate materiæ, tum præſidij cauſa. Neceſſitate

A materiæ: quia vbi plurimum humoris calorisq. ineſt, ibi plus ſuppetit excrementi, quod in capillos faceſſat. Nam quod in alijs animantibus nonnunquam nutrimentum eſt, vel in cornua, aut ſetas, aut pilos, veſtiendis ex toto corporibus abit; id homini ſuggeritur ad promittẽdum capillum integendo capiti. Eſt etiam ea capillorum frequentia adiumento præſidiove, ad muniendum cere- Capillorũ vtilitas.
B brum: nam cùm id in homine proportione maximũ, & humidiſſimum ſit, maiorem deſiderat tutelam; propterea quòd humidiſſima quæque facilè efferueſcunt, & refrigerantur. Quibus autem animantibus capilli non ſunt, ijs aliquid capillis proportione reſpondens ingenio naturæ datum fuit, vt auibus pennæ, piſcibus ſquamæ, erinaceis aculei.

C Sanè capilli, qui homini genas & mentum veſtiunt, barbamque efficiunt, multum decoris, & ornamenti pariunt. Vnde illud Theodoreti. *Sic eos, qui virilem ætatem ingrediuntur, & pueriles annos tranſierunt barba exornat, quæ genas aliqua ex parte cum mento inferiore veſtit. Et primò quidem Lanugine florent malæ; deinde modicum pilorum velamen eaſdem tegit: vt augmento hoc ætatis diſcrimen doceat, & ipſa vultus figura homini perſuadeat,*
D *vt relictis puerilibus ludis ad res ſerias accingantur*. Hæc Theodoretus tom. 2. ſerm. 4. de Prouid. Sunt autem quibus barba in denſam excreſcit, ſunt quibus rara & exilis eſt: quia, vt Gal. explicat 11. de Vſu part. quemadmodum herbæ, ac plantæ, quæ ex terra humida & pingui proueniunt, altè creſcunt; quæ verò ex dura aridaque, paruæ, & exigui ſunt incrementi: ita capilli, qui ex humidi ac mollis tem-
E peramenti emergunt partibus, latè luxuriant; qui ex partibus naturæ duræ, ſiccæque, parui atque exiles euadunt. Porrò è tribus potiſſimùm cauſis barbæ raritas, & inopia oritur: nimirum vel ex defectu recrementi; vel ex duritie cutis, quam exhalatio penetrare nequit; vel ex laxitate pororum, per quos exhalatio cõfeſtim euolat, nec in pilos adenſatur.

Duri-

Duritiem verò seu constipationem cutis plerumque frigus, laxitatem calor efficit.

De capillorum varietate.

CAPVT VII.

Qvibus causis variè colorentur capilli, declarat Aristoteles in lib. de Coloribus: qui liber videtur ex duobus, quos Aristotelem scripsisse testatur Laertius, in vnum coaluisse. De eadem re scripsit Galenus lib. 2. de Temperam. Nimirum fit capillus niger, cùm deusto vi caloris vapore recrementum in exactam fuliginem permutatur; flauus, cum vapor minus torretur; est enim quod tunc in capillos abit flauæ bilis superfluum: albus verò capillus ex pituita nascitur: rursus, sicuti inter colorem album flauumq. est medius, sic ex pituitosæ biliosæque fæcis media quadam natura prouenit. Aduerte autem, id quod Galenus ait, videlicet candorem capillorum effici à pituita; non repugnare Aristoteli, docenti canitiem, vt post liquebit, gigni ex humiditate, & ex defectu innati caloris: pituita enim frigida est, & humida, proindeque idonea ad candorem, accedente externo calido. Ceterùm non oportet semper ex hac materia album colorem capillis innasci: quamquam is semper obueniat ex humiditate, & ex inopia caloris innati. Vnde illud vniuersim pro vero habendum: flauitiem, ruffedinem, aliosque colores intermedios, fieri ex media permixtione humidi & frigidi interni, circumfundente se calido ascititio, ita tamen vt hæc permixtio in quibusdam magis, in alijs minùs, ad hoc aut illud extremum vergat.

Diuersitas capillorũ. Variantur etiam capilli pro diuersitate regionum & ætatum: vt ostendit Aristoteles 5. de Gener. animal. cap. 3. & Galenus loco cit. Nam qui calidam, & siccam plagam incolunt, (vt Aethiopes, & Arabes) siccos, & crispos habent capillos, ac

A breues: qui humidam frigidamque regionem habitant (vt Illyrij, Germani, Sarmatæ) modicè auctiles, graciles, rectos, & ruffos obtinent: quia inter hos temperato degunt tractu, robustos, modicè nigros, mediocriterque crassos; tum nec prorsus crispos, nec omnino rectos emittunt. Quod ad ætates spectat, docent nonnulli Medicorum, si cerebrum probè temperatum sit, gigni ex eo

B capillum, qui à teneris annis sit cæsius; pòst adolescente ætate rubescat, declinetque magis ad nigredinem: vbi verò cerebrum ipsum calidius fuerit, prouenire ex eo capillum omnino nigrum.

Cur autem non simplex capillus, sed intortus, seu crispus interdum oriatur, causa est conditio materiæ, siue exhalationis è qua fit: vt docet Aristoteles 5. de Gener. anim. cap. 3. Crispitudo capillorum.

C *Si, inquit, fumosa est præ calore, & siccitate exhalatio, crispum efficit capillum; quoniam duplici fertur motu: siquidem quod inest terreni, deorsum; quod calidi, sursum commeat: cumque præ imbecillitate reduci facilè queat, intorquetur: idque in capillis crispitudo est.* Aut certè, quia cùm parum omnino humidi, terreni autem permultum subest: fit vt ab aere æstuante contrahantur capilli, & conuellantur,

D quemadmodum cùm igni aduruntur. Galenus etiam lib. 2. de Temper. crispitudinis causas hunc in modum explicat: *Crispi redduntur capilli, vel propter siccitatem temperamenti, quæ illos interquet (qua ratione Aethiopes crispi sunt:) vel propter imbecillitatem exhalationis, quæ rectam viam sibi molliri non potest: vel denique ob duriorem cutis naturam, quæ ipsam exhalationem, etiamsi*

E *valida sit, prohibet rectà ferri, cogitque vt ad latus se inflectat, & obliquum transitum paret.*

DE

DE CALVITIO ET CANITIE.

CAPVT VIII.

De hac re Hipp. lib. de Nat. pueri.

CAlui omnium maximè animalium homines conspicuè efficiuntur: docente Arist. lib. 5. de Gener. anim. cap. 3. quamquam similis quædam affectio in alijs visitur, videlicet in plantis. & auibus. Namque plantarum aliæ perpetuò frondis honore virent, aliæ definito mēsium curriculo frondes exuunt: item ex auibus quædam certo tempore sese ab Iunt, vt pennas deponant. Talis verò affectus in hominibus caluitium est. Ac quemadmodum hyberno tempore plantis euenit; ita hominibus ætate senescente, quæ humanæ vitæ, quasi hyems est. Vna verò tam hominibus caluitij, quàm plantis, & auibus prædictæ iacturæ causa est, videlicet inopia calidi humoris: hoc enim deficiente inarescunt omnino capillorum radices, folia, pennæ; & dissolutà compactione, quam humor & calor congruenter mista præstabant, sensim defluunt. Caluescimus autem potissimùm priori capitis parte: quia in eam cerebrum prominet, quod suo frigore calidum illum humorem pellit. Vnde est etiā, quòd homini maximè caluitium accidit; quia videlicet amplissimum & humidissimum proportione cerebrum habet, vt loco cit. affirmat Aristoteles. Addit Macrobius lib. 7. cap. 10. ideo caluitium ab occipitio inchoari, quia hanc partem fecit natura rariorem: quod ex suturis, quæ in caluarijs conspiciuntur, planum est: vt quidquid superflui aut fumei flatus circa cerebrum fuerit, euanescat per plures meatus. Non caluescunt tamen omnes; sed tantùm magnam subeuntes inopiam humidi caloris, qui capillos retinet, seruatque: neq; is defectus quouis tempore contigit, sed potissimùm ætate iam declinante, & in frigiditatem labente. Quare qui maturiùs caluitio insigniuntur, ij ante tempus prædicto calore priuantur.

Caluitij causa.

Cur non omnes caluescant.

A Quod ad canitiem attinet, eam docet Aristoteles lib. 5. de Gener. anim. capit. 5. gigni ab excremento putrescente: cùm enim calor ob suam imbecillitatem perlatum ad cutem excrementum, vnde capilli aluntur, perfectè decoquere non valet, fit inde vt collectum putrescat. Albet verò tunc capillus, quia humiditas possessa ab externo calore ob innati defectum vertitur in flatum: is flatus

Canities vt obueniat.

B inter terreum contentus candido imbuitur colore, vt in carie parietum, cui canities respondet. Quod autem canities putredo quædam ac morbus capillorum sit, illud indicio est; quòd qui valetudinis vitio præmaturè canescunt, vbi iam reualuerunt, calore augescente, atque adeò excrementum exactè decoquente, canitiem exuunt. Quod in segetibus quoque euenit, quæ locis humilioribus

C bus ac prope lacunas, sub magnis & continuis pluuijs perpallescunt: vbi verò calor exsiccauit humidum illud superfluens, tūc propriam resumunt viriditatem.

Quorundam tamen opinio fuit, canos ex ariditate prouenire: siquidem & ossa albescunt excocto humore; & lapides excocti albentem in calcem soluuntur; & cera Solis admota feruori candescit, defæcatis ab

Alia sententia.

D illa humoribus; & terra æstiuis exsiccata solibus albicat. Hæc tamen sententia non probatur Aristoteli loco citat. eamque refellit eo argumento, quòd experientia constat, capillos opertos citiùs canescere; cùm tamen operti minùs siccentur. Itaque etsi nonnulla corpora exusta humiditate albescant; in capillis tamen alia ratio est.

E *Dilutio problematum, ad capillos spectantium.*

CAPVT IX.

EXplicemus nunc problemata, quæ circa paulò antè dicta excitari queunt. Primum sit: Cur tenelli pueri ætatis ingressu glabri sunt? Resp. Quia cùm præcalidi & humidi sint,

Cur infantes glabri.

sint, nullus adhuc eius meatus in cute est, nec fuliginosum excrementum.

2 Cur calidæ aquæ capillum faciunt candidum, frigidæ nigrum? Resp. Quia calidæ plus æris in se cohibent: aer autem pellucens candorem gignit; vt videre est in spuma.

3 Cur caluescimus magis à syncipite; canescimus magis à temporibus? Resp. Quia regio illa admodum sicca est, hæc præhumida: à siccitate verò defluuium, ab humore canities est.

4 Cur inter omnes animantes homo maximè canescit? Resp. Quia ceteris magna ex parte pili quotannis decidunt; vt equo & boui; alijs etsi non decidant, breuis tamen contingit vita, vt oui; quibus proinde longo decursu ætatis in senio canities non aduenit. Homines autem & longam degunt vitam, & deciduum capillum non habent.

5 Si senibus abundantia humoris capillos in canitiem tingit, cur senectus sicca perhibetur? Resp. Quia sicca dicitur, hoc est, destituta humido innato: cum alioqui humido ascititio & peregrino abundet.

6 Cur capilli detecti tardius quàm operti canescunt? Resp. Quia cani-

A ties à putredine est; flatus autem putredinem prohibet, & operimentum flatum arcet.

7 Quid causæ fuisse putandum erit, cur quidam metu mortis vnius noctis spacio totus incanuit. Sic enim accidisse narrat Scaliger exercit. 312. Card. *Historia*, inquit, *nostra tempestatis est, sub Francisco Gonzaga Mantuæ principe. Is affinem suum suspectum coniurationis, cùm in turri portæ*

Qui vnius noctis spacio totus incanuit.

B *Cæsareæ ad quæstionem aut supplicium seruari iussisset, nunciatum est manè totum repente canum factum. Quod quasi prodigium flexit principis animum, qui ei propterea & venia & vitæ fecit gratiam.* Resp. Subita illa canities orta videtur ex retractione caloris, quam metus vehementia induxit: sicuti & in his qui senescunt, canities ex defectu caloris prouenit, admodum superiùs explicatum.

C 8 Cur in equo præ alijs brutis animantibus canities apparet? Resp. Quia equus, vt affirmat Aristoteles 5. de Gener. anim. cap. 5. os, quo cerebrum continetur, tenuius pro magnitudine, quàm cetera bruta animalia, obtinet: quo fit, vt facilè humor effluat, & per ætatem calor deficiat; vnde canities oritur.

IN LIBRVM ARISTOTELIS
DE VITA ET MORTE.

Quidnam sit vita.

CAPVT I.

Placuit libr. de vita & morte, & de longitudine ac breuitate vitæ, ad disciplinæ cõmoditatem, distinctionemque, inter se distinguere eo modo, qui progressu patebit. Ea vt à Vita ordiamur, sic eam definijt Aristoteles in lib. de Respiratione: *Vita est permansio animæ vegetatricis cum calore.* Ad cuius definitionis intelligẽtiam aduerte in primis, non definiri & explicari in ea vitam in toto ambitu, sed eam tantùm, quæ corporibus conuenit: cùm alioqui etiam substãtijs separatis vitæ notio proprie cõueniat. Licèt verò multi sint corporum viuentium gradus, nempe intelligens, sentiens, loco mouens, vegetans: Aristoteles tamen per hunc postremum gradum vitam definijt, quia nullum sit corpus vita præditum, quod eo careat. Quo fit, vt prædicta definitio communem omnium viuentium vitam comprehendat. Secundò aduerte, vitam rerum corpore constantium tripliciter accipi: vno modo pro anima ipsa, quæ vitalium functionum origo & fons est; diciturque vita essentialis, vtpotè essentiam rei viuentis partiatim constituens: sicque in lib. de motu cordis, definitur vita *principium actus animæ*. Secundò, pro existen- A tia animæ in corpore. Tertiò, pro ipsis vitæ functionibus; vt pro nutritione, accretione, sensione: quo pacto vita à D. Bernardo in lib. de Libero arbitrio & gratia, dicitur *internus & naturalis motus*. Igitur vita in prædicta definitione non sumitur primo modo, vt constat: quis enim dicat animam esse permansionem sui ipsius in corpore? Potest autem vel secundo, vel tertio modo accipi. Si secundo, erit defini- B tionis sensus formalis: si tertio, caussalis: ac si diceremus, vitam siue operationẽ vitalem esse permansionem, hoc est, proficisci ex permãsione vegetatricis animæ in corpore, quod ab ea informatur.

Vitæ definitio.

Vitam tribus modis accipi.

Porro autem licèt vita absq. primarũ qualitatum, caloris, frigoris, humoris, & siccitatis permixtione neutiquam possit cõsistere; peculiariter tamen in calore sita esse perhibetur: teste Arist. in lib. de Longit. & C breu. vitæ & in probl. sect. 14. q 10. quia anima tãdiu corpus informat, quamdiu in eo vitæ munia obire potest: præcipuus verò administer vitalium functionum est calor. Quoniã verò huiusce caloris pabulum humiditas est, dicitur vita tum ab Aristot. locis citatis, tum ab alijs Philosophis, in calido & humido consistere: hoc est, à calore & humiditate in corpore coalitis, per se ac potissimum dependere. Quod tamen non de quouis calo-

Vita in calore.

calo-

calore, etiam peregrino & ascititio, intelligi debet, sed de interno, & pro cuiusq. membri natura & conditione per totum corpus diffuso. Esse verò hunc calorem primarium vitæ instrumentum, inde constat: quia eius præsentia & temperatione fouentur artus, & incolumitatem seruant, ac suo munere probè funguntur; eiusdem abscessu torpent, iacentq. exanimes. Eget autem calor hic viuificus humido, quo sustentetur. Sed enim cùm diuersa sint humidorum genera, videlicet quoddam aqueum, aliud aereum, idque pingue, & oleagineum: non quouis humido gaudet prædictus calor. Namque in aqueo, quia fluidum est & dissolubile ac parùm tenax, confestim interit; aereo verò & pingui nutritur, fouetúrque, non secus ac flamma oleo.

Frigus non concurrere per se ad actiones vitæ.

CAPVT II.

Qværi autem solet, num calor ita vitæ actionis exequatur, vt ad eas non concurrat etiam frigus per se, sed ex accidente, hoc est, quatenus calorem modificat, eiusq. vim attemperat? Sunt qui putent, aliquas esse actiones, ad quas per se & ex vsu naturæ frigus, si moderatum sit, concurrat: quemadmodum & nonnullæ sunt, quas calor, nisi congruam temperationem habeat, lædere consueuit. Suadetur autem hæc pars ex eo, quia cibi appetitio mouetur iuuaturq. frigore: inde est enim, quod appulsu atræ bilis in stomachum famem sentimus. Cùm igitur fames sit appetitio animalis, non videtur negandum, iuuari illam per se à frigore animantium, atque adeo vitæ functiones. Videturq. adstipulari huic sententiæ Aristot. lib. 2. de Gener. anim. cap. 4 vbi docet, ortum similarium partium tum à frigore, tum à calore esse: & alia membra frigido, alia calido coagmentari & côcrescere: subditque, generationem carnis ex sanguine quem venæ exsudant, & frigore consistere.

Prima opinio.

Eius arg.

Contraria tamen sententia verisimilior est: quam tuetur Galenus 3. de caus. Sympt. c. 3. Auicenna Fen. 1. primi doct. 6. cap 5. Vallesius lib. 5. Contr. Med. & Phil. cap. 11. Thomas à Vega ad cap. 62. lib artis Med. afferentes, frigus non nisi posteriori modo concurrere. Quod ex eo confirmat: quia nulla est vitalis actio, cui frigus non per se aduersetur; siquidem cùm nimium crescit, omnem operationem aut lædit, aut ex toto impedit: namq; membra stupefacit, & paralysin inducit, proindeq; sensum & motum adimit: quod tamen calor non efficit. Hinc est, quòd ad munia viuentium obeunda ex accidente duntaxat frigus concurrit; propterea quòd oportet calorem temperatum esse, quam temperationem admixtio frigoris præstat: ita vt si absq. frigore moderatus calor dari posset, nulla omnino esset frigoris necessitas. Nec obstat, quòd etiam nimiùm auctus calor actiones corrumpit. Id enim per se frigori conuenit, calori autem per accidens. Cuius rei indicium est, quòd vbi primùm in aliqua parte corporis frigus cœpit augeri, confestim incipit in ea minui perfectio in operando: quod tamen crescente calore non ita accidit.

Posterior sententia, quæ probatur.

Igitur argumentis in contrariam partem adductis respondendum est: famem non induci per se à frigore atræ bilis; sed quatenus vi frigoris partes corrugantur & stringuntur; vnde sequitur appetitio cibi, cuius ingressu corrugatio illa & strictio cessat, vt alibi fusiùs dicetur. Aristoteles autem locis adductis tantummodo asserit, frigus ad ortum partium similiarum, atq; ad generationem carnis requiri: non tamen docet requiri per se.

Solu. arg. aduersariæ partis.

Quid sit mors, quibus causis accidat, & quæ eius sint genera?

CAPVT III.

ANtequam cetera ad vitam mortemq. spectantia persequamur, tra-

tradenda est Mortis definitio: quæ iam facilè ex dictis colligi poterat, videlicet: *Mors est absentia discessusue animæ à corpore, ob defectum innati caloris.* Quæ definitio vt planiùs intelligatur, aduertendum est, separationem animæ à corpore non ita accipiendam, quasi oporteat, vt animal mortuum dicatur, animam realiter à corpore secundùm situm abiungi: sat enim est, si desinat esse in corpore informatiuè, hoc est, si iam non illud viuificet, dissolutio actualis coniunctionis nexu. Nam animæ brutorum animantium, cùm ijs intereuntibus extinguantur, nullibi post mortem sunt: animus verò humanus, licèt in ipso interitus momento à corpore, quod tempore antecedente informabat, secundùm locum situque abiuncta non sit, separata tamen dicitur, quoniam dissolutio mutuę vnionis vinculo, non iam corpus actuat, aut viuificat.

Mortis definitio.

Adduntur in definitione illæ particulæ, *propter defectum caloris innati:* quia cùm contrariorum contrariæ causæ sint: docente Aristotele 5. Polit. c. 8. quemadmodum vitæ causa est calor (intellige vna cum humore, quo pascitur) ita mortis causa est frigus, seu quod eodem recidit, innati caloris defectus. Vnde & à Galeno lib. 2. de temperam. cap. 2. definitur mors *extinctio caloris natur. lis.* Et quia cor natiui caloris fons est, vt progressu explicabitur, solet etiam nonnunquam mors definiri *frigiditas cordis ex humidi inopia.*

Mortis causæ.

Ex propositis definitionibus colligi possunt mortis causæ. Sunt enim excedens frigus, & siccitas: imò & humiditas superabundans, quę calorem suffocat; & nimia vis caloris extranei, quæ non humidum solummodo absumit, sed ipsum etiam calorem innatum resoluta substantia dissipat.

Mortis genera.

Mortis autem genera, si euentus fortuiti spectentur, innumerabilia sunt. Si autem causæ per se expendãtur, definito numero cõtinentur. Diuiditur ergo mors ab Aristotele lib. de morte & vita, in violentam &

A naturalem. Violenta est, quæ à contrario fit: naturalis, quæ ex caloris marcore prouenit. Quia verò natiuum calorem, vt supra attigimus, tã frigus, quàm calor extraneus, & humor interimunt, tripliciter violenta mors accidit: nempe vel ob nimiam frigiditatem, aut extraneũ calorem quæ calorem natiuum extinguunt, vel ob immodicam humiditatem quæ eundem præfocat.

B Naturalis autem mors contingit, ob caloris paulatim flaccescentis defectum. Nam cum calor agat in humidum, ipsumque resoluat ac dissipet, oportet calorem ipsum pariter imminui, manereque terrestres partes frigore, & siccitate concretas: proindeque deficiente humido calorem extingui, & mortem subsequi: quæ in plantis vocatur ariditas, in animalibus senectus, & mors.

C Quia tamen omnis corruptio, vt est communis Philosophantium doctrina, à contrario fit, etiam ea viuentium mors, quæ naturalis dicitur, quandoquidem corruptio quædam est, reuera à contrario fiet: dicitur tamen non fieri à contrario, vt violenta, quia quasi sponte naturæ accidit: quatenus non aduenit ab externo contrario, magna & aperta vi oppugnante. In quam sententiam lege, si placet, quæ scripsimus ad fidẽ libror. de Cœlo, sect. 4. nostrorum probl. quæst. 1.

D

De situ & figura cordis, quod vitæ fons dicitur.

CAPVT IV.

E Voniam superius de vita disseruimus; proximum est, vt ipsum inquiramus vitæ fontẽ, qui cor esse perhibetur. Sed prius de cordis situ, & figura agendũ erit. Aristoteles 3. de Part. anim. capit. 4. & 1. de Hist. anim. capit. 17. docet, cor cæteris animantibus in medio pectore esse; homini autem paululum vergere ad sinistram: redditque eius rei causam, quia homo inter omnia

Cordis situs.

omnia animalia læuam partem frigidiorẽ habet. Quare necessum fuit, vt ei subueniretur inclinatione cordis, quod calidissimum est. Eandem sententiam amplexus fuit Plinius li. 11. Natur. hist. c. 37. Fernelius in lib. de Part. humani corp. c. 7. & Auicenna 11. tertij. 1. additque oportuisse cor cedere hepati, ne si hepatis & cordis calor eodem conspirarent, dextrum latus plus nimio recalesceret. Idem confirmat pulsatio cordis, quæ infra læuã papillam deprehenditur: quod certè argumento est, illuc cordis substantiam propẽdere. Galenus tamen li. 6. de Vsu part. c. 7. aliique nonnulli affirmant, cor in medio thoracis sinu secundùm omnes dimensiones ad æquilibrium sedem habere: idque anatomicæ artis obseruatione compertum esse inquiunt. Quod si ita est, dãda venia erit Aristoteli, quia nondum eius ætate membrorum dissectio vigebat.

Quãobrẽ pars dextra in homine calidior.

Porrò cur natura partem dextram potissimum in homine calidiorem fecerit, causa fuit, vt motum commodius, atque expeditius administraret: oportet enim in motu alteram partem, videlicet læuam, quasi quiescere, vt ea membrorũ agitatio quodammodo suffulciatur; alteram verò, hoc est dextram, motum ipsum actiuè exsequi: proindeque necesse est, hanc vberiori caloris copia affluere; quandoquidẽ calor, vt diximus, primarium instrumentum est omnium vitalium actionũ ad corpus attinentiũ. Plus verò eget homo calore dextri lateris, quã cetera animalia: quia homo ad plura munia, vtpote ad artes omnes exercendas, ad pingendũ, scribendum, texendum, aliaq. id genus, dexteræ motionem adhibet: reliqua animãtia solum ferè progressionis motum obeunt; proindeque non tam conspicuam caloris imparitatem exigunt.

Cordis figura.

Quod ad cordis figuram & compositionem attinet, ita de ea scripsit Aristoteles lib. 1. de Hist. anim. c. 17. *Omnibus, tam pectore constitutis, quàm eo carentibus, cor aquò suo mucrone in partem vergit priorem. Verum latere supinus potest, quoniam dissecto animante id moueatur. At parte sua ampliori & gibba superiora corporis spectat: parte extrema in acutum se colligit, exiguique penè in mucronem. Habet etiam sinum triplicem: maximum in dextro latere, minimum in sinistro, medium magnitudine inter sinistrum & dextrum.* His similia scripsit Plinius lib. 11. Nat. hist. c. 37. *Cor,* inquit, *animalibus ceteris in medio pectore est: hominis tantum infra læuam papillã turbinato mucrone in priora eminens. Huic præcipuus calor. Palpitat certè, & quasi alterum mouetur animal, intra pramolli firmoque opertum membrana inuolucro, munito costarum & pectoris muro, vt par erat, præcipuam vitæ causam & originem. Prima domicilia intra se animo & sanguini præbet, sinuoso specu, & in magnis animalibus triplici, in nullo non gemino.*

Triplex sinus cordis.

Galenus li. 6 de Vsu part. c. 7. docet, cor, etsi rotundam habeat effigiẽ, non tamen esse vsquequaq. rotundũ; sed ab ampla & orbiculari superna basi, quod caput eius vocant, exorsũ, inde paulatim gracilescere, ac ima parte in angustum acutumq. desinere: quo loco istiusmodi figuræ causas inquit Potiores autem videntur esse, quia figura rotunda, quæ nobilissima habetur, decet nobilissimum membrum. Item, quia rotunditas iuuat ad capacitatem, quæ cordi ad recipiendum sanguinem, spiritusque formãdos necessaria est. Angularis autem figura, quæ in turbinato cordis mucrone cernitur, facit ad cõcoctionem quia calor cuspidis angustijs pressus maiorem habet acrimoniam.

Cordis mucro.

De cordis vẽtriculis.

Circa id tamẽ, quod ex Aristotele de cordis ventriculis paulò antè retulimus, tam Galenus, quàm alij recentiores Medici, anatomicis obseruationibus innixi, non triplicem vt Aristoteles, sed geminum tantum in nostro corde ventriculum agnoscunt: ad læuam vnum, ad dextram alterum. Aiuntque contra Aristotelem 3 de Part. anim. capit. 5. sinistrum ventriculum multo esse præstantiorem dextro. Quod probant, quia sinister vẽtriculus est officina spiritum vitalium, siquidẽ multo pu-

to purior, defæcatior, & calidior in eo sanguis deprehenditur: vnde & illum natura, vt vitæ magis necessarium, duplici membrana contexit. Facit etiam pro hac sententia, quod ij, qui venena hauserunt, multo maiorem noxam in læuo sinu experti sunt. Continetur autem in dextro ventriculo sanguis, quem cor ad pulmonem, vt ei singulari & quasi regia munificentia in nutrimentum cedat, transmittit; rependens videlicet ei mutuam gratiam pro spiritu, quem ab ipso recipit: vt Galenus lib. 6. de Vsu part. c. 10. annotauit.

Quamobrem cor vitæ fons dicatur?

CAPVT V.

Quoniam vita, vti superiùs diximus, in calido & humido cõsistit, humidum verò a calido continenter absumitur, non aliter quàm a flamma oleum; prouidit natura, quo pacto tam calidi, quàm humidi, dispendia resarciri possent: alioqui breuissimo tempore animalium vita extingueretur. Igitur ad restaurandum humidum instituit alimenti haustum, cibique in viuentis substantiam conuersionem: succedit enim loco humidi primigenij, quod radicale vocant, humidum alimentitium: vt in 1. de Ortu & Inter. exponemus.

Quo pacto instauretur humidum.

Ad calorem verò seruandum reficiendumque, oportuit, vt Aristoteles 3. de Part. anim. cap. 7. & Galenus in lib. de Format. fœtus aiunt, locum in animali esse aliquem veluti focum, qui naturæ fomites, & primordia ignis, natiui contineret foueretque; & eundem tutum esse, veluti arcem corporis totius. Hic autem locus cor est: habet enim cor insitum à natura calorem, cuius opera quandam sanguinis portionem sibi à iecore transmissam exactiùs decoquit, & in vitales spiritus attenuat; quorum vehiculo in omnes partes corporis quasi subsidio calorem mittit, quo membra omnia seruantur ac fouentur, vitæque munia exercent. Ideoque Aristoteles lib. 5. de Gener. anim. c. 8. spiritum comparat artium instrumentis, per quæ artificiosa opera conficiuntur. Quin & ipsum hepar ad elaborandum sanguinem, influētis à corde caloris adminiculo non parum iuuatur. Eademque communi beneficentia fruitur cerebrum: quandoquidem à corde recipit spiritus vitales, quorum præsentia innatam frigiditatem remittit, & ad animales functiones obeundas idoneum redditur: videlicet quemadmodum natura, cùm cerneret terrestria corpora Solis luce calidiora reddenda esse, quàm suopte ingenio sint, minus caloris stirpium & animantium generi attribuit, quam ad eorum vitam & propagationem requirebatur; vt ex natiuo & alcititio calore, quantum eis sat esset, compararetur: sic animantium corporibus tanto minus natiui caloris indidit, quãtum affluxu cordis communicandum eis erat.

Quo modo reficiatur calor.

Ex dictis patet, quamobrem cor fons vitæ dicatur, videlicet quia ab eo, vt a fonte, vitales operationes dimanant. Vnde secundùm placita Aristotel. 2. de Gener. animal. ca. 4. cor primò viuit, postremò interit, quasi vitæ & animæ primordium. Præterea, docente eodem Aristotele lib. 3. de Part. anim. cap. 4. & lib. 4. eiusdem operis ca. 2. & Plinio lib. 11. Nat. hist. cap. 37. cor solum viscerum, atq; omnino partium corporis, nullum graue vitium aut noxam patitur: quia videlicet læsum mortem illico affert. *Cùm enim*, inquit Aristoteles, *principium corrumpitur, nihil est, quod cæteris, quæ inde pendent, præbere auxilium possit.* Nullam verò noxam cor pati, argumento est, q in hostijs cor ita affectum non inueniatur, vt in cæteris visceribus cernitur. Renes enim sæpenumero calculis, & panis, & papulis referti inueniuntur: itemque iecur & pulmo, ac potissimũ liē.

Lege Aphro. lib. 2. probat. quæst. 124.

Aduerte tamen, dictũ hoc Aristotelis non vniuersim pro vero accipiēdum,

dum, sed ordinariè, & vt plurimùm, Vt enim cetera omittamus exempla, constat inuentam aliquando fuisse ceruam, quæ sagittæ aculeum ex longo tempore cordi infixum gerebat. Lege Galenum lib. 5. de Loc. affect. cap. 1. & Antonium Beneuentum Italum 1. Admir. cap. 81. 83. & 89.

Quid animi perturbationes, à corde oriundæ, interdum noxam corpori mortemq; afferant.

CAPVT VI.

NOn erit ab instituto alienum, paucis explicare, quonam modo animi affectus seu perturbationes, vt ira, timor, gaudium, aliaque huiusmodi; quæ in corde sedem habent, vitæ noceant, ac nonnunquam mortem afferant. Aduertendum autem prius erit, in hisce affectibus duo spectari posse: formale, & materiale. Formale est in ira, verbi gratia, appetitus vindictæ: materiale est ea commotio siue alteratio, quæ talem appetitionem comitatur: nam iis, qui ad iram concitantur, incalescit feruetque sanguis circa cor. Non disquirimus ergo in præsenti, quam noxam inuehant corpori affectus animi, quo ad formalem suam rationem spectati; sed secundum id, quòd in eis materiæ modum obtinet: sic enim duntaxat corpus immutare, & à natiuo statu dimouere queunt.

Formale & materiale in affectibus.

Animi affectus qua ratione corpori noceant.

Statuendum in primis est, animi affectus, si vehementes sint, & extra modum prodeuntes, interdum morbos ac mortem inferre; quòd, vt summatim dicamus, præstant nimia contractione, aut effusione spirituum vitalium. Calor enim spiritibus insidens, cum nimium contrahitur, multa fuligine obrutus suffocatur, idemque nimium sparsus effluit & euanescit.

Vt verò de aliquot ex hisce affectibus nonnihil dicamus, in primis Ira, quia motus est, quo ad repetendam vindictam efferimur, calorem exsuscitat, & ab intimis ad externas corporis partes euocat: quo fit, vt irati vehementius incalescant: cumque biliosum humorem concitent, & is insita leuitate in cerebrum euadat, accidit nonnunquam, vt irati rationis vsu priuentur, fiantque inopes consilij. Ferunt tamen, neminem vnquam ex iræ affectu obiisse mortem.

B Timor, vt est fuga in pendentis mali, ita spiritus & sanguinem fugam capessere, & ad interiora veluti ad arcem recipi cogit. Quo receptu & quasi repercussu vritur aliquando & extinguitur natiuus calor, ac subita mors sequitur.

C Idem præstat aliquando. Verecundia, quæ species quædam timoris est, quo iacturam existimationis, ob turpe factum aut dictum, formidamus: Sic Diodorus quidam Dialecticæ professor, quia suforiam quæstionem ab Stilbone sibi propositam dissoluere non potuit, dolore pudoreque exanimatus cessit è vita: vt 7. Nat. hist. cap. 53. testatur Plinius. Simile quid Homero accidit. Nam cum in Io insula ad littus sedens piscatores rogasset, numquid haberent? illi verò hoc ænigmate respondissent: *Quæcumq; cepimus, reliquimus; quæ non cepimus, habemus:* summi ingenij vir, D quòd horum dictorum perplexitatem explicare nequiret, pudore confectus diem obijt. Referunt Plutarchus, & Herodotus in vita Homeri, Valerius lib 9. cap. 12.

De morte Homeri.

Tristitia, quoniam ægritudo est animum premens, calorem intus adigit, membra langore deijcit, corpus eneruat, & operationes magna ex parte impedit. Sed quia motus est lentus, aut mortis causa non est, aut ad eam non nisi lento gradu ducit.

E Tristitia animiq. tædio obijsse Aristotelem, quòd physicam rationem, ob quam Euripus septies die, ac nocte reciprocat, assequi non valeret; scripsit Iustinus Martyr in sua paræ nesi, & Gregorius Nazianzenus in orat. 1. contra Iulianum.

De obitu Aristot.

Lætitia siue gaudium, sicuti quædam animi iucunditas est, ita dum moderationem seruat, spiritus vita-

Lege Alex. 1. li. probl. q. 19.

les fouet, bonamque corporis habitudinem confirmat: si autem omniũ ac repentè effundatur, nonnunquam ita spiritus laxat, & confestim dissipat, vt interitum subitò afferat. Cuius rei cùm non pauca suppetant exẽpla antiquitatis, nos pauca tantùm in medium afferemus. Nunciata clade, quæ ad lacum Thrasimenum Romanis acciderat, altera mater sospiti filio ad ipsam portam facta obuia nimio gaudio exspirauit; altera cùm falso mortis filij nuncio mæsta domi sederet, ad primum redeuntis conspectum exanimis concidit: atque ita quas dolor non extinxerat, lætitia consumpsit. Refertur à Liuio li. 2. decad. 3. à Plinio lib. 7. cap. 53. à Valerio Max. lib 9. cap. 12. Philippides, Comœdiarum scriptor haud ignobilis, cùm in poetarum certamine præter spem vicisset, effusèque gauderet, præ lætitiæ magnitudine repentè mortuus est. Diagoras Rhodius, cùm tres filios adolescentes, vnum pugilem, alterum pancratiastem, tertium luctatorem, eodem Olympiæ die simul coronatos videret, & eum tres adolescentes amplexi coronis suis in caput patris impositis oscularentur, simulque gratulabundus populus flores vndique in eum iaceret, tanti impotens gaudij spectante populo animam efflauit. Proditum à Gellio 3. Noct. Attic. lib. cap. 15.

Feminæ præ nimia lætitia mortuæ.

Solutio problematum, ad cor spectantium.

CAPVT VII.

NVnc aliquot problemata, ad cordis, de quo suprà egimus, considerationem pertinentia enodabimus. Primum sit: Estne verisimile id, quod ab Aegyptijs traditum scripsit Censorinus, in lib. de Natali die Roman. & Plinius lib. 11. Natur. Hist. c. 37. videlicet augeri cor per singulos annos in homine, ac binas drachmas ponderis ad quinquagesimum annum accedere: deinde tantundem ab eo detrahi, ideoq. non viuere hominem vltra centesimum annum defectu cordis? Resp. Fictitium id planè videtur, & à veritate alienũ: cùm neque anatomicæ obseruationis experientia, nec physica ratione, nec idonea philosophantium auctoritate comprobetur.

2. Si cerebrum tanto est corde excellentius, quanto sentire & mouere præstat vitæ, id est, perfectè viuere, quàm simpliciter viuere (vnde & solę cerebri functiones principes vocantur) cur Aristoteles 2. de Part. anim. cap. 7. putat cerebrum gratia cordis duntaxat efformatum; nec aliud ei munus defert, quàm refrigerare cor? Resp. Aristoteles summum ius cordi tribuit, & in eo non solum vitalium, sed etiam naturalium animaliumque functionum; non remotum & commune tantùm, sed etiam proximum principium constituit. Quare nihil mirum, si cor cerebro vbique anteponat, & illud huius gratia efformatum putet. Verùm multo verisimilior habetur Medicorum & aliorum complurium sententia, delegantium vim naturalem hepati, animalem cerebro, vitalem cordi, atque ita simpliciter anteponentium cordi cerebrũ, spectata maiori excellentia animalium functionum, quæ à cerebro originem ducunt: vt à nobis in libris de Ortu & Inter. copiosè disputabitur. Nec videtur etiam probabile, mutuari cor frigiditatem à cerebro: tum quia longa intercapedine ab eo distat; tum quia abundè ad id sufficit reciprocatio aeris ad pulmones attracti, & arteriarum pulsus.

De hac re agemus ex professo in 1. de ortu & interitu.

3. Si cor in thorace medium obtinet, cur pars anterior corporis ei respondens calidior est, quàm posterior? Resp. Tum quia cor ob crassitudinem interiectorum ossium, & musculorum, minùs acriter retro operatur; tum quia à spinæ & vertebrarum frigore eius actio retunditur. Adde quòd licet cor simpliciter in medio situm sit, nonnihil tamen cuspide antrorsum vergit.

4. Cur ea, quæ pro magnitudine suorum corporum grandius cor habent

bene; vt lepores, cerui, mures, hyænæ, asini, pantheræ, mustellæ; timidiora sunt? Resp. Quia exigua copia caloris, qui animositatis auctor est, id magno conceptaculo exolescit, fitque sanguis frigidior. Itaque vt in paruo & magno domicilio idem ignis non æquè calefacit; sed minus in magno: sic in his calor non pariter agit. Aristoteles 3. de part. anim. cap. 4.

5 Cur ij, quibus pilosum siue hirsutum cor fuit, insignem audaciam & animi robur præ se tulere? v.g. præter alios, Leonides, qui, vt scribit Plutarchus in parall. facto in hostes impetu multis confossus telis ad Xerxem peruenit, eique coronam abstulit: quo mortuo Xerxes, cùm ei cor dissecuisset, pilosum inuenit? Resp. Quia huiusmodi homines præcalidi sunt, & fuliginosa recrementa è corde emittunt, quæ in pilos concrescunt.

6 Si cor vitæ fons est, quo pacto veritati consonat, quod ait Aristoteles hoc in libro, insecta & testudines auulso corde viuere? Resp. Quia, vt docet idem Aristoteles libr. 4. de part. anim. cap. 6. istiusmodi animalia, sicuti imperfecta sunt, ita non vni tantum loco addictum habent vitæ principium; adeoque dempto corde adhuc in eis relinquitur, quod vitalibus actionibus obeũdis præsit.

7 Cur, quemadmodum vitales spiritus in corde conficiuntur, non etiam animales in eodem efformantur? Resp. Quia, vt spiritus ad animales functiones iuuandas idonei sint, minus caloris habere debent, quàm in corde obtineant; ideoque ad cerebrum perferuntur, vt eius frigiditate calorem mitigent, animalesque euadant: sicuti dum ferrum aptant fabri ferrarij, igni primùm, deinde aqua temperant.

Dilutio problematum, circa animi perturbationes, quæ à corde oriuntur.

CAPVT VIII.

QVemadmodum secundum Peripateticam disciplinam tam irascendi, quàm cupiendi appetitus in A corde sedem habet, vt alibi ostendimus: ita omnes animę passiones, quę ab hoc gemino appetitu manant, in corde resident. Quare hinc sumpta occasione aliquorum problematum, ad prædictos affectus spectantium, declarationem subijciemus. Primum sit: Cùm calor, seu potiùs sanguis aut spiritus, quo calor quasi curru vehitur, pro affectuum diuersitate B variè cieatur, & modò in hanc, modò in illam partem excurrat, (siquidem tristitia vrgente ad cor, verecundia ad faciem, gaudio ad cutem defertur) quænam putanda erit efficiens causa huiusce motionis, præsertim cùm spiritus, & omnino reliquus sanguis, anima careat? Resp. Mouentur spiritus & sanguis impulsu animæ, quæ ipsos, prout necessitas exigit, huc illuc citra omnem deliberatio- C nem naturali instinctu agitat: quod præstat interuentu facultatum motricium, attrahentium, expellentiúmve.

Vterq; appetitus sẽ sitiuus residet in corde.

2 Cur timentes expallescũt? Resp. Quia anima, vt vitæ consulat, sanguinem & spiritus, custodiæ gratia, ad penitiora euocat & contrahit: sanguis verò est, qui corpori floridũ & roseum colorem spargit. Eademque causa est, cur qui metuunt tre- D munt: cùm enim calor sanguini, & spiritibus insidens, membra neruosque sustineat & tueatur; consequẽs est, vt partes corporis calore defectæ ægrè fulcire se possint, atque ita vacillent: tremunt verò manibus & labris, maximè inferiori; quia eæ partes, vt minus habent sanguinis, ita faciliùs inalgescunt. Accedit, quòd imum labrum magis pendulum est, sicque plus indiget caloris admini- E culo, quam superius, ac proinde faciliùs laxatur & quatitur.

3 Si tremor oritur ex caloris defectu, & timor calorem ad interiora reuocat, cur pauore affectis cor tremit? Resp. Quia timor, etsi calorem interiùs adigat, non eum ad cor, sed ad inferiores partes compellit: Etenim in metuentibus crassescunt, fiuntque grauiores spiritus frigore:

quod

quod parit imaginatio defectus ad resistendum imminenti malo: vt D. Thomas 1.2.quaest.44.art.1 edisserit.

4 Cur ijs, quos subitus timor perculit, capilli horrent? Vnde illud nobilis poetae:

Virg. li.3. Aeneid. *Obstupui, steteruntque comae, & vox faucibus haesit.*

Resp. Quia frigiditas, quae calori in viscera prae metu fugienti succedit, spiracula cutis & capillos stringit, qui pressi strictique sursum eriguntur. Similiter obtremit vox, haeretque metu consternatis; quia formandae vocis instrumenta calore destituta praestare officium nequeunt.

5 Cur metuentes sitis inuadit? vt patet in ijs qui dicendo conturbantur: sitire enim vehementer consueuerunt: itaque labra eluunt, & nonnihil subsorbent. Idem etiam liquet in ijs qui praelio victi fugam arripuere: namque graui siti se tunc fuisse oppressos confitentur? Resp. Quia collecto introrsus calore ardent viscera, humidumque absumitur: ex quo sequitur frigidi, & humidi appetitio, quae est sitis.

6 Cùm pudor species timoris sit, definiaturque à Philosophis metus iustae reprehensionis; cùm rursus timor contrahat, & in occultum demergat, quonam modo pudor sanguinem diffundit, & faciem tingit, ac rubefacit? Resp. Hanc difficultatem proposuit, sed insolutam reliquit Gellius lib.19. noct. Attic. cap. 6. Eam tamen explicuit D. Thomas in 1.2. quaest.44. artic. 1. in hunc ferè modum. Cum se nobis obijciunt pericula, quae non solum appetitui animali, sed etiam naturae aduersantur, cuiusmodi est mortis discrimen: in tali metu non solum accidit contractio ex parte naturae corporalis; proindeque reuocatur introrsus calor (de hoc timore paulò antè locuti sumus.) Malum autem, quod verecundia extimescit, non opponitur naturae, sed appetitui animali; ideoque fit tunc contractio secundùm animalem appetitum, non secundum naturam corporalem: hoc est, refugit quidem appetitus obiectum pudo-

A ris, non tamen natura introrsum fugit ad se tuendum, cum id naturae nō sit aduersarium, saltem directò: ideoque pudefactis diffunditur ad exteriora sanguis. Addit Macrobius, lib. 6. Saturn. cap. 11. naturam pudore tactam ita sanguinem ante se pro velo tendere: vt videmus eum qui erubescit manum sibi ante faciem frequenter opponere. Fracastorius in lib. de Sympt. & Antip. capit 12. ait,
B quia verecundia versatur circa defectum proprium in praesentia alterius, ideo fieri motum sanguinis & caloris ad eas partes, quae maximè laborant: laborat autem maximè facies in praesentia alterius, qui nostros defectus iudicet.

7 Cur apud veteres Philosophos in prouerbium abierat: *iram non habere qui mentem non habeant?* Resp. Duplex est ira: altera illiberalis, co- Duplex ira.
C tumacisque naturae signum, quę tendit ad odium, ad vltionem, ad contumeliam, & occasiones nocendi quaerit, ac tempora: altera, quam fortitudinis cotem dicunt, quae sopitos animos erigit & ad rem gerendam exsuscitat; quae ex animo mollitiem, languorem, hebetudinemq; omnem exterminat, atque ad virtutem, & ad decus capessendum calcaria admouet. Non priorem iram, sed posterio-
D rem commendabat vetus illa philosophantium paroemia.

8 Cur verecundia in adolescentibus ingenui animi signum habetur? Resp. Quia indicat curam defectus qui timetur: cuius proinde corrigendi spes est. Vnde qui arrogantes sunt, caeterosque contemnunt, nec scelerum & propriorum defectuum curam habent, impudentes & inuerecundi esse consueuerunt.

E 9 Cur capti oculis plerumque longè absunt à verecundia? Resp. Quia, vt ex dictis constat, eorum nos pudet, quae in propatulo sunt, & quae existimamus non probari ijs quos videmus, & quorum auctoritatem extimescimus. Vnde, vt refert Athenaeus lib. 13. pudor in oculis esse dicitur. Pudor in oculis. Quò respexit Socrates apud Platonem in Phaedro, vbi de amore

re dicturus oculos tegit.

20 Cur vehementer irascentibus oculi ruffescunt? Resp. Quia excitato ad cor feruore sanguis tenuior in caput effertur, & ad oculos; in quibus, quia pellucidi sunt, vapores sanguinei facilè apparent.

21 Cur tristitia seu dolor, & voluptas, comites iræ sunt? vt docet Aristoteles 7. Ethic. cap. 6. Resp. Comitatur iram dolor, quia ira oritur ex accepta iniuria, aliove damno, cuius memoria dolorem facit. Sed altera ex parte nascitur voluptas, quatenus illata vindicta, eiusve inferendæ præmeditatio iucunda est.

22 Quinam suopte ingenio audaces sunt? Resp. Qui multo sanguine & spiritu abundant, atque adeò natura calidi existunt. Namque in his anima strenuè operatur & resistit, & in periculis: etsi portio sanguinis & spirituum in interiora se condat, bona tamen pars loco manet: quare nec expallescunt, nec tremunt, vt alij. Quòd si ante pugnam aliudve periculum id faciant, mox animos assumunt, & timorem castigant. E contrario natura frigidi, & exangues, timidi sunt: vt senes, fœminæ, & melancholicorum genus.

23 Cur nimiùm audaces, initio ante pericula promptiores sunt, in ipsis verò periculis timent, ac nonnunquam pedem referunt? Resp. Quia cùm rei, quam aggrediuntur, difficultatem & magnitudinem non ante expendant, & omnia prospere sibi cessura confidant, initiò præcipites feruntur; postea in ipso congressu, inopinata periculi magnitudine deficiunt, & in timiditatem recidunt. Secus ijs accidit, qui vera animi fortitudine communiti sunt. Nam cum se suasq. res & actiones expendant, nec quicquam vltra, quàm vires & recta ratio exigit, couentur, nihil eis improuisum accidit; cumq. honestatis, & decoris obtinendi ergò sese in discrimen inferant, virtutis ardore incitati cœpta persequuntur.

Quę dolorē & tristitiā leuant.

24 Cur dolor seu tristitia, fletu, contemplatione, somno mitigatur? Resp. Doloris acerbitas fletu mite- A scit, quia strangulat inclusus dolor atq; exæstuat intus, cogitur & vires multiplicare suas: fletu autem diffunditur malum ad exteriora, & animi intentio quodammodo dissipatur; atque ita dolor, vel omnino, vel ex parte deponitur. Accedit, quòd ea operatio, quæ affectioni & statui præsenti congrua & accommodata est, propter conuenientiam delectationem parit: homini autem tristitia B affecto nihil magis consentaneum, & cognatum, quàm fletus. Minuitur etiam tristitia contemplatione, & somno: tum quia hæc duo valde iucunda homini sunt; iucunditas verò tristitię aduersatur, eamq. pellit: tum quia hæc cogitationem auocant à consideratione rerum, quæ tristitiam peperere.

25 Cur tam dolor, quàm lætitia lacrymas excutiunt? Respon. Quia C dolor auocato intus calore meatus stringit, qui humorem oculis contentum exprimunt: at lætitia diffuso calore meatus laxat, quibus similiter oculorum humor egreditur. Sed cur lacrymæ, quas dolor fundit, calidæ; quas lætitia, frigidæ sentiuntur? Nimirum quia dolor genas, quibus lacrymæ fluunt, frigidas reddit, collecto intus calore; gaudium easdem calidas efficit, ca- D lore ad cutem diffuso: vnde calidæ genæ frigidas sentiunt lacrymas, frigidæ calidas; quia vnumquodque à suo contrario dignoscitur: & lacrymæ comparatione vnius subiecti calidæ sunt; comparatione alterius frigidæ.

26 Cur qui gaudent ruborem ad cutem fundunt? Respon. Quia anima appulsu rei iucundæ spiritus sanguinemque refundit: &, vt Ale- E xander 1. lib. problem. quæst. decimatertia, ait, *Natura sponte rei occurrit, quæ grata extrinsecus accessit: quemadmodum nos amicis obuiam libentèr procedimus.*

Similitudo causa amoris.

27 Si similitudo beneuolentiam cōciliat, ac mater amoris dicitur (vnde Aristoteles 8. Eth. cap. 1. ait, *simile appetere simile*: & 2. Rhet. lib. capit. 11. recensens, quæ quibus sint iu-

cunda,

cunda, scribit, vt plurimum ea natura sese delectari, quæ genere sint cōiuncta, aut similia: vt hominem homine, equum equo, adolescentem adolescente) si inquam ita res se habet, cur qui eandem artem profitentur, eiusdemque rei studio cognati, ac similes existunt, non rarò mutuis sese odijs impetunt? vnde prouerbium: *Figulus figulum odit: Faber fabro inuidet*? Resp. Quia beneuolentiam, quam artis similitudo cōciliare deberet, in rixas conuertit honoris, & pecuniæ æmulatio: ob idque in Sym- A posiacis Plutarchus vetat, poetas, cantores, & id genus hominum, ad conuiuia iungi, ne quid oriatur rixæ.

18 Quamobrem interdum amantes amentes fiunt? Resp. Tum ob alias causas; tum quia vehemens & assidua cogitatio rei, erga quam afficiūtur, spiritus in cerebrum euocat, & calore ijs aducto cerebrum atq; internorum sensuum officinas vltra modum accendit, earumque temperiē dissoluit: qua dissoluta nequeunt potentiæ suis muneribus rite ac rectè fungi. Amantes amentes.

IN LIBRVM ARISTOTELIS

DE LONGITVDINE ET BREVITATE VITÆ.

Quænam diuturnioris, & breuioris vitæ causæ sint?

CAPVT I.

QVemadmodum vita in calido & humido consistit, vt fuit à nobis superiùs explicatum; ita causa longioris æui in hisce duobus optimè temperatis, idoneamque inter se proportionem habentibus sita est; & è conuerso causa vitæ breuioris in eisdem parùm aptè commissis. Censentur verò hæc optimè temperata, cùm humidum illud, quod aereum & tenax ac bene cohærens esse oportet, haud nimis præualet: alioqui calorem obtundet & extinguet, non secus ac oleum sese effundens ellychnij flāmam abolet. Item, cùm calor non ita excellit A & dominatur, vt humidum sua voracitate citiùs, quàm par est, depascat, & absumat. Opus est etiam, vt humidum non multa excrementa, aut peregrinæ materiæ admixtionē in se cohibeat. Vt enim flamma olei fæce depasta, tetrica & molesta est: sic naturæ munia à natiuo calore orta, si calor turbido & excrementitio humido alatur, obscura sunt, imperfecta, morbida, parumq. diuturna. B De temperatione calidi & humidi.

Sed præter dictam humidi & calidi temperationem, ac symmetriā, aliæ quoque sunt extrinsecus aduenientes causæ, quæ ad vitæ diuturnitatem, & breuitatem non parū conferunt. In primis cœlestium corporum influxus, syderumque aspectus, & irradiatio: tam ea quàm quisq; in Celestis influxus.

genitura & ortu suo habuit, quàm quæ ad regionem in qua versatur pertinet. Cùm enim mundus hic inferior, vt 1. Meteo. cap. 2. Aristot. ait, supernis lationibus obnoxius sit, ab ijsque regatur, non dubium, quin viuentia, pro ratione aspectuum nunc beneficam qualitatem ad tuēda corpora, aliàs aduersam noxiamque à cœlo accipiant.

Facit quoque ad id soli & regionis bonitas aut inclementia, teste Aristot. 4. de generat. anim. cap. vlt. siquidem hæc corpus assiduè alterār, ac permutant, & nonnunquam eius substantiam nimio æstu dissipant, nunc frigore arefaciunt & congelant. Propter cœli solique fauorem in ea Indiæ parte, quā Onor vocant, indigenas longæuos & integra valetudine esse perhibēt; ita vt alij ad vigesimum supra centesimum annū cruda viridique senecta perueniant, alij etiam multo diutiùs viuant. Itē in quadam Indiæ plaga narrat Plin. lib. 7. c. 2. homines non expuere; non capitis, aut dentium, aut oculorum, rarò aliarum corporis partium dolore affici. Præterea gentem, quæ Pādore dicebatur, in conuallibus sitam annos ducentos viuere solitam, in iuuenta candido capillo, in senectute nigro. Ad hæc in fastigio montis Athi scribit Solinus ca. 21. oppidum fuisse Achorum nomine, in quo dimidio longior, quam in alijs regionibus incolentium vita prorogaretur.

Ad idem multum habet momenti ratio victus: si enim is temperatus sit, materiæ dilabentis fluxum commodè resarcit, vitamq; seruat & promouet: si modum excedat, alendi vires labefactat: quod quotidiana docet experientia. Multi enim, etiam infirma valetudine, temperantiæ beneficio diutiùs viuunt: multi sibi nimiùm indulgentes, ciborum & potuum nimietate immaturè decedunt. His adde, multa esse ciborum genera, quorum alij suapte vi corporibus detrimentum & morbos afferūt, alij valetudinem tuentur. Lege Plutarchum in orationibus de esu carn. &

A in tract. de præcep. bonæ val. Tandē solent vitam minuere labores intemperatiui, animi perturbationes, profusæ corporis voluptates, frequentes curæ, assiduus mæror, ceteraq; id genus, quæ aut natiuum calorem dissipant, aut coactum præfocant.

Porrò etsi non vniuersim, frequentiùs tamen accidit, vt longiori vita fruantur animalia, quæ grandiora sunt, & sanguine prædita, & terre-
B stria; quā minora & exanguia, quæque in aquis degunt. Vt plurimum etiam diuturniora sunt quæ in calidis, quàm quæ in frigidis locis incolunt; & mares, quàm feminæ: vt docet Arist. c. 2. huius lib. Et verò quædam ex animantibus insignem vitæ breuitatem sortiuntur. Nam v g. apud Hypanim fluuium in Ponto, circa Solstitium oritur volucre quadrupes, quod vltra diem non super-
C est: vnde Hemerobion vocatur, teste Plin. lib. 11. c. 36. & ante Plinium Aristo. lib. 5. de Nat. anim. cap. 19 Alia præ ceteris longęua sunt, vt cerui, & elephanti, quippe ceruos post centum annos viuere deprehensum est, aliquibus captis cum aureis torquibus, quos Alexander Magnus apponi iusserat: vt refert etiam Plin. lib. 8. c. 32. Elephantos verò ducentis annis, & quosdam tercentis superstites
D esse, affirmat Aristot. lib. 8. de Histo. anim c. 9.

Quod ad arbores attinet, longo æuo durant, & vltra ducentesimum annum, olea, oleaster, cupressus, platanus, ilex, palma. Et vt plurimum quę natura tardè crescunt, prolixè viuunt: quę verò celeriter adolescūt, citò occidunt; vt ficus, prunus, malus, myrtus, salix. Item aquaticæ celeriùs emoriuntur: præfœcundæ sene-
E scunt citiùs: odoratæ & quarum crispa materies est, viuaciores sunt.

Solutio problematum, ad diuturnitatem breuitatemq; vitæ pertinentium.

SEquitur explicatio problematū, quæ ex proximè dictis oriuntur. Primum sit. S. humidi copia longioris vitæ causa est, cur homines præcipiti

cipiti ætate, cùm iam ad moriendum vicini sunt, humore scatent? vnde & frequentiùs excreant, & asmate infestantur? Resp. Hi non aereo & vitali humido cōspersi sunt; sed aqueo, & excrementitio, quod natiuum calorem interimit.

2 Cur humidum innatum beneficio humidi nutrimentitij non potest ex æquo resarciri, atque in multa sæcula hominum vita prorogari? Resp. Semper id, quod in locum innati humidi reponitur, deterius est, habetque se ad illud vti aqua ad vinum, quod sui permixtione decolorat, & debilitat. Videlicet tribuit natura in primo ortu humidum longè melius, quàm vel artis industria, vel ciborum exquisita bonitate asciscí queat, quasi propria præstantissimi humidi officina sit maternus vterus, eiusque natiua materia, illa quæ viuentis formam primo excipit. Itaque ætatis progressu semper humidum illud primigenium, hoc est, à vitæ primordijs insitum, degenerat: præsertim cùm & alimentum quantumuis salubre sit, & aliæ causę externæ ipsum continenter oppugnent, & à primæua temperie deiectum assidue carpant: vt in lib. de ortu, & interitu pluribus exponemus.

Nequit humidum innatis ęquali bonitate resarciri.

3 Quònam è quattuor temperamentis ad vitæ diuturnitatem aptius est? Resp. Quod obtinētij, quibus sanguinea complexio tnelt. Hęc enim optimā calidi & humidi permixtionem sortitur; cum in ceteris

Temperamēta quatuor.

A alijs qualitatum permixtio ad prorogandam vitam minùs commoda cernatur; vt calor & siccitas in temperie biliosa; humiditas & frigus in phlegmatica; frigus & siccitas in melancholica.

4 Cur dentium raritas breuioris vitæ indicium est? Resp. Quia, vt Aristoteles docet in probl. sect. 10. q. 47. dentium raritas significat densum esse os capitis, vtpote in cuius substantiam abierit dentium materia; atque adeò teneatur cerebrum inualidum esse, quia minùs sit respirationibus opportunum: proindeq. facilè putrefactum iri, cùm sua natura

B humidum sit. Nam & reliqua etiam, dum non mouentur, & torpent, neque exhalant, facilè vitium contrahunt, & tabescunt. His adde, dentes raros materiæ imbecillitatem aut paucitatem arguere; quod debilioris naturæ argumentum est.

5 Cur bibones, & qui se frequenter vino ingurgitant, mortem sibi accelerant? Respon. Quia ascititio

C calore humidum primigenium celeriter absumunt, ipsumq. natiuum calorem euanescente eius pabulo dissipant. Secus accidit ijs, qui moderato vtuntur vino, quo natiuus calor iuuatur, & ciborum decoctio promouetur. Plato tamen 2. de leg. omnino vetat, ne adolescentes ad annū vsque duodeuigesimum vinum bibant: & rectè quidem: ne, si vini calor ad feruorem ætatis accesserit, ignem igni addant.

FINIS.